

Slovenski Pravnik

Glasilo društva „Pravnika“ v Ljubljani

VSEBINA :

1. Ob tragični smrti kralja Aleksandra I.	241
2. Dr. Avgust Munda: Problem sterilizacije in kazensko pravo	244
3. Dr. Stojan Bajič: O prekočasnem delu. (Konec.)	269
4. Dr. Leo Pretner: Stvarna pristojnost obrtnega sodišča v Ljubljani po novem obrtnem zakonu	274
5. Dr. Anton Stuhec: Zakonito zavarovanje odškodninskih zahtevkov zaradi nezgod v avtomobilskem prometu	277
6. Dr. Rudolf Sajovic: Šesta skupščina Kongresa jugoslovanskih pravnikov v Zagrebu	288
7. Dr. Joso Jurković: Kostić — Komentar ustave	292
8. Književna poročila	300
9. Razne vesti	317

PRILOGA: Odločbe kasacijskega sodišča v civilnih stvarih II, št. 402—412

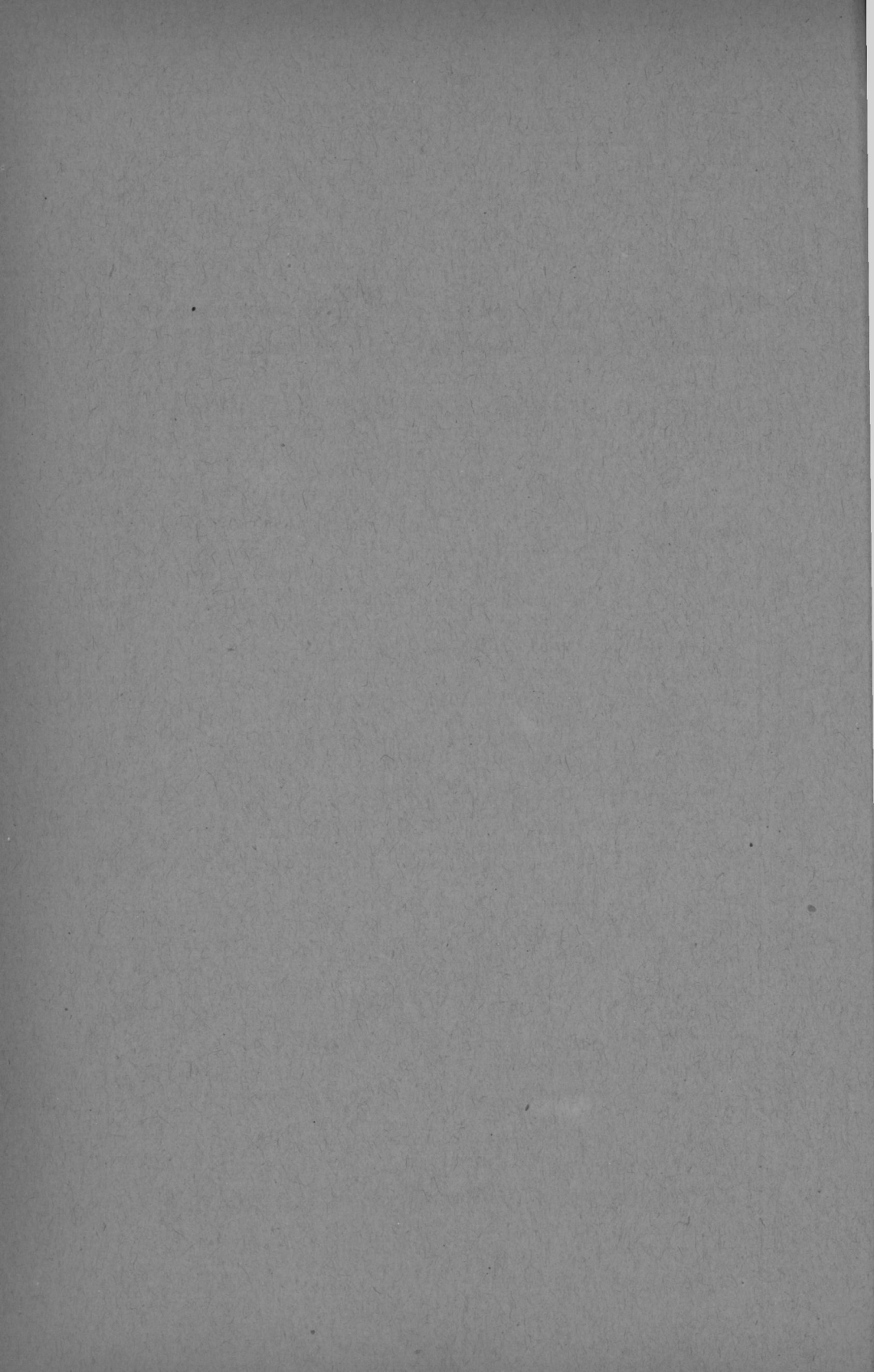
V LJUBLJANI 1934

Urednik: Dr. Rudolf Sajovic

Natisnila Narodna tiskarna — Predstavnik Franc Jezeršek

Rokopisi naj se pošiljajo: Uredništvo »Slovenskega Pravnika« v Ljubljani, Bleiweisova cesta 16/I

Članarina (naročnina) naj se nakazuje na čekovni račun Poštne hranilnice, podružnice v Ljubljani št. 11.870 (Društvo »Pravnik« v Ljubljani).

Slovenski Pravnik

Leto XLVIII. Ljubljana, decembra 1934. Št. 10. — 12.

Ob tragični smrti kralja Aleksandra I.

V večnem presnavljanju in oblikovanju narodov se pojavljajo dobe, ki nudijo posebno ugodne pogoje za njih novo prerojenje. Odločilni posegi v takih zgodovinskih časih, tam pa tam tudi samo trenutkih, jim začrtavajo nov pravec na njihovem življenjskem potu, da, odločajo čestokrat o usodi njih cele bodočnosti; zamuditev takih priložnosti jih utegne potisniti za vselej na stran in zbrisati kot pomembne s svetovne pozornice.

Takšna zgodovinska prilika je bila dana ob koncu svetovnega požara leta 1918. Pripravljalo jo je razdraženo in zamolklo razpoloženje podjarmljenega naroda, a netiva in moči ji je dajalo zmagoslavno navdušenje svobodnih bratov. Zgodovinski migljaj je razumel blagopokojni, z lavorikami najlepših zmag ovenčani kralj Aleksander I. in proglasil dne 1. decembra 1918 zedinjenje Srbov, Hrvatov in Slovencev v eno samostojno državo.

S tem je bil položen temelj ploščini, na kateri naj odloča poslej o svoji usodi svoboden narod. Z

bistrim očesom je spoznal njegov vodja, da je treba dati tej državi trdno organizacijo. Povezati njegove razcepljene, stoletja in stoletja pod tujim gospodstvom živeče dele, prežete skozi in skozi s tujimi vtisi, se je zdelo premnogim Sisifovo delo. Toda ni je zapreke, ki bi kljubovala človeški volji, osobito ako so ji pogoji za izvršitev načrtov dani po naravi sami. Vodja je pokrenil zato z odločno roko novo in čvrsto organizacijo države, vedoč, da enake pravne vezi, ki urejajo človeško zunanje delovanje in sožitje ljudi, najbolj pospešujejo notranje prekvašenje, prav tako pa dajejo tudi na zunaj trdno podlago za plemenito tekmovalstvo v meddržavnem življenju narodov. Zakonodajna politika blagopokojnega kralja Aleksandra I. je bila le dosledno nadaljevanje njegovega zedinjujočega dela.

Pod njegovim vodstvom so bili doseženi zavidljivi uspehi. Dasi je bilo premostiti nasprotja šestih pravnih sistemov, je Jugoslavija na tem polju prekosila druge mlade države. Po prvotnih počasnejših korakih, ko so vendarle dozoreli že prvi zakoni upravne in socialne vsebine, je napočila doba pospešenega zakonodavstva. V najkrajšem času je bila postavljena državna, upravna, samoupravna in sodna organizacija na novo podlago, številne meddržavne pogodbe so uredile razmerje nasproti tujini. Zenačenju javnega prava je sledilo novo kazensko pravo, ki se izvaja že po vsej državi. Skoro bo moči isto reči o novem civilnem procesnem pravu. Civilno materialno pravo, občno in trgovsko, je pripravljeno v enotni redakciji in čaka še končne ureditve. Veličastno delo je torej plod te smotrene zakonodavne politike, kateremu v zgodovini človeštva ne najdemo mnogo primerov.

Resna zakonodavna politika vodi k učvrščenju v državi, ustvarja pa tudi razmerja in odstranja nasprotja s tujino. Na to dinamiko je navezal blagopokojni kralj, ko se je postavil v službo ideje sporazuma med narodi. Tu je posegla vmes zločinska roka in mu ugrabila dne 9. oktobra življenje, ko je bil na tem, da svojo idejo dovede do cilja.

Toda ideje ne ugasnejo s človeškim dihom, neumrljive so in vžigajo dalje. Pravna gmota je tu in nje obdelovalci so pripravljeni. Oblikujejo to gmoto, dovajajoč jo k popolnosti in uporabljajoč novo pravo v prosepah domovine in začrtane ideje sporazuma med narodi, izvršujejo pravniki tudi v tem pravcu politično oporoko velikega pokojnika. S tem odvrnejo veliko nesrečo, ki je zadela narod in državo, nadaljujejo po njem v pravem trenutku započeto delo, a obenem obnavljajo in množe

SLAVO VITEŠKEGA KRALJA ALEKSANDRA I. ZEDINITELJA!

Problem sterilizacije in kazensko pravo.*

Priv. docent dr. Avgust Munda.

I. Uvod.**

Sterilizacija duševno bolnih in drugih telesno ali duševno manjvrednih ljudi je problem sedanjosti. S tem problemom se bavijo biologi, politiki, kriminalisti, psihiatri in teologi.

* Kratice. 1. Binding. Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft. Leipzig 1885. 2. Jenny Blasbalg. Ausländische und deutsche Gesetze und Gesetzentwürfe über Unfruchtbarmachung Z. f. g. Str. W. 1932. 3. Dr. Metod Dolenc. Kazenskopravna presoja umetne sterilizacije. Sl. Pr. 1928. šte. 1—2. 4. Fetscher. Sterilisierung aus eugenischen Gründen. Z. f. g. Str. W. 1932—407. 5. Felix Titze. Sterilisierung zur Besserung des Menschengeschlechtes. Zeitschrift für Volksaufartung... 1929—264. 6. Gaup Robert. Die Unfruchtbarmachung geistiger und sittlicher Kranker und Minderwertiger. Berlin 1925. 7. D. Hans Gruhle. Schwachsinn, Verbrechen und Sterilisation. Z. f. g. Str. W. 1932. 7a. Gütt-Rüdin-Ruttke. Zur Verhütung erbkranken Nachwuchses. München. 1934. 8. Dr. Ed. Kohlrausch. Sterilisation und Strafrecht. Z. f. g. Str. W. 1932. Bd. 52-IV. 9. Dr. Lenz. Ist eugenische Sterilisierung strafbar? Z. f. g. Str. W. 1933. 10. Dr. Hans Luxenburger. Zur Frage der Schwangerschaftunterbrechung und Sterilisierung. Z. f. g. Str. W. 1932. 11. Dr. Hans Luxenburger. Zur Frage der Zwangssterilisierung. Eugenik 1933. 12. Dr. Josef Mayer. Unfruchtbarmachung Geisteskranker. Freiburg 1927. 13. Dr. Munda. Kako učinkuje privolitve na protipravnost kaznivih dejanj zoper življenje in telo. Sl. Pr. 1934. Dr. Munda: Nemški zakon o sterilizaciji. Zdravniški Vestnik št. 5—1934. 14. Ostermann. Die Eugenik im Dienste der Volkswohlftart. Eugenik. 1932-242. 15. Dr. Kurt Schmidt. Die strafrechtlichen Grundlagen der Unfruchtbarmachung. Hamburg 1933. 16. Dr. Seitz. Eugenische Sterilisation und Schwangerschaftsunterbrechung. Z. f. g. Str. W. 1933. 17. Stämmler. Die Sterilisierung Minderwertiger vom Standpunkte des Nationalsozialismus. Eugenik 1933. 18. Stooss. Chirurgische Operationen. Berlin 1898. 19. Dr. Tirala. Die wirtschaftlichen Folgen des Sterilisierungsgesetzes. Volk und Rasse 1933-162. 20. Z. f. g. Str. W. = Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft Berlin, Leipzig. Walter der Gruyter & Co.

** Priv. docent gospod dr. Božo Škerlj je bil tako ljubezniv, da mi je dal razne nasvete pri sestavi bioloških podatkov. Bodi mu za to tudi ob tej priliki izrečena najlepša zahvala!

Sterilizacija je postala važen problem državne politike. Gre za to, ali ima država glede na svojo varnost za umestno, da poseže iz evgeniških ali drugih razlogov v svojo populacijsko politiko. Evgenik in kriminalist pa moreta izraziti le svoje mnenje, ali imata sterilizacijo iz svojega vidika za koristno. Evgenik priporoča sterilizacijo evgeniško manjvrednih ljudi, da se zmanjšaj odstotek teh ljudi in s tem zviša duševna kapaciteta naroda; kriminalist pa hoče s tem doseči, da se zmanjšaj kriminaliteta.¹ V stvari je že nastala ogromna literatura.²

Evgeniki gledajo že dalje časa z bojaznijo na pošastni pojav, ki ovira delamožnost občestva in ogroža eksistenco držav. Ta pojav je širjenje duševnih bolezni. V Angliji n. pr. je porastlo število duševno defektnih ljudi od leta 1906 do 1929 za 35%, število prebivalstva pa se je zvišalo v tem razdobju le za 14%.³ Zdravstveni urad za Prusijo navaja v svoji utemeljitvi k osnutku zakona o sterilizaciji, da je število popolnoma zdravih in evgeniško brezhibnih ljudi zaradi zmanjšanja rojstev tako nazadovalo, da je število rojstev manjše od števila staršev. Nasprotno se pa mnogo bolj plodijo ljudje, ki so telesno ali duševno defektni in ki niso zmožni koristiti človeški družbi. S tem pa postaja odstotek manjvrednih ljudi v narodu vedno večji. Število duševno bolnih ljudi v Ameriki se ceni na 4%, to je na 4.8 milijona ljudi, prav toliko je slaboumnih.⁴ Po najnovejši statistiki je doseglo število manjvrednih ljudi v Ameriki že 15%. V Nemčiji je število duševno anormalnih več ko en milijon, šest milijonov pa je baje psihopatov⁵. Že l. 1909 so ugotovili, da odpade v Berlinu na 348 prebivalcev en blazni. V nemških blaznicah je bilo 1926. leta 250.000, l. 1929 že 300.000 bolnikov, prav toliko je bebecv in slaboumnih; epileptikov je v Nemčiji okrog 100.000,

¹ Osterman. Die Eugenik im Dienste der Volkswohlfahrt. Eugenik 1932—242.

² Glej seznam literature v knjigi Dr. Josef Mayer: Gesetzliche Unfruchtbarmachung Geisteskranker. Freiburg 1927 in Dr. Schmidt: Die strafrechtlichen Grundlagen der Unfruchtbarmachung. Hamburg 1933.

³ England und die Frage der Sterilisation. Zeitschrift für Volksaufartung Erbkunde und Eheberatung 1933.—5.

⁴ Felix Tietze. Wien. Sterilisierung zur Besserung des Menschengeschlechtes. Zeitschrift für Volksaufartung... 1929—264.

⁵ Mayer 2, 3.

kroničnih alkoholikov okrog 120.000, gojencev v zavodih za vzgajanje 70.000. Te številke podado le en del defektnih ljudi, to je one, ki so v javnih zavodih; koliko je takih ljudi izven javnih zavodov, ni znano⁶.

Človeštvo propada, ker se dedna snov (klične stanice) ljudi okvari ali kvarno izpremeni. Pravijo, da se kvarijo stanice zlasti zbog alkohola. Iz te bolne substance (dedne snovi) se rodè bolni, slabotni, duševno in telesno manjvredni ljudje. To je eksogeno okvarjenje. Stanice se pa lahko okvarijo tudi endogeno. Otrok dobi polovico dedne osnove (nagnjenosti) po očetu, polovico po materi. Te osnove (nagnjenosti za telesne, duševne, moralne lastnosti) so ali dobre ali slabe. Nekatere dedne osnove (dominantne) se vedno kažejo v določenih lastnostih, druge so recesivne, na zunaj skrite, se pa v poznejši generaciji lahko zopet pokažejo.

Posebno vznemirljivo je, da je znaten del duševno manjvrednih ljudi dedno obremenjen, ker ima v sebi kal izrojenosti. Najhujše na stvari je, da se dedno obremenjeni dvakrat tako množijo kot normalni. To je povsem razumljivo. Normalni omejujejo nosečnost vedno bolj in bolj, nenormalni pa ne poznajo niti moralnih niti socijalnih zaprek, da bi uravnali število potomstva⁷. Nekateri izmed njih imajo celo ojačeni spolni nagon (epileptiki, moralno blazni). S kvantitativnim razmnoževanjem manjvrednih elementov pada tudi kvaliteta, delovna zmožnost občestva, naroda, države. Če bi kmet uporabljal za setev manjvredno žito, dobro pa nesel v mlin, bi bila kvaliteta žita od leta do leta slabša; tako je tudi pri narodu. To je hipoteza progresivne degeneracije naroda. Manjvredni starši ustvarjajo manjvredno potomstvo.

V resnici se na vsem svetu večja procentualno število manjvrednih elementov. To je začetek za pogin naroda.

Gaup⁸ navaja dva primera o podedovanju dobrih in slabih lastnosti staršev. Anglež Jonathan Edwards je imel 1934 potomcev, med temi same odlične osebe: 65 profesorjev, 100 duhovnikov, 100 učenjakov pravnikov, 75 oficirjev; noben član rodbine ni bil zločinec. Znana nemška krimi-

⁶ Schmidt 27.

⁷ Fetscher. Sterilisierung aus eugenischen Gründen. Z. f. g. Str. W. 1932—407. Gütt-Rüdin-Rüttke — 13 in nasl.

⁸ Gaup Robert. Die Unfruchtbarmachung geistiger und sittlicher Kranker und Minderwertiger. Berlin 1925—24.

nalna rodbina Juke v Prusiji je imela 709 potomcev, od teh 181 prostitutko, 142 berača, 76 zločincev (7 morilcev), 64 osebe te rodbine so bile v sirotišnici, 106 jih je bilo nezakonskih.

Država ima ne le pravico, marveč tudi dolžnost, da se brani pogina. To zahteva nagon samoobrane. Kako naj se zaščiti občestvo zoper progresivno degeneracijo? Za to je več sredstev: Država pošlje manjvredne ljudi v oddaljene kraje, v puščave. Tako so nastale kolonije kazencev v Sibiriji in na otokih (Francija, Portugalska).

Drug način je asilacija v raznih zavodih. Asilacija se da težko izvesti, ker je predraga in kruta. Tretji način je sterilizacija in kastracija. Ta se je že v starih časih uporabljala kot kazen za seksualne delikte. Zmagovalci so podjarmljene sovražnike kastrirali; gospodarji so kastrirali sužnje, da so bili dobri in nenevarni sluge njihovih žen.

Država pa sme sterilizacijo uporabiti le, če ne bi mogla z drugimi sredstvi doseči svojega opravičenega smotra, t. j. onemogočiti razploda manjvrednih elementov. Edino, kar so države doslej v tem pogledu storile, so zakonito ustanovljeni zakonski zadržki. Te prepovedi so pa povsem nezadostne. Če bi pa bile tudi zadostne, bi ne zalegle. Zakonska prepoved je le prepoved za zakon, ne pa prepoved spolnega udejstvovanja, prepoved razploda. In le za to gre. Zakonske prepovedi le pospešujejo izvenzakonsko spolno udejstvovanje. Katoliški evgenik Muckermann zahteva namesto ali poleg sterilizacije pozitivna sredstva: vzgoja in poboljšanje onih, ki so evgeniško popolni; boj alkoholizmu, nemoralni literaturi, prostituciji, prepoved zakonov manjvrednih, asilacija.

Pri narodih starega in srednjega veka je narava sama izločila manjvredne elemente po naravnem izboru. Manjvredni so kmalu podlegli v boju za obstanek. Danes jih ščitijo domovi za dojenčke, zavetišča za slaboumne otroke, blaznice in drugi higijenično urejeni zavodi. Vsi ti zavodi podaljšujejo življenje teh ljudi, zdravim se pa naprtijo stroški za vzdrževanje manjvrednih. Ko pa manjvredni dorastejo ali zapuste zavode, se plodijo in pomnožijo število manjvrednih na škodo evgeniško zdravih. Dočim živijo evgeniško zdravi delavci, telesni in duševni, v zaduhlih, temnih prostorih v bedi, se oskrbujejo idijoti in zločinci v zavodih, opremljenih po vseh pravilih moderne higiene. Dobrodelnost poveča na ta način zlo, ki bi ga bilo treba izkoreniniti.

II. Kazensko-pravni značaj sterilizacije.

Rimsko pravo je kaznovalo kastracijo moške osebe po zakonu *lex Cornelia de sicariis*, kaznovalo je tudi onega, ki se je dal kastrirati n. pr. kot suženj, pevec. Carolina je kaznovala sterilizacijo poleg odprave tel. plodu kot primer usmrtitve (*homocidium conditionale*). Nova zakonodaja ne kaznuje več kastracije kot posebni delikt izvzemši *code penale* 316 (*Liszt* § 88-IV). Italija izrečno kaznuje sterilizacijo, ki ni izvršena iz medicinskih razlogov (čl. 552). Nekatero severoameriške države izrečno kaznujejo osebe, ki izvršijo sterilizacije izven primerov, ki jih dovoljuje sterilizacijski zakon dotične države. Enako določbo ima tudi nemški sterilizacijski zakon (§ 14).

Pravna osnova sterilizacije je bistveno drugačna kakor pravna osnova za odpravo telesnega plodu. Pri tej se uniči razvijajoče se življenje, v prvem primeru se pa onemogoči zgolj možnost, da tako življenje nastane.

Predvsem nas zanima vprašanje, ali je sterilizacija de lege lata kazniva. Na to vprašanje lahko odgovorimo le, če premostrimo sterilizacijo iz raznih vidikov. V tem pogledu moramo razlikovati indicirano in neindicirano sterilizacijo; indicirano sterilizacijo pa moramo premostriti z vidika posamezne indikacije.

Nobenega dvoma ni, da je imeti vsako sterilizacijo, ki se izvrši zgolj v ta namen, da se sterilizirani lahko brez skrbi vda spolnemu užitku, za protipravno telesno poškodbo in kaznivo dejanje. To velja n. pr. za sterilizacijo ženskih oseb, če se dajo sterilizirati, da se ognejo neprijetnostim nosečnosti in skrbem materinstva. Sterilizacija posega ne le v pravno dobrino telesne integritete, marveč tudi v javne interese. Ona krši ne le integriteto telesa, marveč uničuje tudi sposobnost ploditve (*potentia generandi*). Država ima iz raznih razlogov (populacijskih, vojaških) interes na tem, da ne nazaduje število prebivalstva. Z nazadovanjem prebivalstva se zmanjša tudi njena obrambna sila. Če torej prizadeti privoli v sterilizacijo, s tem dejanje še ne postane pravno dopustno.⁹

Nekoliko drugačna je stvar z indiciranimi sterilizacijami. Često niso indikacije strogo ločene druga od druge. Bolezen matere utegne rodbino tudi gospodarsko uničiti.

⁹ Nekateri odlični kriminalisti menijo, da je vsaka telesna poškodba dopustna, če prizadeti vanjo privoli, n. pr. *Binding Hb.* I 720, *Kohlrausch* Z. f. g. Str. W. 1932—392.

Slabe gospodarske razmere so pa lahko vzrok, da rodbina tudi telesno propade. Zato se često govori o medicinsko socialni, medicinsko evgeniški in socialno evgeniški indikaciji¹⁰.

1. Medicinska indikacija.

Sterilizacija je medicinsko indicirana,¹¹ če se izvrši le radi zdravljenja. Pogoji za to indikacijo je torej ta, da je dotična oseba medicinsko bolna, sterilizacija pa mora biti sredstvo, da se bolezen ozdravi (n. pr. oboletost spolnih organov). Sterilizacija je v tem primeru le postranska posledica zdravniške operacije. Medicinska indikacija pa je lahko tudi podana, če spolni organi niso oboleli, če pa povzroča delovanje spolnih žlez duševne motnje. Medicinska sterilizacija se navadno uporablja za ženske osebe, da prepreči nosečnost. To velja za primere, če bi utegnila nosečnost povzročiti hudo nevarnost za življenje, za telesno ali duševno zdravje te osebe. S tako operacijo se tudi prepreči, da ni treba v bodoče opetovano prekiniti nosečnosti (hude srčne napake, bolezni obisti in pljuč). Sterilizacija iz medicinskih razlogov je dopustna, če ni pričakovati, da se bo kronična bolezen zboljšala pred klimakterijem. Medicinsko indicirana sterilizacija je torej deloma profilaktične narave; pa tudi v tem primeru gre za primer zdravljenja.¹²

Iz navedenega posnamemo, da je imeti medicinsko indicirano sterilizacijo za zdravniško operacijo, izvršeno radi zdravljenja. Najnovejša zakonodaja in pravna veda se je pridružila Stoossovemu mnenju,¹³ da uspele zdravniške operacije niso telesne poškodbe, marveč zdravilna dejanja. Iz te priznane teze izhaja, da je uspela medicinsko indicirana sterilizacija pravno dopustno dejanje in da ni telesna poškodba v zmislu kazenskega zakona. Vseeno je torej, ali privoli prizadeta oseba v operacijo ali ne.^{14 15}

¹⁰ Kohlrausch. Z. f. g. Str. W. 1932—385.

¹¹ Mayer 246 do 253, 266 do 281.

¹² Schmidt 6.

¹³ Stooss. Chirurgische Operationen. Berlin 1893.

¹⁴ Kohlrausch. Z. f. g. Str. W. 1932—387., 390.

¹⁵ Nemški sterilizacijski zakon 1933 dovoljuje medicinsko indicirano sterilizacijo le, če jo izvrši zdravnik lege artis, da odvrne resno nevarnost za življenje in zdravje osebe, ki se naj sterilizira, in če ta oseba privoli v operacijo (§ 14).

2. Evgeniška indikacija.

Evgenika je nauk o pogojih človeškega razplojevanja in o racionalnem vplivanju na ta razplod, da se prepreči podedovanje telesnih in duševnih napak ter doseže zdravo potomstvo. Zdrava dedna osnova (nagnjenost) je pogoj za človeka, da bo imel v življenju uspehe, evgeniško zdravi ljudje pa so pogoj za prospeh občestva, naroda in države. Sterilizacija je torej evgeniško indicirana, če je pričakovati, da bodo potomci dotične osebe dedno obremenjeni s slabimi dednimi nagnjenji.

Pri evgeniški sterilizaciji gre za biološki problem. Osnova evgeniške sterilizacije je dedna prognoza; ta nam pove, kdo je dedno bolan. Dedno bolni so oni starši, ki prenašajo s svojimi kličnimi stanicami bolna dedna nagnjenja za te bolezni na otroke. Včasih je že težko določiti, kdo je zdrav, kdo bolan, kdaj je stanje še fiziološko, kdaj patološko. Pri pojmu bolezni gre le za eno osebo, pri pojmu dedne bolezni pa za dvojce oseb, ker je otrok sestavina dveh komponent, očetove in materine dedne snovi. Lahko je rešiti vprašanje dedne bolezni, če sta oče in mati dedno obremenjena.¹⁶ Lahko je tudi rešiti vprašanje dedne prognoze, če je narava že sama izrekla svojo sodbo, t. j. če je mati že rodila več¹⁷ manjvrednih, dedno obremenjenih otrok. V vseh drugih primerih pa je treba izreči dedno prognozo na podstavi vrste dotične bolezni. Vprašati se moramo, ali se da z gotovostjo ali z verjetnostjo v naprej določiti, ali bodo otroci bolnih staršev dedno obremenjeni. Dognalo se je to-le: Shicofrenija se podeduje v 9 do 10%, če je eden staršev bolan: 30—40% otrok iz takih zakonov pa je nevropatov in čudakov. Če sta oče in mati shicofrenika, se zviša odstotek bolnih otrok na 60—86%. Vsak otrok staršev shicofrenikov podeduje nagnjenost za to bolezen. Ali res izbruhnejo bolezni, je odvisno od zunanjih okolnosti, ki vplivajo na dotično osebo. Nagnjenost in okolje sta torej dve komponenti, od katerih prevladuje zdaj ena zdaj druga. Od jakosti ene teh dveh komponent je odvisno, ali je imeti, da je bolezen pretežno podedovana ali pretežno nastala iz okolja.

¹⁶ Dr. Seitz. Eugenische Sterilisation und Schwangerschaftsunterbrechung. Z. f. g. Str. W. 1933—177 do 179.

¹⁷ Rojstvo »enega« nestvora še ne opravičuje sterilizacije; izrodki znašajo 1% vseh rojstev.

Shicofrenija je najbolj pogosta duševna bolezen; 75% vseh bolnikov v blaznicah je shicofreničnih. Vsak stoti človek, ki je dovršil 40 let, je shicofrenik.¹⁸

Druga vrsta duševne bolezni je tako zvana manična depresija ali cirkularna blaznost. Od otrok teh bolnikov je 30—33% bolnih in prav toliko nevropatov. Ta bolezen se prenaša torej še v večjem obsegu na potomce kot shicofrenija. Z nagnjenostjo k tej bolezni so pa včasih združene izredne sposobnosti (talenti).

Za shicofrenijo velja generalna indikacija za sterilizacijo (indikacija po skupini) t. j. vsak shicofrenik se naj sterilizira, če je še v starosti, da se lahko plodi. Pri manično depresivni blaznosti pa je treba v vsakem posameznem primeru ugotoviti, ali ni podana nagnjenost za izredno duševno sposobnost (individualna indikacija). Pri teh boleznih bo torej v posameznem primeru preudariti, kaj je za splošnost ugodnejše, ali odstraniti bolezensko nagnjenost ali pa ohraniti izredno nadarjenost.

Tretja in najvažnejša skupina duševnih bolezni je podedovana slaboumnost. V Nemčiji je slaboumnih 1½%. Starši prenesejo dedno slaboumnost tudi na otroke. Če sta oče in mati slaboumna, je 77% njihovih otrok slaboumnih; če je le eden izmed roditeljev slaboumen, se zmanjša odstotek slaboumnih potomcev na 54%, če je eden izmed roditeljev iz zdrave rodbine, pa na 33%. Če nastane slaboumnost pri porodu, se bolezen ne podeduje.¹⁹ Okolje, ki v njem odrastejo otroci slaboumnega, je pa toli neugodno, da ni pričakovati ugodnega duševnega razvoja takih otrok. Najboljša nagnjenja se razvijejo le ob dobri in razumni vzgoji. Za vzgojo pa niso sposobne matere, ki jim je duša prazna materine ljubezni, za vodstvo rodbine so pa nesposobni očetje, če so hebcji. Pri takih starših se najboljše nagnjenosti otrok ne morejo razviti. Take osebe je treba sterilizirati, tudi če niso dedno obremenjene. Radi tega predlaga prof. Staemmler,²⁰ da je treba slaboumne sterilizirati tudi tedaj, če bolezen ni podedljiva (indikacija po skupinah). V Nemčiji bi bilo treba tako na leto sterilizirati 20.000 slaboumnih otrok. Pobude za sterilizacijo slaboumnih mora podati šola.

¹⁸ Hans Luxenburger. Zur Frage der Schwangerschaftsunterbrechung und Sterilisierung. Z. f. g. Str. W. 1932—434.

¹⁹ Fetscher. Z. f. g. Str. W. 1932—413.

²⁰ Die Sterilisierung Minderwertiger. Eugenik, 1933—103.

Slaboumni bi se morali prisilno sterilizirati, ker ni pričakovati, da bi bili starši slaboumnih otrok toli uvidevni, da bi privolili v sterilizacijo. Slaboumni so socialno zelo nevarni; pravijo, da je ena tretjina slaboumnežev zločincev. Sterilizacija slaboumnih je torej najboljše sredstvo, da se omeji zločinstvenost.²¹

Iz navedenega posnamemo:

A. I. Nepogojna indikacija (po skupinah) za sterilizacijo (prisilna sterilizacija) je torej umestna in potrebna:

1. pri shicofreniji,
2. pri prirojeni slaboumnosti,
3. pri zločincih iz navade. Moralno defektni prenaša to razpoloženje prav tako na potomce kakor intelektualno slaboumni. Razlika je le v tem, da je intelektualno slaboumnega lažje spoznati kot moralno manjvrednega. Takega spozna n. pr. sodnik le po tem, da je večkrat kaznovan. V 90—100% podedujejo potomci zločincev iz navade zločinsko nagnjenost. Večkratni povratek radi hudih zločinov zoper življenje, telo, imovino ali svobodo zadostuje za sterilizacijo. Seksualne zločince pa je treba kastrirati. Na ta način se bolezensko nagnjenje izleči. Tu je evgeniška indikacija združena z medicinsko.

4. Hud alkoholizem: nagnjenost k alkoholizmu je često prirojena. Alkohol zelo škoduje dedno tvarino, da postanejo otroci manjvredni. Tudi okolje pijanca vpliva slabo na rodbino in otroke. Meja, kateri alkoholiki naj se sterilizirajo, naj se določi s tem, da se sterilizirajo vsi preklicani pijanci. Tu nima pomena ugotavljati dedljivost, ker je alkohol hud strup za spolne žleze.²²

5. Huntingtonova korea.

II. Individualna indikacija je umestna:

1. pri cirkularni blaznosti,
2. pri epilepsiji,²³
3. pri vrojeni slepoti in gluhosti.

Pri teh boleznih (II) je torej potrebna individualna indikacija, da se ne prepreči rojstvo ženijalnih ljudi.

B. Pogojna indikacija (prostovoljna sterilizacija) je umestna:

²¹ Gruhle. Schwachsinn, Verbrechen und Sterilisation. Z. f. g. Str. W. 1932—424, 425, 431.

²² Fetscher. Z. f. g. Str. W. 1932—414; Hans W. Gruhle. Z. f. g. Str. W. 1932—426.

²³ Pravijo, da se podeduje v 87%.

1. pri histeriji in psihopatiji. Na psihopate naletimo v množici asocijalnih ljudi, pijancev in zločincev, pa tudi med umetniki, znanstveniki in kulturnimi delavci naroda.²⁴ Stopnja bolezni je tu tako različna, prehod od zdravega človeka do hudo bolnega tako nejasen, da je generalna indikacija nemogoča. Če pa je psihopat hud alkoholik ali zločinec, se pa more izvršiti sterilizacija itak iz evgeniškega razloga.

V to skupino spadajo tudi:

1. spinalna atrofija mišičevja,
2. podedovane abnormitete,
3. otoskleroza in slične bolezni.

V teh primerih se da na splošno težko določiti meja med normalnim in nenormalnim stanjem. Tu je radi tega umestna le prostovoljna sterilizacija.

Iz navedenega posnamemo, da nam dedna prognoza ne nudi gotovosti, marveč le veliko verjetnost. Sto odstotne gotovosti pa nam tudi druge vede ne nudijo, povsod so možne zmote. Verjetnost dedne prognoze je dokazana po statistiki. Švedski osnutek sterilizacijskega zakona se bavi tudi z vprašanjem dedne prognoze in pravi: »Negotovost dedne prognoze ni tako velika, da bi opravičevala popoln nihilizem.«

Vse te biološke podatke smo navedli, ker so nam potrebni, da ugotovimo, kakšen je pravni značaj evgeniške sterilizacije? Operacija, ki jo izvrši zdravnik o priliki evgeniške sterilizacije, je v pravnem pogledu telesna poškodba, ker se ta operacija ne vrši radi zdravljenja. Drugo vprašanje pa je, ali je ta telesna poškodba de lege lata protipravna in kazniva. Že prej smo omenili, da posameznik ne razpolaga s sposobnostjo ploditve. Občestvo ima interes na tem, da se njegovi člani plode. Vprašati se pa moramo: Ali ima občestvo tudi interes na tem, da se plodijo ljudje, o katerih moremo s precejšnjo verjetnostjo pričakovati, da bodo prenesli na potomce hude telesne ali duševne defekte? Ni dvoma, da lahko koristijo občestvu le telesno in duševno zdravi ljudje; duševno bolni in telesno pohabljeni so pa občestvu v breme. Število teh ljudi se veča bolj in bolj in znaša ponekod že 10% prebivalstva. In kolikšni so stroški za vzdrževanje in oskrbo teh defektnih ljudi? V Nemčiji je bilo n. pr. l. 1929. v javnih zavodih okrog 300.000

²⁴ Stämmeler. Die Sterilisierung Minderwertiger vom Standpunkte des Nationalsozialismus. Eugenik 1933—107.

ljudi, oskrbni stroški za osebo na dan znašajo 4 do 6 M, skupni letni izdatki torej približno 500 milijonov mark.²⁵

Nemški minister za notranje zadeve dr. Frik je na seji zvedenskega sveta za populacijsko in rasno politiko dne 28. junija 1933 v svojem ekspoziju k sterilizacijskemu zakonu navedel, da znašajo v Nemčiji dnevni stroški za oskrbo blaznega 4 M, za zločinca 3,5, za gluhoneme 5—6; delavec pa dobi za dan le 2,51, uradnik pa 4 M. Ti pretirani izdatki za socialno preskrbo pa obremenjujejo zgolj evgeniško zdrave ljudi; posledica tega je, da zdravi ljudje preprečujejo rojstva in da se širi zločin odprave telesnega plodu. Ta pretirana in zgrešena humaniteta in socialna zaščita za bolne, manjvredne ljudi je na veliko škodo občestva in mora dovesti do propada naroda. Da se prepreči ta nevarnost, je treba iz temelja izpremeniti dosedanje raso in populacijsko politiko. Razplod evgeniško dragocenih elementov je treba pospešiti, razplod manjvrednih pa preprečiti. »Nauk o podedovanju bolezni,« tako nadaljuje minister, »daje narodu in državi pravico in etično dolžnost, onemogočiti dedno obremenjenim osebam razplod. Od teh dolžnosti nas ne more odvrčati napak razumljena ljubezen do bližnjega... in cerkveni pomisleki, nasprotno, smatrati moramo za kršitev krščanske in socialne ljubezni do bližnjega, če bi kljub temu spoznanju dopustili, da vstvarjajo dedno obremenjeni ljudje potomstvo, ki je neskončna muka zase in za sorodnike v tej in v bodočih generacijah.«²⁶ Občestvo torej nima koristi od tega, da se plodijo telesno in duševno manjvredni ljudje. Državi ni na tem, da se množi prebivalstvo za vsako ceno, nji gre za to, da se plodijo le telesno in duševno zdravi ljudje; njen interes torej ni le kvantitativen, marveč tudi kvalitativen.

Profesor Kohlrausch pravi²⁷, da delajo civilizirane države z napačno politiko, če ohranijo manjvredne in jim pomagajo, s tem vrše negativni izbor, priroda pa dela pozitivnega.²⁸

Poškodba, povzročena s sterilizacijo, je sicer v smislu kaz. zakona »huda« (§ 178, šte. 4, k. z.), ker postane po-

²⁵ Schmidt 29.

²⁶ Volk und Rasse 1933—139, 140.

²⁷ Kohlrausch. Sterilisation und Strafrecht. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. L. II., 4. zvezek 1932.

²⁸ Ostermann. Die Eugenik im Dienste der Volkswohlfahrt. Eugenik 1932—242.

škodovani neploden. Občestvu pa ni do tega, da se manj vredni elementi plode. Evgeniško indicirana sterilizacija torej ne krši javnega interesa, marveč le interes prizadete osebe. Prizadeta oseba se pa lahko temu interesu odpove, če privoli v sterilizacijo. Sterilizacija iz evgeniških razlogov, izvršena s privolitvijo prizadete osebe, je torej telesna poškodba v smislu kazenskega zakona. Ta poškodba pa ni kazniva, če prizadeti privoli v operacijo, privolitev vzame dejanju značaj protipravnosti.²⁹ Nasprotno pa je de lege lata evgeniška sterilizacija, izvršena brez privolitve prizadete osebe, kazniva kot huda telesna poškodba (§ 178, št. 4, k. z.).

Vpraša se, kdo sme privoliti. Za privolitev v kazenskem pravu ne veljajo določbe civilnega prava. Privoliti more le prizadeta oseba, če je sposobna pojmovati pomen sterilizacije (anal. § 22 k. z.). Po analogiji § 85 k. z. lahko privoli tudi 16 letna oseba.³⁰ Če prizadeta oseba ni sposobna pojmovati pomena sterilizacije, sme privoliti zakoniti zastopnik.³¹

Že iz navedenega dovolj očitno izhaja, da se sme sterilizirati le oseba, ki je dedno bolna in sposobna za ploditev, nikdar pa oseba, ki je dedno zdrava. Od zakoncev se sme torej sterilizirati le oseba, ki je bolna.³²

Evgeniška sterilizacija je torej de lege lata dopustna. S tem pa še ni rečeno, da zaradi tega ni treba zakona o sterilizaciji. Tak zakon je potreben radi tega, ker je treba natančno določiti pogoje, ob katerih je evgeniška sterilizacija pravno dopustna.

3. Socijalna indikacija.

Sterilizacija je socijalno indicirana, če je potrebna iz socijalnih in ekonomskih razlogov v interesu rodbine in dotične osebe: če je torej ekonomsko stanje rodbinsko tako slabo, da bi bil nadaljnji porast otrok v kvar rodbine in

²⁹ Dr. Seitz. Z. f. g. Str. W. 1933—177. — Dr. Lenz. Ist' eugen'sche Sterilisierung strafbar? Z. f. g. Str. W. 1933—51.

³⁰ Dr. Munda. Kako učinkuje privolitev na protipravnost kaznivih dejanj zoper življenje in telo. S. P. 1934.

³¹ Schmidt 36.

³² Prof. Seitz dopušča v tem pogledu izjemo: Če je oče dedno bolan in nasilen ter se ne da prostovoljno sterilizirati, se sme sterilizirati mati, dasi je dedno zdrava, seveda če privoli v operacijo. (Z. f. g. Str. 1933—184.) V državah, ki dovoljujejo prisilno sterilizacijo, se pa mora v takem primeru sterilizirati mož.

prizadete osebe. Država nima nepogojnega interesa na tem, da se množi število rojstev tudi v rodbinah, ki svojih članov radi gospodarskih razmer ne morejo več prehranjevati, to je, če rodbina radi prevelikega števila članov gmotno in moralno propada. S tem pa še ni rečeno, da se država odpoveduje svojemu interesu na plodnosti svojih članov. Zlo tu ne korenini v dedni tvarini članov, marveč v ekonomski bedi rodbin. Ta se pa da odpraviti tudi z drugimi ukrepi, namreč z izboljšanjem ekonomskih razmer, ne pa s tem, da uporablja država skrajno sredstvo in da uniči zdravo dedno maso naroda. Ustava pravi (čl. 21.): »Zakon (brak), rodbina in otroci so pod zaščito države«. To težnjo državne zakonodaje vidimo n. pr. tudi iz določbe zakona o tisku (čl. 49, tretji odstavek), o prepovedi širiti propagando za nabavo sredstev, ki sprečavajo rojstvo otrok. Iz tega se vidi: država ne odobrava, da se iz socialnih razlogov prepreči rojstvo zdravih otrok.³³

Človek je član občestva; kot tak ima napram občestvu dolžnosti. Ta dolžnost je v tem, da sodeluje po močeh pri poslih občestva. Življenje, zdravje, plodnost in porast prebivalstva so pogoji za tekmovanje države z drugimi državami. Zastoj porodov pomeni nazadovanje prebivalstva, število porodov mora prekašati število smrtnih primerov. Zato je občestvu do tega, da njegov član živi, da je zdrav in da se plodi.

Človek nima pravice, smatrati pogrešne socialne naprave, ki jih je sam ustvaril, za indikacijo za biološke odredbe, kakršna je sterilizacija, in se s tem izogniti dolžnosti, ta nedostatek socialne naprave izboljšati.³⁴ Socialna indikacija naj bo le indikacija za državo, da uredi socialne razmere tako, da ne bo več moči jih imeti za indikacijo za sterilizacijo. Če bi se priznala socialna indikacija, bi utegnila nastati nevzdržna evgeniška situacija, da bi bil zdrav, sposoben človek oropan plodnosti zgolj radi tega, ker mu socialne razmere ne dovoljujejo ustvariti otrok, ki bi bili po vsej verjetnosti dragoceni člani človeške družbe.³⁵

³³ Schmidt 25.

³⁴ Dr. Luxenburger. Zur Frage der Zwangssterilisierung. Eugenik 1933—79.

³⁵ Kohlrausch zahteva (Z. f. g. Str. W. 1932—393), naj se socialna indikacija de lege ferenda dopusti. Enako Fetscher. (Z. F. g. Str. W. 1932—423). Ebermayer, Graf Dohna in Calker. Calker pa meni, da socialne indikacije kljub temu ni priporočati, ker se praktično ne da lahko

Nasprotno pa zahteva Staemmler,³⁶ da naj se zbog dobrih socialnih razmer nikdar ne opusti sterilizacija, ki je evgeniško nepogojno utemeljena: dobre imovinske razmere ne smejo biti razlog, da se prisilna evgeniška sterilizacija opusti. Imovinske razmere se pa utegnejo upoštevati n. pr. pri medicinsko indicirani sterilizaciji. Zdravnik se bo n. pr. prej odločil za sterilizacijo tuberkulozne žene, če ni možnosti, da se bo zdravila in negovala. Zanj je nosečnost večja nevarnost kot za žensko iz imovitih slojev. Socialna indikacija se torej lahko le upošteva poleg medicinske ali evgeniške, nikdar pa ne sama zase.

4. Rasna indikacija.

Nemški narodni socializem je načel tudi vprašanje sterilizacije iz rasne indikacije. Meni, da je mešanje nemške rase s tujo za nemški narod škodljivo in imenuje to mešanje rasno sramoto³⁷ in hud zločin zoper narod. Taki zločinci naj bi se sterilizirali, če so v povratu. Nasprotno pa je ugotovljeno, da imajo rase, ki se plodijo le same med seboj, le malo ženijev.³⁸ Sterilizacija iz rasne indikacije je de lege lata seveda nedopustna.

5. Kriminalno - politična indikacija.

O tej govorimo, če je treba sterilizirati človeka, da se mu onemogoči še nadalje započeti zločine, ki izvirajo iz delovanja spolnih žlez. Grof Dohna priporoča to indikacijo, če je storilec zagrešil zločin zoper nravnost in če je njegov spolni nagon tako izredno močen ali abnormalen, da je storilec nevaren za človeško družbo. To indikacijo upošteva n. pr. danski sterilizacijski zakon iz l. 1929 (§ 1). Že leta 1922 je sestavil nemški zdravnik dr. Boeters zakonski načrt o sterilizaciji; po tem načrtu (lex Zwiackau) bi se smeli duševno bolni in kaznenci, ki niso nevarni za človeško družbo, izpustiti iz zavoda, če se dajo sterilizirati. Nemški odbor za sestavo novega kazenskega zakona pa je

določiti, kdaj je socialna indikacija podana, saj je eksistenčna možnost rodbine relativen pojem. Tudi nemška skupina internacionalnega kriminalističnega združenja se je leta 1932 v Frankfurtu izrekla za socialno indikacijo (M. d. I. K. V. Bd. 6. 1933.).

³⁶ Eugenik 1933—108.

³⁷ Stämmeler 108.

³⁸ Eugenik 1933—112.

1. 1928 predlagal dodatek k § 62 osnutka iz l. 1927,³⁹ ki se glasi: »Sodišče sme kaznenca zlasti tedaj odpustiti, če se da sterilizirati...«

Kako naj se sterilizacija iz kriminalnopolitične indikacije uzakoni, o tem govorimo pozneje (IV). Za sedaj omenimo le to, da je kriminalno-politična indikacija navadno združena z drugimi indikacijami n. pr. z medicinsko (seksualni zločinci) ali z evgeniško, saj je duševna manjvrednost glavni vzrok kriminalitete.

III. Privolitev.

Kakšen pravni pomen ima de lege lata privolitev prizadete osebe na protipravnost sterilizacije? O tem smo že deloma govorili (II). Sterilizacija posega tudi v javne interese; zaradi tega privolitev praviloma ne more vzeti sterilizaciji značaja protipravnosti. To velja brez izjeme za sterilizacijo, ki ni indicirana. Pri indicirani sterilizaciji pa je stvar nastopna: Medicinska sterilizacija je zdravniška operacija, ki ji je namen zdravljenje; zaradi tega je brez pomena, ali prizadeti privoli v operacijo ali ne.⁴⁰ Take operacije sploh ni imeti za telesno poškodbo (glej II, 1.) Evgeniška sterilizacija ni protipravna, če prizadeti privoli v operacijo (glej II, 2.). Socijalna sterilizacija je de lege lata kazniva ne glede na privolitev, prav tako rasno higijenska sterilizacija. Kriminalnopolitična indikacija pa je navadno združena z medicinsko (n. pr. bolezenski nagon) ali z evgeniško (n. pr. hud alkoholizem). Če pa ni združena z omenjenima indikacijama, jo je imeti de lege lata za kaznivo, tudi če prizadeti privoli v operacijo.

V znanosti je treba razlikovati glede privolitve v sterilizacijo troje mnenj. Nekateri pisci menijo, da je sterilizacija le tedaj etično utemeljena, če prizadeti privoli v operacijo, drugi pa zagovarjajo prisilno sterilizacijo. Tretji pravijo, naj se da prizadetim na izbiro sterilizacija ali asilacija. Tako predlaga Lenz,⁴¹ naj se sterilizirajo slaboumni otroci, ko dovršijo šolo, zločinci, ki so zagrešili huda zločinstva, zlasti povratniki, ki se izpuste iz kaznilnice, umo-

³⁹ § 62. n. o. 1927. govori o odpustu iz zavoda, ki se v njem izvršuje ta ali ona očuvalna odredba.

⁴⁰ Nemški sterilizacijski zakon dovoljuje medicinsko sterilizacijo le, če prizadeta oseba privoli v operacijo (§ 14).

⁴¹ Eugenik 1933—76.

bolni, tuberkulozni, ko zapuste zavod. Če prizadeti noče privoliti, naj se mu postavi skrbnik. Prizadeti naj se postavi pred alternativo: ali sterilizacija ali asilacija.⁴²

Zakonodaja glede vprašanja privolitve ni enotna; o tem govorimo pozneje (IV. 5).

Kohlrausch pravi, da je prisilna sterilizacija logična.⁴³ Evgeniška preobrazba naroda se da izvesti le tedaj, če se izvede sterilizacija po načrtu: volja posameznika se mora nepogojno podrediti koristi občestva.

IV. De lege ferenda.

1. Predvsem se moramo vprašati, ali je sterilizacijski zakon potreben, in če je potreben, kakšen naj bo. Sterilizacija je etično in pravno utemeljena ob nastopnih pogojih:

A. Če je človeška družba radi porasta števila duševno in telesno manjvrednih elementov v nevarnosti, da dedna snov naroda kvalitativno propade, b) če je dokazano, da se duševne bolezni podedujejo ali vsaj nagnjenost k njim, c) če se dokaže, da se smoter, t. j. ohranitev zdrave dedne snovi naroda ne da doseči z drugimi sredstvi, t. j. s posegi, ki so manj hudí, č) če se dokaže, da je moči ta smoter s sterilizacijo v resnici doseči.

K tem pogojem hočemo na kratko pripomniti tole:
k a) Porast duševnih bolezni je v vseh državah velik. Procentualno razmerje duševno bolnih postaja vedno večje, ker je dokazano, da se manjvredni bolj plode ko evgeniško zdravi. O tem smo že govorili (I). Porast duševnih bolezni in zločinov je tolikšen, da je nujno potrebno to nevarnost zajezi. Vpraša se le, s kakšnim sredstvom.

k b) Dedna prognoza je že tako napredovala, da točno označuje bolezni, ki se podedujejo, ali pri katerih se podeduje vsaj nagnjenost.⁴⁴ Tudi o tem smo podrobno govorili (II, 2).

k c) Omenili smo tudi, da zakonske prepovedi ne morejo preprečiti razploda manjvrednih ljudi. Asilacija je kruta in predraga. Preostaja torej kot edino uspešno negativno sredstvo sterilizacija. Zdravljenje dedne bolezni in vzgoja ne moreta sterilizacije nadomestiti, ker ostanejo kljub zdravljenju in vzgoji dedne naklonjenosti neizpremenjene.

k č) Uspehi sterilizacije so po sedanjih izkušnjah prav

⁴² Luxenburger. Zur Frage der Zwangssterilisierung. Eugenik 1933—77.

⁴³ Z. f. g. Str. W. 1932—399.

⁴⁴ Vererbung von Geisteskrankheiten. Volksaufartung 1929—261.

dobri. Operacija moških oseb je lahka in brez posledic. Ni boljšega, cenejšega⁴⁵ in učinkovitejšega sredstva, da se prepreči razplod manjvrednih ljudi.⁴⁶ Ugovor, da se s sterilizacijo lahko prepreči porod ženijalnih ljudi, ne drži. Pri takih boleznih, pri katerih ni izključeno, da se rode ljudje z velikimi duševnimi zmožnostmi, se mora izvršiti sterilizacija individualno (II). Pravijo, da nevarnost degeneracije narodov še ni tako velika, da bi bilo treba seči po sterilizaciji.⁴⁷ Na to je treba odgovoriti: Ne sme se čakati dotlej, ko bo nevarnost že na vrhuncu. Takrat bo morda že prepozno. Število ljudi, ki bi jih bilo treba sterilizirati, bo takrat že tolikšno, da se sterilizacija ne bo dala več izvesti.

Ugovarjali so tudi, da se duševne bolezni ne le podejujejo, marveč, da nastanejo zbog neugodnih socialnih razmer. To je res. Zbog slabih socialnih razmer pa izbruhnejo duševne bolezni le takrat, če ima dotična oseba dedno nagnjenost k tem boleznim. Sterilizacija pa hoče iztrebiti ne le bolezni same, marveč tudi nagnjenost k tem boleznim tako, da se bolezen na podlagi nagnjenosti sploh ne bo mogla razviti. Socialno okolje je torej le postranskega pomena, glavno je dedna snov in dedna nagnjenost k boleznim.

Sterilizacija lahko izjemoma onemogoči, da se rodi ženij. Ženiji pa se rode praviloma v dedno zdravih rodbinah. Rojstva ženijev so torej preprečena predvsem s tem, da se nadarjene rodbine branijo otrok. Fetscher pravi: »Rojstvo ženija bi izredno drago plačali, če bi njemu na ljubo dovoljevali razplod dedno bolnih ljudi, tako drago, da bi lahko na tem poginil ves narod...; to bi bilo manj upravičeno, kakor če bi kdo začel zidati hišo, ker je posestnik srečke, ki mu obeta, da bo zadel dobiček.«⁴⁸

Pač pa se obetajo težkoče v tem pogledu, ker ni evidence o dedno obremenjenih ljudeh. Država jih pozna le po naključju: iz šol, iz kaznilnic, iz bolnic in drugih zdravstvenih zavodov. Če se hoče sterilizacija z uspehom izve-

⁴⁵ Fetscher. Z. f. g. Str. W. 1932—408.

⁴⁶ Zračunali so, da bo treba v Nemčiji prihodnji dve leti sterilizirati 412.000 ljudi. Operacijskih stroškov bo le 12 milijonov M, v letu 1928/1929 pa so izdali za blazne in slaboumne približno 500 milijonov M (Dr. Tirala. Die wirtschaftlichen Folgen des Sterilisierungsgesetzes. Volk und Rasse 1933—162.).

⁴⁷ Mayer, str. 55 in nasl., 438 in nasl.

⁴⁸ Z. f. g. Str. W. 1932—417.

sti, je treba sestaviti točno evidenco dedno obremenjenih rodbin.⁴⁹

Ugovor je tudi, da ljudje niso dovolj pripravljeni na sterilizacijo. To ni res. V ljudstvu živi že od nekdaj strah pred nezdravim potomstvom. Edina nasprotnica sterilizacije je katoliška cerkev. Pa tudi njeno nasprotstvo ni načelno. Tudi ona zahteva evgeniški prepoved naroda, želi ga le izvesti na drug način: spolna vzdržnost. Lepa misel, toda praktično neizvedljiva. Drug način, ki ga priporoča katoliška cerkev, je ta: evgeniško zdravi ljudje naj žive etično, naj se ne vdajajo alkoholizmu in spolnim ekscesom, naj ne preprečujejo porodov. To misel pa propagira tudi evgenika, to je njen pozitivni, sterilizacija pa njen negativni program.

Papež Pij XI. se je v encikliki casti connubii izrazil tudi o politiki rasne higijene. Sterilizacije kot take načeloma ne zavrača, dopušča jo kot kazen. Sterilizacijo zoper voljo prizadete osebe pa zavrača, ker bi žalila občutke katoliške cerkve.

Ne more se torej reči, da bi zakon o sterilizaciji nasprotoval naziranju ljudstva.⁵⁰

2. Kakšen naj bo zakon o sterilizaciji?

Odgovoriti moramo še na vprašanje, kakšen naj bo zakon o sterilizaciji. Možna sta dva načina: prvi bi bil ta, da se določba o sterilizaciji uvrsti v kazenski zakon, drugi pa ta, da se uredi vprašanje v posebnem upravnem zakonu. Upravni zakon je pozitiven, kazenski negativen; kazenski zakon pove, kaj je prepovedano, ne pa, kaj je dovoljeno. Ni umestno niti običajno sprejemati v kazenski zakon določbe, da je to ali ono ravnanje dovoljeno. V tem pogledu je napravil izjemo osnutek n. a. k. z. iz l. 1927., ki pravi v določbi § 263., da zdravniške operacije (torej tudi medicinsko indicirane sterilizacije), ki so izvršene lege artis, niso telesne poškodbe. To se je pa zgodilo zgolj radi tega, ker je hotel zakon izrečno naglasiti, da so zdravniške operacije pravno dopustne ne glede na privolitev. Težkoče bi bile tudi v tem, če bi se sprejele v kazenski zakon odredbe o sterilizaciji zločincev. Taka rešitev bi bila nepopolna, ker je prav tako ali še bolj potrebna sterilizacija drugih oseb, ki niso zločinci (n. pr. blazni, slaboumni). Določbo o sterilizaciji takih oseb pa ni moči sprejeti v kazenski zakon.

⁴⁹ Eugenik 1933—112.

⁵⁰ Schmidt 35.

Kazenski zakon bi mogel k večjemu rešiti vprašanje sterilizacije, ki se vrši v zdravstvene namene⁵¹ in vprašanje kastracije ali sterilizacije kot očuvalno odredbo zoper socialno nevarne zločince, ki se pregreše zoper spolno nramnost. Vprašanje evgeniške sterilizacije pa ima povse drug izvor. Tu ne gre v prvi vrsti za to, da se najdejo opravičevalni razlogi zoper kazensko normo, marveč za povse novo nalogo države. Zato spada vprašanje evgeniške sterilizacije v upravni zakon.⁵²

V. Inozemska zakonodaja.

Tako je rešila to vprašanje inozemska zakonodaja.⁵³ Prva država, ki je zakonodajno uredila vprašanje sterilizacije, je Indiana (1899 in 1907); njej so sledile še druge države Severne Amerike. Leta 1930 je imela že polovica držav Severne Amerike (24 od 49) sterilizacijske zakone.⁵⁴ V Evropi se je ideja sterilizacije vkoreninila šele zadnja leta. Izmed evropskih držav imajo sterilizacijske zakone: Danska 1929, kanton Waadt 1928, Nemčija 1933 in Norveška 1934.

Rusija nima sterilizacijskega zakona, pač pa dopušča odpravo telesnega plodu.

⁵¹ Med'cinsko indikacijo urejuje n. pr. nemški osnutek zakona o sterilizaciji in prekinitvi nosečnosti iz leta 1914, ki pravi (§ 1): »Posegi, ki se z njimi odpravi sposobnost ploditve ali rojenja ali usmrti telesni plod, se smejo izvršiti le, da se prepreči huda, drugače ne odklonljiva nevarnost za življenje ali telo prizadete osebe. Operacijo sme izvršiti le državni zdravnik.« Nemški sterilizacijski zakon iz l. 1933 pravi o medicinski indikaciji: »Sterilizacija, ki se ne izvrši po določbah tega zakona, ali odstranitev spolnih žlez je le tedaj dopustna, če jo izvrši zdravnik po pravilih zdravniške vede, da se odstrani resna nevarnost za življenje in zdravje prizadete osebe, in če ta oseba privoli v operacijo.«

⁵² Kohlrausch. Z. f. g. Str. W. 1932—396.

⁵³ Izjemen je v tem pogledu osnutek n. k. z. 1927, ki pravi (264): »Kdor ikoga poškoduje z njegovo privolitvijo, se kaznuje le tedaj, če nasprotuje dejanje kljub temu dobrim šegam.« Po tej določbi je vsaka sterilizacija nekazniva, ki ne nasprotuje dobrim šegam. To velja torej za evgeniško, najbrž tudi za socialno sterilizacijo; kazniva pa bi bila neindicirana sterilizacija, ker nasprotuje etičnim načelom. Ker je nemška vlada l. 1933 objavila poseben sterilizacijski zakon, je postala določba § 264. o. 1927 brez pomena vsaj kolikor se tiče sterilizacije.

⁵⁴ Vseh severnoameriških držav je 49. Od teh jih je 30 sklenilo sterilizacijske zakone. Nekaj teh zakonov je vrhovno sodišče proglasilo za protiustavne, nekaj jih je razveljavil predsednik (veto). Velja jih še 23.

Anglija je izrečno odklonila zakon o sterilizaciji, dasi je bilo l. 1929 v Angliji 300.000 duševno bolnih ljudi.⁵⁵ Pred kratkim pa je objavila osnutek o prostovoljni sterilizaciji.

Italija izrečno kaznuje sterilizacijo (čl. 552), ki ni izvršena iz medicinske indikacije.

Čehoslovaška ima v o. 1926 (§ 286) določbo o odpravi telesnega plodu na podlagi evgeniške socialne indikacije.

Vsebine vseh teh sterilizacijskih zakonov in osnutkov ne moremo navesti; to bi bilo preveč obširno in nepregledno. Zato bomo poizkusili podati kratek sistematični pregled teh zakonov in zakonskih načrtov.

1. Indikacija: V ameriških zakonih ni točnega razlikovanja med evgeniško in socialno indikacijo, vendar pa prevladujejo v njih evgeniški razlogi. Socialni razlogi so upoštevani le pri zločincih, da se zaščiti človeška družba. Izmed ameriških zakonov jih navaja 22 evgeniško, 12 razen tega tudi medicinsko indikacijo, v treh državah je sterilizacija mišljena kot kazen. V treh državah (Kalifornija, Nebraska, Južna Dakota)⁵⁶ pa je sterilizacija pogoj, da se sme kaznenec odpustiti iz kazenskega zavoda.⁵⁷ Danski, nemški, norveški sterilizacijski zakon, sterilizacijski zakon kantona Waadt ter finski in švedski osnutek so zgrajeni na evgeniški indikaciji. Danska upošteva hkrati socialno indikacijo za zločince. Norveški zakon dopušča tudi socialno medicinsko indikacijo, švedski osnutek⁵⁸ pa dovoljuje socialno indikacijo le v zvezi z evgeniško, če je kdo na podlagi bolezni nesposoben skrbeti za rodbino. Nemški sterilizacijski zakon dovoljuje le evgeniško in medicinsko indikacijo. Evgeniška je po nemškem sterilizacijskem zakonu podana, če je po izkušnjah zdravniške vede z veliko verjetnostjo pričakovati, da bodo potomci dedno bolne osebe podedovali telesne ali duševne dedne hibe (§ 1). Medicinska indikacija je podana, če izvrši sterilizacijo zdravnik lege artis, da odvrne resno nevarnost za življenje ali zdravje (§ 14).

2. Kdo sme biti steriliziran? V Ameriki se smejo sterilizirati praviloma le osebe, ki so oskrbovane v javnih zavodih. Po nemškem sterilizacijskem zakonu bodo

⁵⁵ Schmidt 84.

⁵⁶ Volksaufartung 1930—33.

⁵⁷ Schmidt 60.

⁵⁸ Schwedischer Vorschlag zu einem Sterilisierungsgesetz. Volksaufartung 1930—38.

sterilizirane tudi druge evgeniško manjvredne osebe. Švedski osnutek dovoljuje le sterilizacijo oseb, ki so v javnih zavodih, ali ki dobivajo javno podporo in niso zmožne z lastnim delom skrbeti zase in za potomstvo.

3. Bolezni, zbog katerih je dovoljena sterilizacija.

Po ameriških zakonih se smejo sterilizirati: duševno bolni, slaboumni, epileptiki, zločinci iz navade, seksualno perverzni, sifilitiki in moralno izprijeni. Po švedskem osnutku se sme tudi sterilizirati »kdor je zbog bolezni nesposoben skrbeti za otroke«; prav tako norveški zakon. Nemški sterilizacijski zakon navaja devet skupin bolnikov, ki jih bodo sterilizirali. V oklepaju navajamo približno število teh bolnikov v Nemčiji: Prirojena slaboumnost (200.000), shicofrenija (80.000), cirkularna (manično depresivna) blaznost (20.000), dedna epilepsija (60.000), dedni Vidov ples (600), dedna slepost (4000), dedna gluhost (18.000), dedna telesna skaženost (20.000), hud alkoholizem (10.000), skupaj 412.000 bolnikov.

Vpraša se, ali je treba dedne bolezni v zakonu izrečno omeniti. Kohlrausch pravi,⁵⁹ da velja za evgeniško sterilizacijo v zakonodajnem pogledu približno to, kar velja za vračunljivost. Pri tej govorimo o biološki in psihološki metodi. Novejši zakoni, tako tudi naš, kombinirajo obe metodi: navajajo biološke razloge nevračunljivosti in zahtevajo, da morajo imeti ti biološki razlogi (bolezni) določeno psihološko posledico (intelektualni in voluntaristični moment). Tudi sterilizacijski zakon lahko navaja biološke razloge (etiološka metoda) ali poda le splošno formulo za sterilizacijo (simptomatološka metoda) ali pa združi obe metodi (mešana metoda). Kakor pri vračunljivosti je tudi za sterilizacijo najbolj priporočljiva mešana metoda.⁶⁰

4. Sredstvo, s katerim naj se doseže neplodnost.

Velika večina zakonodaj dopušča le sterilizacijo, nekateri tudi kastracijo. Sterilizacija se izvrši z vasektomijo (za moške) ali s salpingektomijo (za ženske) ali pa tudi z ob-

⁵⁹ Z. f. g. Str. W. 1932—402.

⁶⁰ Oblika zakonske določbe o sterilizaciji po tej metodi bi se torej glasila: »Oseba, ki boluje za shicofrenijo, slaboumnostjo itd., se sme z operacijo sterilizirati, če je po naukih zdravniške vede z veliko verjetnostjo pričakovati, da bo prenesla svoje duševne ali telesne hibe na potomce.«

sevanjem (Michigan 1929). Z vasektomijo se izreže in podveže del semenskega kanala, da se prepreči izliv semena; s salpingektomijo se prereže jajčni kanal, da ne more jajce iz ovarija v maternico. Spolni nagon ostane kljub sterilizaciji neizpremenjen. Drugačna je stvar pri kastraciji. Sterilizacija je za zdravje neškodljiva, operacija pri moških povse nenevarna in enostavna. Učinki kastracije so znani: kako pa vpliva kastracija na duševno življenje, še ni povse preizkušeno.⁶¹

Danska dopušča tudi kastracijo.⁶² Po norveškem zakonu se smejo na predlog sodišča ali kazenskega zavoda kastrirati seksualni zločinci. Na lastni predlog se pa sme kastrirati oseba, stara več kot 21 let, če ne more obvladati spolnega nagona in če je nevarnost, da bo s tem ogražala svojo okolico.⁶³

Kastracija radi zdravljenja (medicinska indikacija) je dopustna že po sedanjem zakonu, ker se s tem reši prizadeta oseba bolezenskega nagona. Zanimiv primer navaja revija »Volksaufartung« iz l. 1929 (str. 226): Mlad krojač, ki ima lepo ženo in dva otroka, je započel zaporedoma več posilstev. Ko je končal kazen radi enakega dejanja, je že započel drugo. Ko je bil ponovno radi enakega dejanja obsojen na 15 mesecev zapora, se je dal v kaznilnici kastrirati. Sodišče ga je pogojno odpustilo iz kaznilnice, ker dejanja ni započel iz zločinskega nagona, marveč radi nenormalno razvitega spolnega čuta. Ker se je dal sam operirati, je s tem dokazal, da se hoče v bodoče vzdrževati enakih kaznivih dejanj. Ker je z operacijo spolni nagon odstranjen, obsojeni ni več nevaren za človeško družbo. Radi tega je umestno, da se obsojeni pogojno izpusti iz zavoda. Tako utemeljitev sodišča.

Kastracija je hud poseg v telesno integriteto. De lege ferenda naj bi se uporabila le pri takih zločincih, ki ogražajo z zločini zoper spolno pravnost javno varnost.⁶⁴ V zakonodajnem pogledu nima kastracija nič skupnega s steri-

⁶¹ Schmidt 2, Fetscher. Z. f. g. Str. W. 1932—409. Opis operacije: glej Dolenc, Kazensko pravna presoja umetne sterilizacije. Sl. Pr. 1928—1 in nasl.

⁶² Jenny Blasbag. Ausländ'sche und deutsche Gesetze und Gesetz-entwürfe über Unfruchtbarmachung. Z. f. g. Str. W. 1932—485.

⁶³ Volk und Rasse. 1933—157, 1934—210.

⁶⁴ Gruhle. Z. f. g. Str. W. 1932—431.

lizacijo;⁶⁵ zato jo je treba posebej urediti v posebnem zakonu ali v kazenskem zakoniku med določbami o očuvalnih odredbah.⁶⁶

6. Kdo predlaga sterilizacijo?

Po ameriški zakonodaji smejo predlagati sterilizacijo: prizadeti sam, varuh, zakonski drug, sorodniki ali prijatelji (!). Po danskem sterilizacijskem zakonu sme predlagati sterilizacijo edinole prizadeta oseba sama. Nemški sterilizacijski zakon določa v tem pogledu (§ 2): »Sterilizacijo sme predlagati oseba, ki se naj sterilizira. Če ni sposobna za pravne posle, če je zbog slaboumnosti preklicana ali če še ni dovršila 18. leta, sme podati predlog zakoniti zastopnik. Njegov predlog obvelja le, če ga odobri varuško sodišče.« Predlogu je treba pridejati potrdilo aprobante zdravnika, da je bil oni, ki se naj sterilizira, poučen o pomenu in o posledicah sterilizacije. Sterilizacijo smejo tudi predlagati: 1. uradni zdravnik, 2. vodja zdravstvenega ali kazenskega zavoda (§ 3). Predlog se poda pri sodišču za dedno zdravje (§ 4). Po norveškem zakonu se izvrši sterilizacija na predlog javnega zavoda (zdravstvenega ali kaznilnice) ali na predlog uradnega zdravnika. Na lastno prošnjo se sme sterilizirati oseba, ki ima več ko 21 let, če je operacija evge-

⁶⁵ Fetscher. Z. f. g. Str. W. 1932—411.

⁶⁶ Kohlrausch. Z. f. g. Str. W. 1932—397.

Meseca novembra l. 1933. je nemška vlada novelirala nekatere določbe kaz. zakona. Uvedla je tudi nekaj očuvalnih odredb, med temi tudi kastracijo nevarnih seksualnih zločincev (§ 42a, šte. 5). Sodišče sme poleg kazni odrediti, da se moška oseba, ki je za časa odločbe dovršila 21. leto, kastrira, če se obsodi radi zločina posilstva, oskrumbe, nečistosti z otroki ali drugega zločina, izvršenega zaradi zadovoljitve spolnega nagona, na kazen na svobodi najmanj šestih mesecev, potem ko je že bila enkrat zbog takega dejanja pravnomočno obsojena na kazen na svobodi in če je moči iz vseh teh njenih dejanj posneti, da je ta oseba nevaren seksualen zločinec. Dalje se sme kastrirati moški, ki je bil vsaj radi dveh takih dejanj obsojen na kazen na svobodi najmanj enega leta, in če je iz teh njegovih dejanj posneti, da je nevaren seksualen zločinec, tudi če prej še ni bil obsojen zbog takega dejanja. Slednjič se sme kastrirati moški, ki se obsodi zbog umora ali uboja, storjenega v namenu, da se zbudi spolni čut ali da mu zadosti. Kastracijo izvrši uradni zdravnik, aprobeiran za nemško državo. Zdravnike in bolnice, v katerih se smejo izvršiti kastracije, določi justična uprava. Razume se, da se sme obsojeni prisiliti k operaciji.

niško ali socijalno medicinsko indicirana. Zakonski drug in varuh se morata o predlogu obvestiti.⁶⁷

7. O predlogu (točka 6) odloča v Nemčiji sodišče za dedno zdravje, kjer ima oseba, ki se naj sterilizira, svojo občno podsodnost. Člani tega sodišča so: sodnik kot predsednik in dva uradna zdravnika. Eden izmed teh zdravnikov mora biti »posebno poučen« v dedni biologiji (§ 6). Sodišče vodi poizvedbe, zaslišuje priče, zvedence po predpisih civilnega sodnega postopka, Zdravniki, ki so zaslišani kot priče ali zvedenci, morajo izpovedati ne glede na uradno molčečnost (§ 7).

V drugih državah sklepajo o sterilizaciji posebne komisije (sodnik in dva zdravnika) ali oblasti. V Danski jo dovoljuje pravosodni minister,⁶⁸ po švedskem osnutku⁶⁹ zdravstvena uprava, po norveškem sanitetni šef.⁷⁰

8. Pravni lek. Zoper odločbo nemških sodišč za dedno zdravje se sme prizadeta oseba, predlagatelj in uradni zdravnik pritožiti v roku enega meseca na višje sodišče za dedno zdravje. To sodišče posluje na sedežu apelacijskih sodišč in ima tri člane. Predsednik je član apelacijskega sodišča, prisednika dva zdravnika; izmed teh mora biti eden posebno poučen v dedni biologiji (§§ 9. 10). V Združenih državah Severne Amerike se sme prizadeti zoper odločbo o sterilizaciji pritožiti na zborni sodišče.

9. Izvršitev operacije. Sterilizacijo izvrši praviloma le aprobiran zdravnik v bolnici. Bolnice, v katerih se smejo izvršiti sterilizacije, določi državno oblastvo, prav tako odreja zdravnike, ki smejo te operacije izvršiti (§ 11). O izvršeni operaciji mora zdravnik poročati uradnemu zdravniku.

10. Stroške sterilizacije plača država (§ 13). To je povse pravilno, ker je sterilizacija v javnem interesu.⁷¹ Tudi prostovoljno se bo dal marsikateri bolnik sterilizirati, če mu ne bo treba bati se stroškov za operacijo.

⁶⁷ Volk und Rasse 1933—157.

⁶⁸ Volksaufartung 1929—225.

⁶⁹ Schwedischer Vorschlag zu einem Sterilisierungsgesetz. Volksaufartung 1930—38.

⁷⁰ Volk und Rasse 1933—157.

⁷¹ Eugenik 1933—111. Kohlrausch. Z. f. g. Str. W. 1932—404.

11. Uspehi sterilizacije.

Do 1. junija 1930 so sterilizirali v Združenih državah Severne Amerike 10.833 osebe.⁷² Najboljše uspehe so dosegli s sterilizacijo v Kaliforniji. V Kaliforniji ima sterilizacija značaj dejanja, vrednega spoštovanja, ki kaže socialno in državljansko zrelost dotične osebe. Oblastvo skrbi po izvršeni sterilizaciji za dotično osebo in ji poišče, če je treba, primerno službo. V Evropi se ideja sterilizacije še ni tako vkoreninila kakor v Ameriki. V Švici pa izvršujejo zadnja leta številne sterilizacije. Sterilizacijo iz evgeniških in socialnih razlogov utemeljujejo s tem, da niso protipravne, češ, poseg je potreben iz javnih razlogov.

VI. Konec.

Namen sterilizacije je znižati število manjvrednih ljudi. S tem pa je izvršen le en del evgeniškega programa in sicer negativni del. Drugi del programa pa je, ukreniti vse, kar je potrebno, da ne ostanejo evgeniško popolni ljudje brez otrok; to je pozitivni del evgeniškega programa. Sterilizacija je torej le predhodno pripravljalno delo za popolno evgeniško preobrazbo naroda. Če se zmanjša število manjvrednega prebivalstva, se zmanjšajo s tem tudi bremena in izdatki za vzdrževanje zavodov za te ljudi. Ti dohodki se bodo potem lahko uporabljali za to, da se zviša število porodov evgeniško popolnih ljudi.

Grotjahn⁷³ pravi: »Končno moramo prenehati toli važen proces razploda prepustiti kot doslej naključnemu in nerazveseljivemu razvoju.« Ta razvoj imenujejo panmiksijo t. j. nepremišljeno spojitev dobre in slabe dedne snovi naroda. Moebius obtožuje cerkev in državo, ki dopuščata zakon idiotov, duševno bolnih in sifilitikov ter pravi: »Če ukrade revna žena za svoje lačne otroke košček kruha, pride gospa Themis z oklepom in mečem ter zahteva zadoščenje. Če pa se ustvarjajo sifilitiki, tuberkulozni, slaboumní otroci, skomigne z rameni in pravi: to je zasebna stvar.«⁷⁴

O vprašanju, ali je sterilizacija etično in pravno utemeljena, se je leta 1926 izreklo najvišje sodišče Združenih držav Severne Amerike, ko je sklepalo o ustavnosti nekega

⁷² Volksaufartung 1930—33. Do 1. januarja 1933 se je to število zvišalo na približno 16.000.

⁷³ Geburtenrückgang und Geburtenregelung. Berlin. 1921—144.

⁷⁴ Mayer 445.

sterilizacijskega zakona. Razlogi te odločbe so tako značilni, da jih citiramo dobesedno:⁷⁵

»Opetovano smo videli, da zahteva občestvo, naj mu najboljši člani žrtvujejo življenje. Čudno bi bilo, da ne bi smelo zahtevati od njih, naj mu doprinesejo te majhne žrtve, da se prepreči porast manjvrednih elementov. Boljše je za ves svet, preprečiti, da prenesejo manjvredni svoje lastnosti na potomce, kakor pa čakati na to, da bo moralo občestvo izprijene potomce za njihove zločine usmrtiti. Načelo, ki upravičuje prisilno cepljenje, je dovolj obsežno, da opravičuje tudi preraz jajčnih dovodnikov.«

Moti se pa, kdor misli, da je sterilizacija edino sredstvo, ki je sposobno preroditi človeštvo na duhu in telesu. Sterilizacija, naj si bo izvedena še tako temeljito, bo pljussek v vodo, če se ne prerodi tudi evgeniško zdravi del ljudstva. Kaj pomaga odstraniti bolni del narodnega telesa, kaj pomaga napraviti manjvredne ljudi neplodne, če se zdravi in nadarjeni branijo otrok, če se nadarjeni vdajajo narkotičnim strupom in spolnim ekscesom.

Sterilizacija bo dosegla svoj uspeh le tedaj, če bo šla roko v roki z etičnim prepovedom naroda!

O prekočasnem delu.

Dr. Stojan Bajič.

(Konec.)

§ 5. Odplata prekočasnega dela.

Višina prejemkov se ravna, če ni prisilno urejena v kolektivni pogodbi, po službeni pogodbi, torej po dogovoru med sd. in sj. Če takega dogovora ni in tudi morda poslovni red o tem ničesar ne določa (§ 340 t. 2 o. z.), se šteje, da je prekočasno služba odplatna in da gre sj. primerna plača (§ 221 o. z., § 1153 o. d. z.). Ker je pa odplata za prekočasno delo urejena kot povisek na osnovno plačo, je treba za ugotovitev tega poviška najprej določiti plačo za eno uro dela kot odplatno osnovo za odmero (o časovni osnovi zgoraj § 4).

⁷⁵ Schmidt 60.

A) Časovna plača. Če je plača časovno določena, to je če se odmerja po časovnih obdobjih (na uro, teden, mesec), je treba izračunati plačo na uro. Če je plača že v pogodbi tako urejena, se odmerja 50% povizek od tako ustanovljene plače. Če je pa plača odmerjena po daljših časovnih obdobjih (dnevih, tednih, mesecih), je treba — upoštevajoč vsebino službene pogodbe — ugotoviti, kolika bi bila plača na uro. Po takem določanju je treba paziti na tole. Plača, ki jo sj. prejema za pogojeni delovni čas, je plača za ves delovni čas, če ni dogovora o pavšaliranju plače za prekočasno delo (o tem spodaj). Zato ni moči domnevati, da je s tako pogojeno plačo plačano samo delo v teku normalnega delovnika, dočim prekočasno delo še sploh ni plačano. Zmotno je zato, če se brez utemeljitve v službeni pogodbi smatra, da je sd. dolžan v primeru prekočasnega dela plačati sj. osnovno plačo za ure prekočasnega dela, poleg tega pa še 50% povizek. Z ničemer ni osnovana domneva, da prekočasno delo ni plačano s temeljno plačo, če ni še plačan 50% povizek. V dvomu namreč, če vsebina službene pogodbe kaj drugega ne pokaže, je dogovorjena plača odplata za vse delo in torej tudi za prekočasno delo. Vprašanje je samo, če je s tem plačan tudi 50% povizek. Ni zakonite zapreke, da stranki službenega razmerja višino plače ne bi prosto dogovorili, seveda kolikor takega dogovora ne preprečuje ustanovitev osnovne plače v kolektivni pogodbi. Dogovori se torej lahko (z učinkom seveda tudi za odplato prekočasnih delovnih ur) poljubna osnovna plača, ker je odplatna osnova plača ostalih delovnih ur po prostem dogovoru. Prisilnost § 10 z. o. zašč. del. je potemtakem osnovana na neprisilnem temelju, enako kakor na pr. določbe § 219 o. z. in § 1154 b o. d. z. Prisilnost ima v tej smeri samo učinek, da se mora 50% povizek odmerjati od plače za ostale delovne ure in ne morda od kake nižje osnove, posebno ne posebej samo za nadure dogovorjene.

B) Akordna plača. Za preračun akordne plače na časovno v svrhu, da se izračuni odplatna osnova, daje drugi odst. § 10 z. o. zašč. d. pravilo, da se »šteje pri akordantih za normalno plačo ene ure 48., 54. ali 60. del povprečnega tedenskega zaslužka«. Ugotoviti je treba povprečen tedenski zaslužek in ga deliti z normalnim, ne podaljšanim delovnikom. Če dela industrijski delavec v akordu dnevno 9 ur, se mora deliti njegov tedenski zaslužek z 48 in ne s 54, kar da fiktivno plačo na uro kot odmerno osnovo. Da je to stališče pravilno, potrjuje besedilo zakona samega,

ki določa, da je treba povprečni tedenski zaslužek deliti z 48 itd. Omenitev 48 urnega delovnika bi ne imela smisla, če bi se moralo pri preračunu vzeti podaljšani delovnik, ko vendar 48 urni delovnik v nobenem primeru ne more biti prekočasno delo. Od tako ugotovljene plače od ure se odmerja 50% povišek.

V primerih sestavljenega načina odplate je treba skladno mezdnemu sistemu uporabljati gorenja pravila na dele plače, iz kakršnega načina pač izvirajo.

Ni po sebi zabranjeno, da se sd. in sj. pogodita tako, da določita za prekočasno delo pavšalno odplato. Vendar mora sd., ki se hoče na tak dogovor sklicevati, dokazati, da se je s sj. izrečno pogodil. Tak dogovor je mogoč samo, če sta si bili stranki na čistem, kolik je delovni čas in kolika je plača na uro. Če te osnove ni, more tak dogovor obveljati samo, če se spričo dejstva, da plača za posamezno uro ni dogovorjena, smatra, da je dogovorjena primerna plača v sm. § 221 o. z. (ki jo je moči ugotoviti s poizvedbami pri delavski zbornici, § 37 t. 1 z. o zašč. d.) in se ob preračunu take plače s prištetim prekočasnim pribitkom ugotovi, da sj. ni prikrajšan.²⁸

Določbe § 10 z. o zašč. d. so prisilnega značaja (§§ 4, 5 z. o zašč. d.). Zatorej se sj. med službenim razmerjem ne more odreči iz njega izvirajočim pravicam niti v naprej, niti potem, ko so že nastale. Zato ne more izjaviti niti izrečno, niti tihoma, da se je odrekel.²⁹ Če sj. ob razvezi

²⁸ »Ni osnovan revizijski razlog nepravilne pravne presoje, kajti ob ugotovljenem stvarnem položaju ni moči uspešno prigovarjati naziranju prizivne stopnje, da tožitelj ne more sedaj posebej zahtevati plačila za nadure, ker so bile ob sklepu vkalkulirane v dogovorjeno pavšalno plačo... Dodaje se še, da zakon o zaščiti delavcev nima nobene določbe o tem, na kakšen način se naj nadure plačujejo, in da vsled tega ni zakonite zapreke, da se plačilo nadur vkalkulira v dogovorjeno plačo. Naravno se pri tem ne sme obiti predpis o plačilu nadur. O tem pa v tukajšnjem primeru ne more biti govora, tem manj, ko stoji, da je tožitelj pri sklepu službene pogodbe bil izza dobe poskušnje podučen o trajanju dnevnega delovnega časa v toženčevem podjetju in zato od toženca pri sklepu pogodbe ni mogel biti izkoriščan«. Sodba s. s. B v Zagrebu z dne 18. oktobra 1932, Rv 488/32-1.

²⁹ »Res je podsodno ugotovljeno v dejanskem pogledu, da je tožitelj v dolgi dobi 120 tedenskih plačil sprejemal ob vsakem izplačilu zavitek z napisom, da je treba reklamacije javiti takoj po sprejemu vsakokratnega izplačila, dalje da se tožitelj ob nobeni teh številnih prilik ni javil, da zahteva tudi še 50% pribitek za opravljene nadure, da se

službenega razmerja ni zahteval plačila prekočasnega dela, se mu s tem še ni odrekel. More se pa takim zahtevkom odreči ob razvezi službenega razmerja in tudi kasneje, ko ni več odvisnosti, ki jo ustvarja službeno razmerje in zaradi katere je zaščiten. Po prestanku službenega razmerja more potemtakem sj. s svojim zahtevkom za prekočasno delo razpolagati po svoji volji.

je marveč javil šele ob zadnjem izplačilu s takim svojim zahtevkom, ki se nanaša na vso službeno dobo. Toda podsodno je tudi ugotovljeno, da si je tožitelj od vsega početka natančno zapisoval vse nadure, ki jih je opravil, a niso bile plačane s 50% pribitkom, v nameri, da ob dani priliki stavi tudi še tak svoj zahtevek naproti toženi sd. Na tako ugotovljen dejanski stan je pobijana sodba pravilno pravno zaključila v smislu § 863 o. d. z., da se tožitelj z ustreznimi dejanji ni odpovedal pri vsakem izplačilu za nazaj izplačilu do takrat zapadlih nadur. Tega ni moči prezreti. Pravilen je torej pravni zaključek pobijane sodbe, da se tožitelj izrečno tudi ni ničemur odrekel. Ko je tožitelja kot delavca prištevati v razred gospodarsko šibkejših, se tožitelju tudi ne more njegovega zavestnega molčanja vse do zadnjega izplačila zamerjati z vidika § 879 o. d. z., marveč se more najti v takem molku edinole naravno obrambno sredstvo šibkega napram gospodarsko neprimerno jačjemu. Zahtevek glede nagrade nadur ni namreč šel med dvema gospodarsko enako močnima in tožitelju zaradi tega njegovega defenzivnega molka ni vzeti na rovaš ravnanja proti dobrim šegam in običajem. Prav ma sicer revizija, da bi ne bilo mogoče govoriti o daritvi, ač bi se bil tožitelj v smislu § 863 o. d. z. nagradi nadur enostransko odrekel. Enostransko odrečenje ni daritev (§§ 939, 144 o. d. z.). Daritev je namreč dvostranska pogodba in odrečenje nadurni nagradi brez sprejema takega odrečenja s strani tožene stanke pravno ne bi bila daritev (§§ 1381 in 938 o. d. z.). Toda od pravilnosti tega pravnega mnenja revizija ne more ničesar imeti, ko pa je, kakor rečeno, pravno ugotovljeno, da se tožitelj ni odrekel v smislu § 863 o. d. z. Sodba s. s. B v Zagrebu z dne 8. marca, Rv 1072/31-I, cit. Bajič 77. Prav tako sodba z dne 2. maja 1933, Rv 211/33-I: »Prizivna sodba je povsem pravilno smatrala, da glede toženca ni domnevati, da se je izplačilu pribitka za nadure odrekel tihoma (§ 863 o. d. z.). Res ni šlo za ukazano nadurno delo in tožitelj vso dolgo dobo 3 let ni nikdar ob izplačilu mezde zahteval izplačila pribitka za nadurno delo, vendar še ti okoliščini ne utemeljujeta nujnega zaključka, da se je tožitelj hotel s tem odreči povišku za nadure, ko je ugotovljeno, da si je tožitelj nadure zapisoval in svojega zahtevka pred izstopom ni uveljavil, ker se ni hotel izpostaviti nevarnosti, da izgubi službo. Zbog slednje okolnosti pa se tudi ne more upravičeno trditi, da tožiteljevo postopanje, to je prikrivanje namena

Veljavnosti § 10 z. o zašč. d. ni moči izključiti niti s kolektivno pogodbo (§ 5 z. o zašč. d.).

Zahtevek na plačilo prekočasnega dela je pogodbenega, ne odškodninskega značaja in z a s t a r a tako kot zahtevek na prejemke, namreč po § 1486 t. 5 o. d. z. oz. § 330 o. z.³⁰

terjati svoj čas povisek za nadurno delo, krši poštenost v prometu in dobre šege (§ 879 odst. 1 o. d. z.). Tožena stranka se more tem manj na to pozivati, ko je s stavljenim pogojem za dovolitev nadurnega dela, namreč da morejo delavci vršiti nadurno delo, a le proti plačilu navadne mezde brez 50% pribitka, grešila zoper predpis § 5 z. o zašč. d., po kojem delovne pogodbe ne smejo nasprotovati odredbam tega zakona, ki določa za nadurno delo 50% povisek, odnosno zoper določbo § 4 istega zakona, ki nalaga podjetnikom, da morajo izpolnjevati vse obveznosti, predpisane z navedenim zakonom.«

³⁰ Politeo 207. — Nasprotno nazoru v opombi 2 je s. s. B. v sodbi z dne 25. septembra 1934, Rv 559/34-1 (sr. s. Maribor, II P 566/33) odrekel stavbnemu podjetju industrijski značaj. »Tožitelj zahteva na temelju § 10 zakona o zaščiti delavcev od tožene stranke, ki je lastnik stavbnega podjetja v M., plačilo zneska 1101 Din, ker je bil v letu 1931, 1932, 1933 kot stavbni delavec zaposlen pri tožencu in ni za svoje 8 ur dnevno presegajoče delo dobil 50% poviška. — Rešitev pravde je torej odvisna od vprašanja, ali je normalni delovni čas za podjetje, ki je bil tožitelj v njem zaposlen v gorenji dobi, 8 urni, kakor trdi tožitelj, ali pa 10 urni, kakor trdi toženec. Predvsem prihaja tu v poštev § 6 zakona o zaščiti delavcev. V tem predpisu so podjetja, ki jih definira § 2 cit. zakona, kategorizirana nastopno: 1. industrijska podjetja, 2. rudarska podjetja, 3. prometna podjetja, 4. ostala podjetja. — Zakon rudarskih podjetij ne opiše podrobneje. Prepušča torej drugim predpisom odnosno naziranju prometa, da določijo, kaj je smatrati za rudarsko podjetje. Tudi glede industrijskih podjetij nima zakon druge določbe, nego zgolj predpis odst. 2 § 6. Iz kategorizacije podjetij in pa iz dejstva, da zakon tudi rudarskih podjetij podrobneje ne opisuje, je zaključiti, da zakon ni hotel in tudi samo za svojo uporabo ni dal določbe v tem smislu, kakor bi kazalo besedilo odst. 2 § 6, da bi namreč bilo šteti za industrijska podjetja v smislu zakona o zaščiti delavcev vsa ona, četudi po drugih predpisih neindustrijska podjetja, če le v njih dela najmanj 15 delavcev povprečno v enem trimesečju. Če bi bil to smisel določbe zakonodajalca, potem bi bilo odveč nadaljno razlikovanje prometnih podjetij in ostalih podjetij. Zato je pravilno smatrati in razumeti v odst. 2 § 6 zapisano določbo tako, da se smatrajo za industrijska podjetja vsa ona podjetja, ki v njih dela najmanj 15 delavcev v enem trimesečju. Ker pa o tem ni spora, da je za kriterij industrijskega podjetja tako po obstoječem obrtnem zakonu, kakor tudi po gospodarskem naziranju potrebno, da podjetje prede-

Stvarna pristojnost obrnega sodišča v Ljubljani po novem obrtnem zakonu.

Dr. Leo Pretner, odv. priprav.

Glede na odločbo stola sedmorice odd. B z dne 26. aprila 1934 opr. št. Ut 109/34 v pravni stvari II P 1080/33, s katero je rešeno važno načelno vprašanje stvarne pristojnosti obrtnega sodišča v Ljubljani, je morda umestno spregovoriti nekoliko besed o tem vprašanju, za katero se zanimajo tudi širši, nepravniški krogi tako, da je celo dnevno časopisje imelo za potrebno, opozoriti nanj našo javnost.

Navedena odločba pomeni namreč popoln prelom z dosedanjim dolgoletno prakso našega obrtnega sodišča, ki je doslej reševalo, na splošno rečeno, vse spore, ki so ob uveljavljanju novega obrtnega zakona spadali v njegovo pristojnost, namreč:

I. Spore, pri katerih je bil a) službodajec obrtnik v smislu obrtnega zakona ter se je njegovo podjetje nahajalo v krajevnem območju določenega obrtnega sodišča, b) službojemnik delavec v smislu § 5 zakona o obrtnih sodiščih iz l. 1896. ter se je c) spor tikal službenega razmerja v smereh, označenih v § 4 nav. zakona.

II. Spore, ki so bili s § 41 zak. o trgov. pomočnikih iz l. 1910 odkazani v pristojnost obrtnih sodišč, to je spore iz službenih razmerij, urejenih po tem zakonu, kolikor je delodajčev obrat bil tudi obrat v smislu obrtnega zakona.

Opisano stanje se je ohranilo v praksi nespremenjeno tudi, ko je bil uveljavljen novi obrtni zakon z dne 5. nov. 1931, ki je dobil obvezno moč dne 9. aprila 1932.

luje, izdeluje, dovršuje ali obdeluje blago v delavnicah ali na stalnem kraju, porabljajoč delitev dela in zaposlujoč večje število delavcev, da dela z motorno silo in da blago izdeluje za skladišče ali po naročilu v večjem obsegu, nima toženčeveo podjetje, ki je gradbeno podjetje, občega kriterija industrijskega podjetja. Za toženčeveo podjetje torej ne velja predpis prvega odst. § 6 glede delovnega časa. Toženčeveo podjetje spada torej pod predpis odst. 6 § 6 zakona o zaščiti delavcev. Med stranakama ni sporno, da je z ministrsko uredbo, izdano v smislu odst. 7 § 6 cit. zakona, določen za gradbeno podjetja 10 urni delovniki. To je torej za toženčeveo podjetje normalni čas v smislu § 6 cit. zakona.

Sodišče se je pri tem očitvidno naslanjalo na splošno določbo § 428 t. 1 o. z., ki vzdržuje v veljavi zakon o obrtnih sodiščih iz l. 1896. in na določbo § 434/I o. z., ki vsebuje generalno normo, da se rešujejo do ustanovitve novih razsodniških odborov vsi spori iz službenih razmerij med službodajci in službojemniki po dosedanjih določbah. Na podlagi teh določb je naše obrtno sodišče do najnovejšega časa sodilo o vseh pod I. in II. navedenih sporih ne glede na vrednost spornega predmeta.

Temu naziranju in praksi pa nasprotuje določba III. odst. § 434 o. z., ki utesnuje stvarno pristojnost obrtnih sodišč na spore, ki so zanje stvarno pristojni razsodniški odbori, uvedeni kot novota z obrtnim zakonom.

Navedena določba slove:

»V krajinah, kjer obstoje na osnovi zakona o obrtnih sodiščih z dne 27. septembra 1896, drž. zak. št. 218, obrtna sodišča, obdrže ta sodišča svojo pristojnost po vseh predmetih, ki spadajo po tem (sc. obrtnem) zakonu v pristojnost razsodniških odborov. Dokler ta sodišča obstoje, se na področju teh sodišč ne postavijo razsodniški odbori.«

Kateri spori pa spadajo v stvarno pristojnost razsodniških odborov, urejujeta določbi §§ 343 in 344 o. z. Po § 343 o. z. je razsodniški odbor pristojen za reševanje sporov iz službenih razmerij med službodajci in pomožnim osebjem (pomočniki), rokodelskimi in tovarniškimi delavci in učenci (vajenci), katerih razmerja uravnava obrtni zakon; izrečno pa izključuje ta paragraf iz stvarne pristojnosti obrtnega sodišča spore med službodajci in osebjem, ki so mu poverjene važnejše službe. V § 344 o. z. pa so naštetni posamezni spori, ki spadajo v stvarno pristojnost razsodniških odborov ter so obenem omejeni do najvišjega zneska Din 12.000, ki je zgornja vrednostna meja.

Po teh izvajanjih pridemo torej do zaključka, da je obrtno sodišče stvarno pristojno samo za spore, navedene v §§ 343 in 344 o. z., kolikor vrednost spornega predmeta ne preseza zneska Din 12.000.—, da sta pa za vse ostale spore pristojni sresko odnosno okrožno sodišče.

V navedenem smislu ie tudi izdal stol sedmorice odd. B uvodoma navedeno odločbo. To pravno naziranje je usvojilo v najnovejšem času tudi ljubljansko obrtno sodišče, ki se sedaj izreka za nepristojno, bodisi da presega vrednost spornega predmeta znesek Din 12.000.—, bodisi, da se pravni spor po svoji kakovosti tiče službenega razmerja med službodajci in osebjem, ki opravlja važnejše službe.

Za tako pravno razlago navedenih zakonitih določb govorijo poleg samega besedila v zakonu tudi še te-le okoliščine:

a) Krajevna pristojnost obrtnega sodišča se razteza zgolj na krajevno območje sreskega sodišča enakega sedeža. Če ta omejitev krajevnosti kaže na to, da ni pravega notranjega razloga, da se razširi obratno stvarna pristojnost obrtnih sodišč v nasprotju z ono sreskih sodišč.

b) Naš zakonodajec se je vobče postavil na stališče, ki ni naklonjeno obrtnim sodiščem, kar se kaže zlasti v tem, da za sojenje sporov iz službenega razmerja, kolikor so izzeti iz podsodnosti rednih sodišč, ni ustvaril posebnih obrtnih sodišč, marveč je vse te spore odkazal v pristojnost novoustanovljenih razsodniških odborov ter je sodstvo v omenjenih sporih prepustil obrtnim sodiščem le, kolikor leta že poslujejo.

Ni smiselno prisvajati vprav ljubljanskemu obrtnemu sodišču stvarno pristojnost tudi v takih sporih, za katere so v vsej ostali državi pristojna redna sodišča, bodisi sreska bodisi okrožna, ter s tem samo še povečati že itak znatno sodno razcepljenost v naši državi, ko bi se vendar, vprav obratno, moralo delati na to, da se vsaj v oblično-procesualnem pogledu doseže čim večje izenačenje.

c) Končno ni prav nobenega pametnega razloga za to, da je celo še nekako notranje logično nasprotje, da bi po dosednji praksi še nadalje, pa najsi gre za sporni predmet visoke vrednosti, razpravljalo obrtno sodišče po načelih, veljavnih za bagatelno postopanje, in bi pravdne stranke imele možnost pravnega sredstva le na eno višjo stopnjo, dočim bi v stvareh, ki niso obrtne, pri življenjsko često manj važnih sporih in pri spornih predmetih mnogo nižje vrednosti, imele možnost pravnega sredstva na drugo in tretjo stopnjo.

Vse tu na kratko obrazložene okoliščine govorijo za to, da je pravilen in tudi smotren nazor, ki ga je zastopalo vrhovno sodišče v svoji navedeni odločbi, ter si je, kot že omenjeno, kar je važno zlasti za praktičnega jurista, to pravno naziranje v svojih najnovejših odločbah usvojilo tudi ljubljansko obrtno sodišče.

Zakonito zavarovanje odškodninskih zahtevkov zaradi nezgod v avtomobilskem prometu.

Dr. Anton Stuhec v Ljubljani.

Uvodne misli.

Moderni prometni razvoj, kakor je nastopil v početku tega stoletja in v nepričakovani meri v tehničnem pogledu zavladal v gospodarskem življenju, nujno zahteva od pravnika in zakonodajca rešitev kočljivih vprašanj, tako na polju zasebnega kakor javnega prava. Posebna nevarnost, ki je združena z obratovanjem motornih vozil na javnih cestah, je dovela v zakonodajstvu do priznanja načela vzročnosti pri jamčevanju za škodo, napravljeno v obratovanju motornih vozil. Tudi sodstvo je krenilo v državah, kjer vzročno jamstvo ni bilo uzakonjeno, isto pot, včasih celo strožjo. Tako je kasacijsko sodišče v Franciji z odločbo z dne 13. februarja 1930 proti omahljivi praksi podrejenih sodišč usmerilo razlago § 1384 c. c. (po katerem je treba jamčiti ne le za škodo, ki jo je kdo sam napravil, marveč tudi za dejanja drugih oseb, ki jih je treba zastopati, in za stvari, ki jih ima kdo v varstvu) v tem smislu, da je ta določba vobče uporabna za avtomobilski promet, tako da jamstvo odpade tedaj le tam, ako je v posameznem primeru dokazano, da je škoda nastala po krivdi oškodovanca ali po neodvratni sili.

Za naše prilike je četrti pravniški kongres v Skoplju leta 1931. glede povrnitve škode, povzročene po motornih vozilih, zahteval, da se naj izda edinstveni zakon z odgovornostjo, poostreno v pravcu načela vzročnosti. Dasi tega zakona še ni, je vendar gotovo, da se bo naslonil na izkušnje drugih zakonodajstev in prav tako prevzel načelo vzročnega jamstva. S tem pa nujno stopa v ospredje vprašanje, kako zavarovati odškodninske zahtevke oškodovancev. Zavarovanje takih zahtevkov je prav za prav že logična posledica vzročnega načela, ker vprav strožje jamstvo hoče omogočiti uresničenje odškodninskih terjatev, smoter, ki ga je moči s poskusi uravnovešenja glede dokaznega bremena in z dokaznimi pravili pospešiti ne pa doseči. Zato novodobna pravna veda vedno jačje zahteva, da se uvede obvezno zakonito zavarovanje in tej zahtevi se je pridružil

tudi pravniški kongres v Skoplju. Obvezno zavarovanje je upravičeno ne le z dejstvom, da se avtomobilski promet vrši na javnih cestah in da je s tem združena za vse pešce na cesti velika nevarnost, marveč tudi po tem, da to nevarnost povzročajo osebe, ki ne nudijo dovoljnega in zanesljivega jamstva, da bodo oškodovanci prišli do pokritja svojih zahtevkov. Hipnost, s katero se zgode avtomobilske nesreče, razprši možnost točnega opazovanja in poveča nesorazmerno težkoče objektivnih dejanskih ugotovitev. Tako je v teoretski pravni vedi tudi vsled dokaznih težkoč zmagovalno prodrla misel obveznega zavarovanja. Nekatere države so že začele več ali manj posrečeno dejanski izvrševati zahtevano zavarovanje.

Pregled tujih poskusov zavarovanja.

Poskusne možnosti, pospešiti zavarovanje odškodninskih zahtevkov, so v teoriji različne:

1. Učvrstitev terjatve po načelih grajanskega prava. Kdor je dolžan dati zavarovanje, mora zavezo izpolniti z ročno zastavo ali s hipoteko. Le tedaj, če zastave ne more dati, se sprejmejo sposobni poroki (§ 1373 o. d. z.), to so taki, ki imajo primerno imovino in jih je moči tožiti v pokrajini. Jasno je, da take določbe za smotreno porabo niso dovolj elastične in jih praksa ni uporabljala. Teh ovir tudi zadevne določbe novega enotnega grajanskega reda ne bodo mogle odpraviti.

2. Uvedba zakonite zastavne pravice na vozilo.

To rešitev je prevzel danski zakon, ki uvaja prometno zastavno pravico na vozilo, s čemer pa se doseže le nezadosten uspeh, ker omejuje odškodninske zahtevke vrednost vozila, ki sploh ali v veliki meri odpade, če je bilo vozilo pri nezgodi poškodovano.

3. V nekaterih državah Severne Amerike je moči odškodninskemu zavezanecu odtegniti pravico obratovanja, ako v določenem roku ne izpolni judikatne obveze. Ta eventualnost, ki ji je v praksi lahko v okom priti, učinkuje samo kot pobuda za pogodbeno zavarovanje pri zavarovalnih družbah.

4. Pripuste se take osebe k obratovanju, ki so sposobne poravnati morebitne odškodninske zahtevke.

Švicarski konkordat o motornih vozilih je določal za prometno dovoljenje izkaz zavarovanja pri zavarovalni družbi za 20.000 fr.

Norveški zakon dovoljuje, da se dopusti ob letni obnovi obratovanje samo, ako se položi 20.000 Kr za morebitno škodo v gotovini, bančnih knjižicah, vrednostnih papirjih ali ob poročtvu zavarovalne družbe.

Angleški Road Traffic Act 1930 dovoljuje obratovanje le, če je izkazano, da je zavarovalna pogodba pri zavarovalni družbi in izkazano poročstvo te družbe, ali pa izkazan polog 15.000 £ pri High Court.

V Nemčiji se zahteva po § 14 Kraftfahrlinienverordnung z dne 20. oktobra 1928 pred odobritvijo, da je podjetnik zavarovan za škodo oseb in stvari do najvišjega zneska, do katerega se jamstvo po zakonu razteza (§ 12 zakona z dne 3. maja 1909 v obliki zakona z dne 21. julija 1923).

5. Uvedba zakonite zastavne pravice na terjatvi podjetnika proti zavarovatelju. (Švica čl. 60 VVG z dne 2. aprila 1908, § 10 zakona z dne 9. avgusta 1908 drž. zak. št. 162 na slovensko-dalmatinskem pravnem področju in Avstrija § 127 VVG z dne 23. decembra 1927.)

6. Najpopolnejša rešitev je obvezno zakonito zavarovanje vseh odškodninskih zahtevkov odškodninskega upravičenca, ki izvirajo iz prometne nezgode.

Zakonito obvezno zavarovanje je doslej uvedeno v teh-le državah:

Finska, zakon z dne 28. aprila 1925 z izvršilno naredbo z dne 5. maja 1925. Zakon krije zahtevke, ki jih mora lastnik ali vodja vozila po zakonu dati.

Danska, zakon z dne 1. julija 1927 z izvršilno naredbo z dne 22. decembra 1927. Zavarovani so zahtevki, ki jih je moči uveljavljati proti tistemu, ki je za vozilo odgovoren, ko je škoda nastala.

Švedska, zakon z dne 10. maja 1929. Kriti so zahtevki, ki utegnejo nastati proti lastniku in proti tistemu, ki vozilo uporablja ali vodi, ob prometu v švedski kraljevini.

Avstrija, Kraftfahrgesetz z dne 20. decembra 1929, Kraftfahrordnung z dne 12. maja 1930. Zakon določa minimalne zavarovane vsote.

Švica, Bundesgesetz über den Motorfahrzeug- und Fahrradverkehr z dne 15. marca 1932 z izvršilno naredbo z dne 15. novembra 1932. Ta zakon je izdelan kot okvirni zakon, ki je razveljavil kantonalne konkordate z dne 7. aprila 1914 in 29. decembra 1921, po katerih je zavarovanje jamčevalne

dolžnosti imelo značaj poročila, zavitega v obliko zavarovalne pogodbe. Zakon krije vse zahtevke, za katere jamčijo tisti, ki uporablja vozila.

V Italiji je dekret z dne 15. marca 1927 v obliki zakona z dne 19. februarja 1928 št. 540 uvedel pravnoposlovno hipoteko na vozilo, ki pa je upnikom nasproti samo tedaj učinkovita, če je hipotekarni upnik za to poskrbel, da je vozilo zavarovano.

Pravno stanje v državi.

Enotno ureditev je prinesel zakon o podjetjih za redni in občasni prevoz potnikov in blaga z motornimi vozili z dne 2. decembra 1930, Sl. Nov. z dne 12. decembra 1930, po katerem mora oseba, ki prosi dovoljenja za izvrševanje prevoznega obrta, dokazati, da nudi s svojim imovinskim stanjem zadostno jamstvo za redno in brezhibno vodstvo in izvrševanje. V to svrho mora podjetnik predvsem položiti varščino kot jamstvo za pravilnost poslovanja v prometu, kakor tudi za obveze, ki nastanejo za podjetje po tem zakonu (kazni i. t. d.), zaradi česar za druge terjatve ni mogoče na varščino doseči zastavne pravice niti voditi izvršbe. Po drugi strani je naložena podjetniku dolžnost, da se zavaruje pri zavarovalnem zavodu v državi proti poškodbam in škodam, ki bi se zgodile pri prevozu potnikom in drugim osebam, in to v obsegu, ki naj bi ga določil pravilnik. Do tega pravilnika pa ni prišlo, ker je bil zakon poprej razveljavljen po zakonu o obrtih z dne 5. novembra 1931 Sl. Nov. z dne 9. nov. 1931 št. 262. LXXXI/558 (Služb. l. št. 572/76/1931). Toda nekatere banovine so zahtevale ob podeljevanju prevoznih koncesij, še preden je bil veljaven zakon iz leta 1930, iz občekoristnih razlogov izkaz individualno določenega zavarovanja pri zavarovalni družbi, pri čemer so višino premij upoštevale pri odobritvi prevoznih cen. Po § 82 obrt. zak. je podjetje za prevoz potnikov in blaga z motornimi vozili dolžno izvršiti pri zavarovalnem zavodu v državi zavarovanje zoper poškodbe in škodo, ki bi bila povzročena ob prevozu potnikom in drugim osebam, in sicer v obsegu, ki se odredi s pravilnikom. To zavarovanje gre v korist osebam, ki se jim povzroči poškodba ali škoda. Zavarovanje se izvrši enotno za vso državo ob pogojih, ki jih ustanovi minister za trgovino in industrijo. Obseg zavarovanja je ministrstvo za trgovino in obrt določilo na osnovi § 82 in 460 zakona o obrtih z dne 5. novembra 1931 najprej s pravilnikom z dne 5. aprila 1932 Sl. Nov. z dne 5. ma-

ja 1932 št. 102/XLV/317 (Služb. l. štev. 384/38). To zavarovanje je obsegalo:

1. Telesne nezgode potnikov, potujočih z avtobusi in motornimi vozili avtobusnih podjetij, s katerimi vrše ta podjetja redni potniški promet;

2. zakonsko odgovornost avtobusnih podjetij za telesne poškodbe in škode na stvareh, povzročene drugim osebam, ki niso potniki, po omenjenih avtobusih in motornih vozilih;

3. potniško prtljago in druge predmete, ki jih nosijo potniki seboj.

Obvezno zavarovanje je bilo izvedeno na breme potnikov, tako da poberejo podjetja premije od potnikov ob prodaji vozovnic. Določeno je, da morejo odškodninski upravičenci ostvariti svoje pravice neposredno proti zavarovalnemu podjetju, kakor se določi v izvrševanju obveznega zavarovanja. To se izvede enotno za vso državo na ta način, da sklene minister za trgovino in industrijo za vso državo pogodbo z zavarovalnim podjetjem. Vsebinsko te pogodbe so nam razodela »Navodila za izvrševanje obveznega zavarovanja po pogodbi, sklenjeni z evropsko delniško družbo za zavarovanje blaga in potniške prtljage v Beogradu, Sl. Nov. z dne 6. junija 1932 št. 127, Služb. l. štev. 467/52/1932.« Po tej pogodbi je bilo obvezno zavarovanje poverjeno navedeni družbi (kratko »Evropska«), in sicer za promet na daljavo in za krajevni promet posebej.

V prometu na daljavo je zavarovanje za nezgode potnikov in zavarovanje zakonske odgovornosti avtobusnih podjetij za osebo bilo maksimirano z 25.000 Din za smrt in stalno invalidnost ter s 100 Din na dan za prehodno delovno nesposobnost kot podpora za dejanski nastale stroške zdravljenja in izgubo zaslužka, toda najdlje za leto dni in največ za 25.000 Din. Najvišji skupni znesek odškodnine iz ene katastrofe, pri kateri je bilo poškodovanih več oseb, ni smel presegati 300.000 Din. Zavarovanje zakonske odgovornosti za škodo na stvareh, ki jo napravijo motorna vozila osebam, ki niso potniki, ni smelo presegati v enem primeru škode 30.000 Din, za prtljago potnikov največ 1000 Din za osebo.

Za krajevni promet so bile določene prav te določbe z izjemo, da zavarovanje potniške prtljage ni smelo presegati 500 Din.

Preko maksimiranih zneskov »Evropska« ni jamčila, zlasti se zavarovanje ne nanaša na škodo, ki je nastala zbog

vojnih dogodkov, pobune, stavke in nasilja množice, po drugi strani pa tudi ne na uslužbence podjetja in potnike, ki se vozijo brez vozovnice ali zunaj prostorov, odrejenih za potnike. Z nakupom vozovnice je zavarovanje za nezgode sklenjeno. Regresno pravico ima »Evropska« proti podjetju le, če dokaže, da je škodo povzročilo podjetje ali njegovi organi namenoma, kakor tudi če ugotovi strokovna komisija, da je škoda nastala zaradi nepravilnega voznega materiala, odnosno zaradi pogonske nesposobnosti vozila.

Obratovanje se po zakonu ne sme pričeti, dokler ni zavarovanje izvršeno in se mora v takem primeru dopolnjevati do popolnega določenega zneska. Ta varščina, ki jo morajo položiti avtobusna podjetja, se določa po dolžini proge, številu sedežev ali tonaži vseh vozil te proge, kakor tudi glede na večjo ali manjšo živahnost prometa. Podrobne določbe niso bile razglašene.

To pravno stanje je bilo na novo urejeno s »Pravilnikom o obveznem zavarovanju prevoznih podjetij« z dne 30. julija 1934, ki je v veljavi od 1. avgusta 1934, Služb. Nov. št. 175/XL V/439 (Služb. list 515/65/1934). Ta pravilnik se tiče podjetij za redni prevoz potnikov z motornimi vozili iz § 60 odst. 1 točke 25 zakona o obrtih. Razveljavil je vse dosedanje pravilnike, navodila in odredbe, ki se nanašajo na obvezno zavarovanje prevoznih podjetij. Obvezno zavarovanje se izvede za vso državo enotno in obsega zavarovanje za posledice zakonske odgovornosti za povračilo škode, ki jo morajo podjetja ali njih nameščenci plačati tretjim osebam za smrt, telesno poškodbo, oškodbo zdravja ali poškodbo tuje lastnine, ako je škoda povzročena v prevoznem prometu. Pravilnik določa občne pogoje za zavarovanje zakonske jamstvene dolžnosti podjetij, kjer urejuje jamstvo ter pogodbene dolžnosti podjetja in zavarovalnih zavodov v državi, pri katerih se prevozna podjetja zavarujejo. Monopol »Evropske« je s tem padel.

Glede obsega je določeno, da se mora zavarovanje dati najmanj do nastopnih zneskov:

a) do 25.000 Din če je po eni nezgodi mrtva ali poškodovana ena oseba, toda skupaj največ

b) do 400.000 Din, če je pri eni nezgodi poškodovanih več oseb, toda tudi v tem primeru osebno zavarovanje ne presega 25.000 Din;

c) do 30.000 Din za poškodbe tujih stvari in živali in potniške prtljage ob enem dogodku; če se izročena potniška prtljaga izgubi, za osebo 500 Din.

Avtonomiji zavarovalca, da določi v pravdi za prevozno podjetje svojega odvetnika za zastopstvo in v kazenskem postopku lastnega branilca (čl. 6) ter zakonitemu prenosu odškodninskega zahtevka prevoznega podjetja proti tretji osebi, če je zavarovalec podjetju škodo povrnil, bi ustrezalo neposredno jamstvo zavarovalca tretji osebi. Toda dasi je rečeno, da mora zavarovalec v okviru svojih obveznosti na čelo ma povrniti materialne posledice zakonske jamstvene dolžnosti prevoznih podjetij, take direktne tožbene pravice tretje osebe ni, ker urejuje čl. 9 zgolj regresno pravico zavarovalca proti prevoznemu podjetju in se »občni pogoji« baviijo le s pravnimi odnošaji zavarovalca in prevoznega podjetja. Preko tega zakonitega smotra gre torej tudi določba, da morajo zavarovalni zavodi dajati 10% kosmatega zneska pobranih premij na uporabo ministrstvu za trgovino in industrijo za pospeševanje turizma.

Minister za trgovino in industrijo je po § 83 obrt. zak. pooblaščen, da določi v sporazumu z ministrom za notranje posle, za zgradbe, za promet, za socialno politiko in narodno zdravje s pravilnikom podrobnejše odredbe o obratovanju prevoznih podjetij in o opravljanju poslov, ki se utegnejo pokazati za potrebne v občno korist, zlasti tudi o zavarovanju. V § 82 obrt. zak. je sicer rečeno, da se zavarovanje uredi enotno za državo ob pogojih, ki jih ustanovi minister za trgovino in industrijo, toda iz sestava obeh paragrafov je razvidno, da je ministrstvo za trgovino izvršilne odredbe k § 82 obrt. zak. smelo izdati le po predhodnem sporazumu z ministrstvi, navedenimi v § 83 obrt. zak., kar je bilo predvideno že v § 9 zak. iz leta 1930. Tako sodelovanje izhaja logično iz dejstva, da režejo določbe o zavarovanju globoko v prometne gospodarske in socialne prilike. Pravilnik o obveznem zavarovanju ob rednem prevozu potnikov v avtobusnem prometu z dne 5. aprila 1932 Sl. Nov. z dne 26. aprila 1932 št. 96 in na njegovi osnovi določena navodila prav tako kakor pravilnik z dne 30. julija 1934 z »občimi pogoji« so izdana brez pristanka v § 83 navedenih ministrstev, zato je pravnoveljavnost pravilnika in občnih pogojev izpodbojna.

Ne glede na te pravne pomisleka je stvarno potem takem obvezno zavarovanje pri nas mišljeno kot nekako prisilno nezgodno zavarovanje v korist potnikov, ki potujejo z avtobusi in motornimi vozili avtobusnih podjetij, s katerimi vrše ta svoj redni promet. Ta način zavarovanja

seveda ne razbremenjuje v zadovoljivi meri podjetnika proti oškodovancu zakonite odgovornosti, ki mu jo nalaga vzročno načelo (na slovensko-dalmatinskem področju partikularni zakon z dne 9. avgusta 1908 šte. 162 drž. zak.), niti ne doseže zadostno smotra obveznega zavarovanja. Označiti moremo torej to ureditev le kot socialno pomoč oškodovancev, na kar nas napotujejo že nizki zavarovani zneski in omejitve zavarovalne dolžnosti na prevozniška podjetja. Vprašanje obveznega zavarovanja za jamstvo, ki ga mora naložiti upravljaču vozila edinstveni zakon po načelu vzročnega jamstva, je ostalo pri tej rešitvi odprto.

Zaključki de lege ferenda.

Smotreno obvezno zavarovanje za nezgode potnikov pri prevažanju z motornimi vozili mora zasledovati dve glavni svrhi. Na eni strani razbremenitev podjetnika pretežkega finančnega rizika, ki mu ga nalaga vzročno jamstvo. Razvoj potniškega prometa je predvsem v javno in s tem tudi v korist posameznika, zaradi česar ne smejo imeti pravne norme tiste ostrine, ki bi ovirala ali zadrževala prometni razvoj ali napredek. Iz tega vidika glavnične žrtve že ob uvedbi podjetja po obče gospodarskih načelih niso ekonomsko investirane, marveč je stremeti za tem, da so materialne obveze, ki jih podjetniku nalaga strožja odškodninska odgovornost, brez okvare substančne imovine znosne po načelih rentabilnosti. Po drugi strani je sicer ustvaritev dejanskih možnosti, da oškodovani upravičenec poseže v zadostitev svojih zahtevkov po razpoložljivi imovini odškodninskega zavezanca, za upnika izdatno izboljšanje njegovega položaja v pogledu izterljivosti, vendar glede na gospodarske prilike ne more nikdar segati tako daleč, zlasti ne ob poškodovanju več oseb, da bi bilo moči zanesljivo zadostiti vsem zahtevkom (rentne dajatve). Glede na povedano se moremo torej za svrhe tega vprašanja opreti na kratko in v glavnem na te-le smernice:

Zavarovanje odškodninskih zahtevkov zaradi nezgod v avtomobilskem prometu se da smotreno doseči edino po zakonitem obligatornem zavarovanju. S tako zavezo bodi zvezana dolžnost zavarovanja po dopuščenih zavarovalnih družbah, ako se podjetnik podvrže občnim zavarovalnim pogojem. Ta dolžnost se naj honorira z izvršljivostjo terjatve na plačilo premije in prednostno pravico v stečaju zavarovanca.

Zavarovalno dolžnost nalagata švedski in finski zakon lastniku vozila, gre jo pa naložiti vsakemu upravljaču vozila, ker je s tem krog zavezancev bolj točno izražen. Pod upravljačem razumemo osebo, ki v lastno korist in na lasten račun uporablja vozilo, ne samo mimogrede, in v to svrho z vozilom tudi dejansko razpolaga. Ob prenosu vozilne ga izkaza se zakonito prenesejo pravice in dolžnosti zavarovalne pogodbe na novega upravljača. Pri obratovanju z zvišano nevarnostjo mora upravljač te okoliščnosti zavarovalnici naznaniti. O vsakem prenosu je treba obvestiti upravno oblastvo. Zavarovalnica naj vsako prenehanje zavarovanja po občinih pravilih naznani upravnemu oblastvu. V določenem roku po tem naznanilu prenehaj obvezno zavarovanje. Od zavarovalne dolžnosti upravljača naj bodo izvzeta vozila Kraljevega doma, države, banovine, ožjih sorodnikov in zakonskega druga, ne pa vozila mest, občin ali drugih javnopravnih teles, ker se njih solvenca ne more kratkoma domnevati. Za vojaška motorna vozila morajo veljati druge določbe. Posebno zavarovanje naj se sklene za poskusno vožnjo.

Obseg obveznega zavarovanja, ki ga morajo vsebovati občni zavarovalni pogoji pripuščenih zavarovalnih družb, mora biti v primernem razmerju z obsegom jamčevalne dolžnosti po zakonu. Zavarovanje mora kriti vse zahteve, na katere se zakonito jamstvo nanaša. Nasprotno zakonitemu zavarovalnemu pravu se naj jamstvo razteza tudi na določne povzročene nezgode. Ugovori iz zavarovalne pogodbe in zakonitega zavarovalnega prava ne smejo biti dopustni. Tam kjer zakon jamstvo maksimira (na primer nemški zakon za poškodbe in smrt ene osebe do 25.000 M ali rento 1500 M, pri več osebah 75.000 odnosno 4500 M, pri stvarni škodi 5000 M) je s tem že logično podana meja za višino zavarovanja. Zakon naj določi najnižje zavarovalne vsote, ki vsebujejo zavarovalno vsoto za stvarno škodo za poedino ponesrečeno ali poškodovano osebo in za nezgodni primer, to je poškodbo več oseb ob eni nezgodi. Instruktivne so zadevno vsote, ki jih določata avstrijski in švicarski zakon.

Avstrijski zakon določa v § 47:

a) za vozila osebnega prometa z več kakor 8 sedeži vključno vozača za poedino osebo 20.000 in 80.000 S za nezgodo, za stvarno škodo 4000 S. Preko več kakor 20 sedežev se poveča vsota za poedini slučaj na 160.000 S;

b) druga vozila 10.000 S za poedino osebo, 40.000 S za poedini slučaj, 2000 S za stvarno škodo;

c) za motorna kolesa 5000 S odn. 20.000 S, odn. 1000 S.

Švicarski zakon (§ 52) zahteva kot najnižje zavarovalne vsote: za motorno kolo 30.000 Fr, za motorni voz 50.000 Fr, vse za eno ponesrečeno osebo. Za nezgodo pri motornem kolesu 60.000 Fr, pri motornem vozu 100.000 Fr, pri težkih motornih vozilih za osebni prevoz se povečajo te vsote, in sicer 150.000 Fr, če gre za tonažo do 10 oseb, 300.000 Fr, če gre v voz 11 do 20 oseb, in 500.000 Fr preko 20 oseb. Za stvarno škodo velja za motorna kolesa 3000 Fr, za motorni voz 5000 Fr.

Češkoslovaški načrt določa, da je dolžan upravljavec vozila zavarovati sebe in osebo, ki z njegovo vednostjo na lasten račun in lastno odgovornost z vozilom obratuje, pri zavarovalnem podjetju, in določa vlada z uredbo višino zavarovanega zneska, ki pa ne sme presegati: pri nezgodi ene osebe 100.000 Kč, za ves zavarovalni primer pri motornih kolesih 150.000 Kč, pri avtomobilih 350.000 Kč, pri avtobusih 800.000 Kč, pri škodi na stvareh 50.000 Kč.

Načrt je značilen v tem, da določa posebni fond za podpore ob nezgodah z motornimi vozili, v katerega mora vplačati upravljavec vozila, ki je opustil določeno zavarovanje, vsoto v višini letnih premij. Ta podpora se daje, če odgovorna oseba odškodnine ne more plačati in je poškodovanec ogrožen v svojem obstanku.

Zavarovalno breme bodi načelno ekonomično, zato je vsekako treba določati najnižje minimalne vsote z zelo podrobno diferenciacijo glede na število potnikov, kakovost vozila in cestne razmere.

Za oškodovance mora biti pri obveznem zavarovanju najbolj važno, da dobijo zakonito pravico neposrednih zahtevkov napram zavarovatelju — takozvano *prometno zavarovanje*. Pri takem sistemu so ugovori, ki gredo zavarovatelju iz pogodbe ali iz zakona proti tretjemu, nedopustni. Ta sistem si je usvojil švicarski zakon (§ 49) po vzorni švicarski socialno-politični tovarniški zakonodaji, po kateri ima poškodovani delavec pravico neposredne tožbe proti nezgodni zavarovalnici. Ako zahtevki več oškodovanih oseb presegajo zavarovane vsote, se znižajo v razmerju poedine terjatve proti njih skupni vsoti. Glede na krajšo zastaralno dobo in dolgotrajnost

pravdanja utegnejo nastati sicer težkoče, ki jih je pa moči omiliti s primernimi procesualnimi določbami.

Zakon mora urediti razmerje proti občnemu nezgodnemu zavarovanju in regresne pravice zavarovatelja.

V korist oseb, ki so bile poškodovane zaradi samolastne porabe vozila po tretji osebi, za katero upravljač vozila ne jamči in katere porabe ni zakrivil, uvaja švicarsko pravo dolžnost države, da jih zavaruje, toda le po načelih obveznega nezgodnega zavarovanja. Na sličen način nalaga švedski zakon, ako je nezgoda povzročilo vozilo, ki ni bilo pripuščeno v promet, če ni moči ugotoviti, katero vozilo je nezgodo povzročilo, solidarno jamstvo vsem zavarovateljem prometnih zavarovalnih pogodb z določnimi omejitvami. Nedvomno zahteva misel prisilnega zavarovanja, da so tudi taki primeri zakonito urejeni na način, da oškodovanci ne ostanejo vsaj brez najnujnejše pomoči.

Socijalno-politična ideja obveznega zavarovanja je materialna zaščita poškodovanca pred posledicami nezgode, da ne pade v nadlego javni skrbi. Temu ustrezno se mora določiti višina najnižje zavarovalne vsote, a tudi ob izvršbi se ta smoter ne sme pustiti v nemar, marveč se nasprotno priporoča, da so terjatve oškodovancev v okviru obvezne zavarovalne pogodbe celotno izvzete od izvršbe (po novem zakonu o izvršbi in zavarovanju samo do 6000 Din na leto § 242 t. 3).

Uvedba obveznega zavarovanja ustvarja prisilno pravo, zato morajo dogovori, ki tako ureditev omejujejo ali obrezuspešujejo, ostati pravno brez učinka, medtem ko ne more biti zabranjeno, da se s pogodbo dosežejo bolj ugodni pogoji. Tudi tarifni dogovori zavarovalnih družb glede premijskih postavkov ne smejo dobiti pravne veljave.

Koristi oškodovancev morajo ščititi tudi pravdne določbe. Obvezno naznanilo sporov naj varuje pravdno ekonomijo. Ugodnosti zavarovanja je treba nuditi samo domačim zavarovalnim zavodom. Glede pristojnosti bodi dopuščena izbira med sodiščem, kjer upravljač prebiva, in krajem, kjer se je nezgoda pripetila. Zavarovanje naj krije tudi pravdne stroške v okviru zavarovalne vsote. Roki za prijave ne smejo biti prekratki.

Povse naravno je, da mora zakon končno vsebovati predpise o zavarovateljih, ki hočejo obratovati, da so ti zavodi podvrženi stalnemu in strogemu državnemu nadzorstvu in da mora zakonodajčeve smotre glede na varovanje

zasebnopravnih pravic spremljati podrobna ureditev vsega cestnega prometa.¹

Ako bo končna unifikacija našega avtomobilskega prava upoštevala te kratko začrtane smernice in ukrenila v smislu novodobnega razvoja, da se večji nevarnostni riziki zasebnopravnega prometa ne nalože na prešibke rame poedinca, marveč prenesejo na kooperativna uspešno preizkušena zavarovalna tla, obvezno zavarovanje v razloženem smislu, bo s tem doprinesla izdatni prilog h konsolidaciji našega pravnega življenja in odpravila vrzel, ki jo globoko občutijo naše gospodarske in socialne prilike. Rešitev tega vprašanja je tem nujnejša, čim postaja konkurenčni boj železniškega in avtomobilskega prevažanja od dne do dne bolj pereča stvar novodobne prometne politike.

Obzornik.

Šesta skupščina Kongresa jugoslovanskih pravnikov v Zagrebu.

Letošnja skupščina pravniškega kongresa, ki se je vršila dne 7. in 8. septembra v Zagrebu, je stala v znamenju majhnega jubileja. Preteklo je namreč prav deset let, ko so osnovatelji položili temelje tej vse jugoslovanske pravnike zedinjujoči ustanovi in naključje je hotelo, da je bilo to prav v Zagrebu. Kongres sam ni sicer priredil v spomin tega dogodka nobene zunanje proslave, toda nekak slavnosten pečat je bil dan kongresu s tem, ker so se ga udeležili prvič in takoj aktivno naši najbližji sosed, bolgarski pravniki. Mirno moremo reči, da se je ob desetletnici pričelo s tem novo sodelovanje med pravniki obeh držav, od katerega trdno pričakujemo poleg drugih koristi zlasti tudi take na pravniškem polju.

Kongres, ki se ga je udeleževalo poleg 600 naših pravnikov preko 90 bolgarskih pravnikov z rodbinskimi člani, je otvoril v čitalnični dvorani vseučiliške knjižnice predsednik dr. Ivo Polić t. o. Za njim so pozdravili kongres ban savske banovine dr. Ivo

¹ Tej zahtevi je n. pr. za področje dravske banovine vzorno zadovoljeno z naredbo bana dravske banovine o zaščiti javnih cest in varnosti prometa na njih, Sl. list z dne 14. junija 1933 št. 306/48, ki vsebuje poleg določb za zaščito javnih cest tudi določbe za cestni promet vozil.

Perović, zastopnik ministra pravde kasacijski predsednik dr. Ernest Čimić, predsednik zagrebške občine univ. prof. dr. Ivo Krbek, predstavnik Jugoslavenske akademije znanosti in umetnosti dr. Marko Kostrenčić, zastopnik češkoslovaških pravnikov dr. Ciril Bařinka, bolgarski univ. prof. dr. Josif Fadenheht in zastopnik poljskih pravnikov Stanislav Rudnicki. Za pozdravnimi govori se je konstituiralo takoj šest sekcij, nato pa je predsednik otvoril razstavo jugoslovanske pravne književnosti. Ta je bila izložena tudi v prostorih vseučilišne knjižnice in je obsegala skoro vsa dela jugoslovanskih pravnikov, ki so izšla po svetovni vojni. Dela so bila razložena po posameznih pravnih disciplinah, osobito lep je bil pregled naših pravniških časopisov.

Sekcije so zborovale celo popoldne do trdega večera. V prvi sekciji je bilo zelo živo. Razpravljala je o razmerju med državnim in cerkvenim zakonodavstvom s posebnim ozirom na sklenitev braka. Udeleženci so si bili edini v tem, da mora država za svoje področje urediti to vprašanje in da pripada sodstvo v bračnih stvareh državnim sodiščem. Glede oblike poroke pa so nastopali branitelji vseh treh oblik civilnega braka. Pod predsedništvom dr. Rudolfa Sajovica je bila sprejeta resolucija, ki je v svojih zaključkih skoro enaka svojčas na ljubljanskem kongresu sprejeti. Resolucija se glasi:

»Na stavljeno vprašanje razmerja med državnim in cerkvenim zakonodavstvom, posebno z ozirom na sklenitev braka, izraža kongres, jemajoč to vprašanje ponovno v razpravo, željo:

I. da se materialno osebno in imovinsko bračno pravo skoro uredi z državnim zakonom, enakim za vse državljane;

II. da se uvede obvezni civilni brak;

III. da vodijo matrice državna oblastva in da rešujejo bračne spore izključno državna sodišča.«

Druga sekcija (predsednik dr. Stanko Frank) je vprašanje o dopolnitvi kazenskega zakonika v pogledu deliktov iz imovinske sfere soglasno rešila na ta način:

»Kongres pravnikov smatra, da pozitivni kazenski predpisi v mnogih primerih ne obsegajo dejanj, ki kršijo občne in posamične imovinske koristi, in da nekateri teh predpisov ne nudijo dovoljno potrebne pravne zaščite tem koristim.

Zaradi uspešnejše zaščite teh občnih in posamičnih koristi smatra kongres pravnikov za potrebno, da se predpisi kazenskega zakonodavstva spremenijo in dopolnijo tako, da bodo odgovarjali potrebam in prilikam v imovinski sferi ljudskega življenja.

Tako je na primer potrebno: 1. da se zaščitijo ljudska delovna moč s kazenskopravnimi predpisi; 2. da se popolnjeni predpisi kazenskega zakonika razširijo: a) na dejanja, s katerimi se zlorablja položaj v družbi in funkcije v dosego materialnih dobrin

(korupcija, pojavi pri delniških družbah, karteli, trusti itd.) in b) na vsa dejanja, s katerimi se posredno kršijo občne in posamične koristi, posebno vsaka brezobzirna spekulacija.«

Tretja sekcija je obravnavala vprašanje o pravici na popravek po zakonu o tisku. Podanih je bilo pet referatov (dr. Blagojčić, dr. Blagojević, dr. Čulinović, dr. Dolenc in dr. Vesel), kar že samo znači, da se dosedanje stanje ne smatra za zadovoljivo. To so naglašali več ali manj vsi referenti. Pod predsedstvom dr. Josipa Šilovića je sprejela sekcija naslednjo resolucijo:

- »Kongres jugoslovanskih pravnikov smatra za potrebno:
1. da se spremene odredbe o popravku veljavnega zakona o tisku vobče, a posebej hitro ostvarjanje pravice na popravek;
 2. da se prizna pravica na popravek vsakomur, čigar pravni interesi so kršeni s kakršnimkoli tiskanim sestavkom;
 3. da se poveri ocena umestnosti objave popravka sodišču.«

Četrta sekcija (predsednik Milan Dragović) je na podlagi obeh referatov (dr. Andrassy in dr. Jurković) izglasovala tole resolucijo:

»Smatrajoč, da je zakonitost uredb proizvod naravnega zgodovinskega razvoja državnih ureditev, nujna posledica v izpopolnjevanju pravnega reda, potrebna garancija poedinčeve pravne varnosti, važen faktor za vzdrževanje avtoritete države in njenih organov, —

je šesti Kongres pravnikov Kraljevine Jugoslavije v Zagrebu naziranja, da je treba izdajati uredbe izključno v okviru zakonitih pooblastil;

smatra, da je za provedbo pravnega načela zakonitosti uredb potrebno dati zainteresiranim osebam možnost, da predlagajo po upravnosodni poti razveljavljenje nezakonitih uredb, kakor morejo zahtevati tudi razveljavitev upravnega akta, s katerim je kršena njihova pravica ali na zakonu osnovan interes, tako da se doseže na ta način popolna garancija pravne varnosti;

in kakor je na drugi strani za ocenjevanje zakonitosti uredb neobhoden pogoj svobodno in popolno neodvisno sodstvo,

smatra Kongres za potrebno, da se v čim popolnejši obliki dejanski izvede ustavno načelo sodniške neodvisnosti in s tem v zvezi sodniške stalnosti.«

O preiskavi taksah je razpravljala peta sekcija (predsednik dr. Hugo Werck). Predlagala je skupščini tole resolucijo:

I. Pravniški kongres meni, da zahteva sedanje stanje našega zakonodavstva o taksah hitro uzakonitev novega zakona o administrativnih taksah;

II. Ta zakon mora: a) osvojiti načelo, da se rešuje o zahtevku, ki je zavezano taksi, ločeno od samega vprašanja takse, in na-

čelo, da o vprašanju takse odločajo za to pristojna strokovna finančna oblastva, in b) višino taks prilagoditi oslabiljeni gospodarski narodni moči.

O vrlo aktualnem vprašanju fiskalne obremenitve sta bila podana dva referata. Pod predsedništvom dr. Milana Stojadinovića je sprejela šesta sekcija naslednjo resolucijo:

»Kongres pravnikov smatra za potrebno, da bodi fiskalna obremenitev državljanov v korist državnih in samoupravnih budžetov v sorazmerju z narodno imovino in narodnim dohodkom. Proučavanje razmer v naši državi kaže, da so se fiskalna bremena v teku poslednjih let res zmanjševala, da sta se pa tudi narodna imovina in narodni dohodek v istem času zmanjševala v še jačji meri, tako da je odstotek obremenitve danes znatno večji kakor je bil poprej. Odtod se prihaja do zaključka, da je dosegla fiskalna obremenitev svoj maksimum in da mora fiskalna politika voditi o tej činjenici račun. Današnja bremena ne morejo ostati dalj časa brez občutne poprave ekonomskih razmer.«

Drugega dne, v soboto, dne 8. septembra, sta predavala pred plenarno skupščino univ. prof. iz Sofije dr. Josif Fadenheht o »Zakonih, ki veljajo danes v Bolgariji« in član kodifikacijske komisije in kasacijski sodnik dr. Dimitr Konstantinov iz Sofije o »Oblikah stanovanjske lastnine v Bolgariji«. Obe lepi in jedrati predavanji so pravniki sprejeli z glasnim odobravanjem.

Zatem je bil sprejet predlog srbskih pravnikov, da bodi prihodnja skupščina v Vrnjački Banji. Povabilo mariborskega mestnega načelnika, da naj se vrši kongres v Mariboru, se bo uvaževalo prihodnje leto. Nato je bil izvoljen nov stalni odbor. Izvoljeni so bili: za predsednika minister v pok. dr. Milan Stojadinović, za podpredsednika apelac. sodnik in privatni docent dr. Rudolf Sajović in odvetnik dr. Hugo Werk, za člane dr. Danilo Danić, Stojan Jovanović, Jovan Jović, dr. Milan Bartoš, Momčilo Todorović, dr. Luka Kravina, dr. Adam Lazarević, dr. Josip Šilović, dr. Aleksa Vragović, dr. Juraj Andrassy, dr. Natko Katičić, dr. Vekoslav Škarica, dr. Žarko Jakšić, Djordje Krstić, Ivo Lesić, Milovan Vuković, dr. Rudolf Krivic, dr. Hinko Lučovnik, dr. Boris Furlan, dr. Franjo Lipold in dr. Stevan Adamović. Na predlog novega predsednika dr. Stojadinovića so bili izvoljeni vsi dosedanjí še živi predsedniki kongresa doživljenjsko v častni odbor.

Po opravljenih formalnostih je bil kongres zaključen. V nadaljevo je bil velik izlet v Hrvatsko Zagorje, prihodnje dni pa v Dalmacijo. Povsod, zlasti pa v Splitu in Dubrovniku, so bili kongresisti nad vse prisrčno sprejeti, največja pozornost pa je veljala seveda bolgarskim gostom in udeležencem.

Dr. R. Sajovic.

Kostić: Komentar ustave.*

Subotiški prof. dr. Kostić Laza, avtor »Administrativnega prava kraljevine Jugoslavije«, objavljenega lansko leto, je izdal sedaj »Komentar ustave kraljevine Jugoslavije«. Kakor poudarja avtor ob koncu svojega uvoda, je komentar plod predavanj, ki jih je supliral na stolici za ustavno pravo. Že iz tega, da je spisal komentar in ne sistema, je razvidno, da knjiga ne kaže več ali manj kake kompilacije, marveč je samostojno delo. Dočim imamo namreč dva sistema Vidovdanske ustave, ki je matica sedanje, Jovanovičeva in Krekovega (slednjega avtor sploh ne omenja), komentarja Vidovdanske ustave ni bilo. Razumljivo je, da je moči nasloniti komentar na sisteme in razprave, in avtor sam poudarja, da se je naslanjal zlasti na Jovanoviča. Vendar pa je težko mogoča kompilacija sistema v komentar.

Pa ne samo s tega obličnega razloga se vidi Kostićev komentar kot originalno delo, marveč tudi z materialnega. Dasi je namreč Vidovdanska ustava matica sedanje, si vendar ni prikrivati, da so med obema precejšnje razlike. Mnoge razlike so celo tako subtilne, naravnost prikrita, da jih na prvi pogled sploh ni opaziti. V takih primerih je potrebno lastno in poleg tega silno oprežno delo. Pa tudi tam, kjer se krijejo določbe Vidovdanske in sedanje ustave, je avtor kritično premostril izvajanja v sistemu in razpravi o Vidovdanskem ustavi.

Kostić pa se ni omejil samo na to, da je podal izčrpno razlago zaporednih določb sedanje ustave, marveč je opozoril na zvezo posameznih določb in navedel pri posameznih določbah tudi vsebino zakonov, ki razvijajo ustavne določbe, ter pokazal na večkratna nesoglasja med ustavnimi in zakonskimi določbami. Poleg tega je vpletel med razlago posameznih določb potrebne objasnitve iz ustavnopravne vede. S tem šele so dobile ustavne določbe potrebno dopolnitev in zaokrožitev. Samo tako je razumljivo, da obsega komentar 120 členov ustave celih 300 strani.

Knjiga je torej ne samo prvi, marveč tudi izčrpen komentar sedanje ustave in je bo vesel vsakdo, ki ga zanima naše ustavno pravo.

Če pridam komentaru par pripomb, nočem s tem reči da so Kostićeva izvajanja nepravilna, marveč samo, da so se mi pojavili tu in tam dvomi.

Na str. 3. pravi avtor: »U absolutističkom tipu vladavine monarh je stvarno imao u svojim rukama svu državnu vlast; u ustav-

* Prof. dr. Laza Kostić: Komentar ustava Kraljevine Jugoslavije od 3. septembra 1931. (Jugoslovensko ustavno pravo.) Beograd. Izdavačko i knjižarsko preduzeće Gece Kona a. d. 1934.

noj monarhiji on je ostao titular celokupne vlasti i njen formalni nosilac, ali je ne vrši sam i ne vrši je po slobodnoj volji. U ustavnoj monarhiji, vladaočeve funkcije su obeležene samim ustavom: on ima one i onoliko vlasti, koliko mu jih je ustav priznao.«

Moram priznati, da mi po teh izvajanjih ni jasno, kakšno oblast in koliko oblasti ima monarh v ustavni monarhiji. Kajti po prvi trditvi je monarh formalni nosilec celotne oblasti, samo da ne vrši celotne oblasti sam. Po drugi trditvi pa monarh tistega dela oblasti, ki ga vrši sam, ne vrši po svobodni volji. To pa je nekaj bistveno različnega. Kajti če ne vrši monarh tega dela oblasti po svobodni volji, potem je nujno nekdo drug formalni nosilec tega dela oblasti, ki je ta del oblasti prenesel na monarha in določil, kako mora monarh vršiti ta del oblasti. Po tretji trditvi pa ima monarh toliko oblasti, kolikor mu je daje ustava. Katera trditev je pravilna? In če je pravilna tretja: koliko oblasti mora nujno dati ustava monarhu v ustavni monarhiji? Poglejmo čl. 25. ustave: »Državna oblast se izvršuje po odredbah te ustave.« Čl. 26.: »Zakonodajno oblast izvršujeta kralj in narodno predstavništvo skupno.« Tukaj je formalni nosilec vse oblasti država, zakonodajno oblast, torej del celotne oblasti, pa vršita kralj in narodno predstavništvo. Drugačna je bila stvar po zakonu o kraljevski oblasti in vrhovni državni upravi. Tam se je glasil 1. stavek 2. člena: »Kralj je nosilec vse oblasti v državi.« Monarh ima seveda v ustavni monarhiji toliko oblasti, kolikor mu je daje ustava, ker se izvaja vsa oblast iz ustave. Toliko je tretja trditev pravilna. Ker pa je značilno za ustavno monarhijo, da vršita v njej zakonodajno oblast monarh in parlament skupno, ne more biti monarh niti nosilec niti vršilec vse oblasti.

Na str. 4. razmišlja avtor tole: »U Vidovdanskem ustavu je stojalo, da je naša država parlamentarna monarhija (pored toga što je bila nasledna i ustavna); iz Septembrskog ustava taj je prizdev izbačen. Znači li to da naša država nije parlamentarna zemlja?« Na to dokazuje avtor, da ni merodajna za parlamentarnost posamezne države njena oznaka v ustavi, ampak ustavne določbe, ki se nanašajo na parlament, in pride do zaključka, da je tudi pod sedanjostavo Jugoslavija parlamentarna država.

Ta avtorjev sklep pa se mi zdi nekaj prenačen. Vidovdanska ustava je res določala, da je država ustavna in parlamentarna monarhija. Ustavna država je po običajni definiciji tista, kjer vršita monarh in parlament zakonodajno funkcijo skupno, ministri pa so odvisni samo od kralja. V parlamentarni državi pa so odvisni ministri od parlamenta, morajo imeti zaupanje parlamenta. Po tem pojmovanju so bili torej po Vidovdanski ustavi ministri neodvisni in odvisni od parlamenta, ali kakor bi rekli logiki: a =

non a. Ker pa je to nemogoče, moramo pogledati, ali imata morda izraz »ustaven« in »parlamentaren« še kak drug kot običajen pomen. Za »parlamentaren« ga ne najdem, pač pa za »ustaven«. Čl. 16. francoske proklamacije temeljnih pravic iz l. 1789. je določal: »Toute société dans laquelle la garantie des droits n'est pas assurée ni la séparation des pouvoirs déterminée, n'a pas de constitution.« (Nobena družba, v kateri niso zajamčene temeljne pravice in ni izvedena delitev oblasti, nima ustave.) Po tej, dasi bolj redko uporabljeni opredelitvi, je torej ustavna država tista, kjer so zajamčene temeljne pravice in je izvedena ločitev oblasti. Ali si je Vidovdanski ustavodajec to tako zamišljal, ne vem, vem pa, da sta izraza »ustaven« in »parlamentaren« združljiva samo na ta način.

Če pa je bila po Vidovdanski ustavi stvar glede ustavnosti dvomljiva, pa se mi zdi precej jasna glede parlamentarnosti po novi ustavi. Prvič se država v novi ustavi v nasprotju z Vidovdanko ne označuje več kot parlamentarna, drugič pa tudi iz ostalih ustavnih določb ne sledi, da bi bili ministri politično odgovorni parlamentu. Pogledati je treba samo čl. 77. ustave, ki določa: »Kralj imenuje predsednika ministrskega sveta in ministre. Predsednik ministrskega sveta in ministri sestavljajo ministrski svet, ki je neposredno podrejen kralju.« Merodajna za parlamentarno državo pa je politična odgovornost ministrov, da mora ministrstvo odstopiti, če nima zaupanja parlamenta. Kajti kazenska in civilna odgovornost ministrov, pravica parlamenta do anket, preiskav, vprašanj in interpelacij, kar navaja avtor kot znak parlamentarnosti, je bila in je tudi v ustavnih državah.

Kar pa se tiče določbe, da je država »ustavna«, mislim, da jo moramo vzeti sedaj v novi ustavi v običajnem smislu, namreč, da je ustavna država tista, kjer vršita zakonodajno oblast skupno monarh in narodno predstavništvo in so ministri politično odgovorni samo monarhu.

Zadnji odstavek čl. 18. ustave v zvezi s § 78. uradniškega zakona, da sta odgovorna pred rednim sodiščem državni uslužbenec in država za škodo, ki jo prizadene uslužbenec državljanu z nezakonitim in nepravilnim vršenjem službe, razlaga avtor v doslej običajnem smislu. Dasi se tukaj ne morem spuščati v podrobno razpravljanje te določbe, poudarjam, da dosejanja razlaga teh določb sicer ni povsem napačna, pač pa pomanjkljiva, ker se glede škode, prizadete z upravnim aktom, niti ne dotakne bistva stvari. Res je namreč, da sta odgovorna uslužbenec in z njim država za škodo, prizadeto z nezakonitim ali nepravilnim aktom, toda merodajno je sedaj vprašanje: kdo sodi o tem, ali je akt nezakonit ali nepravilen? Pri nas je sodna oblast ločena od upravne

in velja načelo, da je ena oblast vezana na akt druge, če je izdal akt pristojen organ. S tem pa dobi določba čl. 18. ustave in § 78. uradniškega zakona precej bolj zapleten značaj, kot pa se zdi na prvi pogled.

Ker mora vsak pismen akt kraljeve oblasti podpisati tudi pristojni minister ali ministrski svet in ker je odgovoren minister odnosno ministrski svet za akte, ki jih je tudi podpisal, se vprašuje avtor, ali je odgovoren minister tudi za tiste akte, ki jih ni podpisal. Minister za vojno in mornarico je namreč odgovoren za vse čine kralja kot vrhovnega zapovednika vojske.

Mislím, da je treba pogledati čl. 34. sedanje in čl. 54. Vidovdanske ustave. Vidi se, da jamčijo ministri, z izjemo vojnega, samo za podpisane akte. Čl. 34. 2. odst. sedanje ustave se glasi: »Za vse kraljeve čine je odgovoren minister odnosno ministrski svet, ki je sopodpisal.« Čl. 54. 2. odst. Vidovdanske ustave pa se je glasil: »Za vse kraljeve čine, ustne ali pismene, sopodpisane ali ne sopodpisane, kakor tudi za vse njegovo postopanje političnega značaja je odgovoren pristojni minister.«

Besedilo Vidovdanske ustave pač ne bi bilo spremenjeno tako temeljito, če ne bi bilo namena, spremeniti tudi smisel.

Čl. 48. sedanje ustave se glasi: »Če ostane prestol po odredbah te ustave brez naslednika, prevzame ministrski svet kraljevsko oblast in takoj skliče narodno predstavništvo na posebno zasedanje, v katerem se odloči o prestolu.«

Avtor je mnenja, da narodno predstavništvo ne bi moglo proglasiti republike, češ, da se oblika vladavine ne da spremeniti brez spremembe ustave, za spremembo ustave pa je predpisan poseben postopek po čl. 115 ustave.

Temu mnenju se bo težko pridružiti. Juridično je pač stvar ta, da ima čl. 115. v mislih spremembo ustave po redni, čl. 48. pa po izredni poti. Isti primer izredne spremembe ustave imamo v čl. 65. zadn. odst., ki določa, da se državno ozemlje ne sme odsvojiti ali zamenjati brez odobritve narodnega predstavništva. Take izjeme so v pravu pogoste. Tako je n. pr. načeloma veljaven samo pravni akt, ustrezen vsem normam, ki določajo izdajo akta. Ali tudi akt, ki ne ustreza vsem normam, torej akt, ki bi moral biti neveljaven, je veljaven, če proti aktu ni pravnega leka ali če upravičenec pravnega leka ni uporabil ali če je bil pravni lek brezuspešen, in ne sme oblastvo uradoma spremeniti akta. Če uporabimo ta naš primer, bi rekli: ustava se da spremeniti načeloma samo tako, kakor določa čl. 115. V primeru čl. 48. se pa lahko spremeni tudi s sklepom narodnega predstavništva.

Če ta sklep ni pravilen, potem pa narodno predstavništvo sploh ne more ničesar ukreniti glede vladavine. Avtor se namreč

moti, ko misli, da narodno predstavništvo sicer ne more proglasiti države za republiko, ker je za to potrebna sprememba ustave, da pa lahko izvoli za kralja, kogar hoče. Kajti kralj nujno ne bi bil iz sedanje dinastije, ker je upošteven čl. 48. samo, če sedanja dinastija izumre. Čl. 36. ustave pa določa: »V kraljevini Jugoslaviji vlada kralj Aleksander I. iz dinastije Karadjorjeve. Kralja Aleksandra nasleduje njegovo moško potomstvo po vrsti prvorojenstva.« Po avtorjevi dedukciji bi bilo treba tudi ta ustavni člen spremeniti, preden bi bilo moči izbrati kralja iz druge dinastije. To pa se pravi: navadno predstavništvo sploh ne bi moglo ničesar ukreniti.

Sicer se mi ne zdi čl. 48. srečno oblikovan. Če namreč zaseda narodna skupščina in senat skupno takrat, ko se odvarja in zaključuje zasedanje s prestolnim govorom, ko se sklepa o namestništvu, ko se volijo namestniki itd., bi bilo pač potrebno, da zaseda skupno tudi takrat, ko se odloča o prestolu. Kajti kako naj se reši spor, če se skupščina in senat ne zedinita glede sklepa? Kdo naj odloča?

Čl. 64. ustave določa, da je imeti predlog za propal in se v istem zasedanju ne more več sklepati o njem, če se narodna skupščina in senat ne zedinita glede kakšnega zakonskega predloga. In če se ponovi primer v prihodnjem zasedanju, odloča o predlogu kralj.

Avtor misli s Slobodanom Jovanovićem, da kralj v primeru, če se skupščina in senat ne zedinita glede predloga tudi v prihodnjem zasedanju, lahko zavrne predlog skupščine in senata ali pa potrdi predlog bodisi skupščine bodisi senata, ne more pa potrditi predloga, ki bi bil sestavljen iz predloga skupščine in predloga senata. Svojo trditev opira avtor na tezo, da kralj ne postane v tem primeru sam zakonodajec, da se marveč nadomesti tukaj izjemoma dvodomni sistem z enodomnim in zaradi tega lahko potrdi kralj samo predlog enega ali drugega doma.

Na prvi pogled se zdi sklep logičen, kajti na kralja preide zakonodajna oblast samo v primeru čl. 116. ustave. Vendar pa je treba pomisliti, da je čl. 116. uporaben samo v izrednih primerih. Kakšen zakon more biti jako nujen, senat in skupščina pa se ne zedinita tudi v prihodnjem zasedanju, navzlic temu pa še ni uporaben čl. 116. Če noče sedaj kralj predloga odkloniti, ker vidi, da je nujen, bi moral potrditi bodisi predlog skupščine, bodisi predlog senata. To je seveda izjemna nadomestitev dvodomnega sistema z enodomnim. Vprašanje pa je, ali je ta nadomestitev v duhu ustave, ki ima v mislih sodelovanje, ne pa boja med obema domoma. In kakšen bi bil izid tega boja, ni težko uganiti, če bi se sprejela avtorjeva teza, da je naša država parlamentarna. Če je

namreč značilno za parlamentarno državo, da so ministri politično odgovorni parlamentu, je jasno, da bi bili odgovorni pri nas samo skupščini. Proti nezaupnici v skupščini pa se brani lahko ministrstvo s tem, da skupščino razpusti. Senata pa ne more razpustiti, proti senatu se ne more braniti, zato tudi ne more biti po parlamentarnih načelih kabinet senatu odgovoren. Ker poleg tega po čl. 78. ustave ministra lahko obtoži za prekršitev ustave in zakonov samo kralj in narodna skupščina, ne pa tudi senat, bi bil po tistoj senat na nivo zakonodajnega faktorja s suspenzivnim vetom za eno zasedanje. Zato dvomim, da je bil to namen.

Če pa se misli, da je čl. 116. uporaben vselej, ko se ne zedinita doma glede kakšnega nujnega zakona, potem bi lahko imeli izjemno stanje v permanenci.

Samo če menimo, da kralj predloga lahko tudi spoji in da preide s tem zakonodajna oblast od skupščine in senata samo na kralja, je zajamčeno kolikor toliko složno sodelovanje obeh domov, in to se mi zdi, da je v duhu ustave in je poleg tega v duhu dvodomnega sistema, ki je osnovan na ideji kompromisa med obema domoma.

Avtor opredeljuje pri razlagi čl. 81. povse netočno pravne in upravne uredbe, ko pravi, da se označujejo pravne uredbe kot »uredbe z zakonsko močjo«. Po običajni opredelbi so pravne uredbe tiste, ki se nanašajo na poedince in organe, upravne pa tiste, ki se nanašajo samo na organe. Nekaj drugega pa so »uredbe z zakonsko močjo«, ki jih je uvedla pri nas Vidovdanska ustava in so jih izdajali tudi po njeni ukinitvi do nove ustave. To so uredbe, ki urejajo snov, sicer urejevano z zakonom, in ki lahko derogirajo zakone. Odtod ime »uredbe z zakonsko močjo« ali »z zakonsko veljavo«. Za izdajanje teh uredb je morala imeti upravna oblast posebno zakonsko pooblastilo in ni mogla sama spreminjati ali razveljaviti teh uredb: razveljaviti jih je mogla samo narodna skupščina z resolucijo in zakonodajec z zakonom. Po ukinjenju Vidovdanske ustave je bilo moči razveljavljati te uredbe seveda samo z zakonom, ker ni bilo narodne skupščine. Te uredbe z zakonsko močjo so bile lahko ali samo pravne ali samo upravne ali pa pravne in upravne obenem: ne pa samo pravne, kakor misli avtor. Kajti avtor sam pravi, da so upravne uredbe treh vrst: organizacijske, pravilniki in navodila. Čl. 5. zakona o ureditvi vrhovne državne uprave pa določa, da bo predpisal predsednik ministrskega sveta z uredbo število oddelkov, naziv in pristojnost predsedništva ministrskega sveta in poedinih ministrstev. Nato določa ta člen dalje: »Spremembe ureditve predsedništva ministrskega sveta in poedinih ministrstev po tej uredbi se lahko izvrše samo

z zakonom«. Te uredbe so organizacijske in torej upravne, pa vendar z zakonsko močjo.

Iz tega pa sledi tudi, da ni povse točno, kar trdi avtor, namreč, da upravnih uredb ni treba razglašati, kajti organizacijske uredbe, ki jih štejejo med upravne, se razglašajo in se morajo razglašati, da državljani ve, na kateri organ naj se v potrebi obrne. S tem pa postane dvomljivo, ali so organizacijske uredbe samo upravne: kajti ne nanašajo se samo na organe, ampak vsaj posredno tudi na državljane. Ker pa se ne da reči za nobeno upravno uredbo, ali se ne bo nanašala vsaj posredno tudi na državljane, je ločenje uredb na pravne in upravne več kot dvomljive vrednosti ne glede na to, da zavaja v zmoto, kakor bi upravne uredbe ne bile pravne norme: kajti tudi upravne uredbe morajo nujno biti pravo, ker sicer ne bi bilo razvidno, zakaj se pravo sploh peča z njimi. Razlikovanje uredb z zakonsko močjo od ostalih uredb pa je važno, ker uredbe z zakonsko močjo lahko derogirajo zakone.

Čl. 90. 2. odst. določa: »Banovinske uredbe imajo v dotični banovini moč zakona. Ne smejo biti protivne niti ustavi niti veljavnim zakonom, sicer se ne smejo uporabljati.« Ker istoveti avtor pravne uredbe z uredbami z zakonsko močjo, pravi: »Prenavajajući banovinskim uredbama silu zakona za dotičnu banovinu, Ustav je hteo reći samo to, da ove uredbe spadaju u red pravnih uredaba.«

Dasi pa pravi skladno s to identifikacijo pravnih uredb in uredb z zakonsko močjo pri razlagi čl. 81. ustave: »One (namreč pravne uredbe) mogu zakonima protivrečiti, one ukidaju ranije zakonske propise, kao da su pravi zakoni,« vendar nadaljuje glede na 2. stavek čl. 90. glede banovinskih uredb: »I ako sa „silom zakona“, banovinske uredbe su slabije po snazi od ma kojih državnih norama, naročito od Ustava i zakona zemaljskih; ukoliko im protivreče, utoliko ne važe niti se mogu primenjivati.«

Avtorjev sklep je torej sledeč: pravne uredbe in uredbe z zakonsko močjo so istovetne: one so sicer oblično uredbe, materijalno pa zakoni, zato lahko derogirajo zakone. Banovinske uredbe, ki imajo v banovini moč zakonov, so pravne uredbe. Zdaj bi moral sklepati avtor dalje: zato banovinske uredbe lahko derogirajo zakone. Ker pa določa čl. 90. 2. odstavek, da banovinske uredbe ne smejo nasprotovati zakonom, preobrne avtor naenkrat vso svojo dedukcijo in zaključi, da banovinske uredbe ne smejo nasprotovati zakonom, kar se pravi, da ne morejo derogirati zakonov.

Ta sklep je toliko nepravilen, kolikor istoveti pravne uredbe z uredbami z zakonsko močjo, pravilen pa toliko, kolikor upošteva.

ustavno določbo, da banovinske uredbe, dasi imajo v banovini moč zakona, ne morejo derogirati zakonov.

Ker pa je značilno za uredbe z zakonsko močjo — kakor smo rekli —, da lahko derogirajo zakone, in banovinske uredbe navzlic temu, da se označujejo kot uredbe z zakonsko močjo, ne morejo derogirati zakonov, sledi iz tega, da te uredbe niso prave uredbe z zakonsko močjo, zato mora pomeniti določba, da imajo te uredbe v posamezni banovini »moč zakona«, nekaj drugega. Ampak kaj?

Čl. 323. finančnega zakona za l. 1927/28 in čl. 362. za l. 1928/29 sta pooblašala oblastne skupščine, da smejo z oblastnimi uredbami spreminjati prejšnje deželne zakone. Zato bi bilo možno, da se je pri tej ustavni določbi mislilo na isto, namreč: da te uredbe lahko spreminjajo stare provincialne zakone.

Možno pa je še nekaj drugega. Glede banovinskih uredb mora vprašati ban pred razglasitvijo državni svet, ali so uredbe zakonite. Če državni svet izjavi, da so uredbe zakonite, ali pa se ne izjavi v enem mescu, se šteje, da državni svet soglaša z zakonitostjo uredb.

Če se torej državni svet ne izjavi v enem mescu glede take uredbe, obstaja fikcija, da je uredba zakonita in ban jo mora razglasiti. Ta fikcija pa je seveda samo fikcija, ki zadošča za publikacijo uredbe, ki pa ne bi smela ovirati sodišč, da ne bi v konkretnem primeru preskusila uredbe glede zakonitosti.

Drugače pa je, če je državni svet izjavil, da je uredba zakonita. Izrek državnega sveta o zakonitosti uredb je pravnomočen akt, na katerega so vezana vsa oblastva, zato ne bi smelo nobeno sodišče naknadno preskušati teh uredb glede zakonitosti. Pri nas se smatra (ali upravičeno, je drugo vprašanje) kot značilnost zakona, da so sodišča vezana na zakon in da ga smejo preskusiti samo glede pravilnosti publikacije, zato so hoteli morda z določbo, da imajo uredbe »moč zakona«, izraziti, da sodišča teh uredb ne smejo preskušati glede zakonitosti.

Ker pa se glasi določba, da imajo te uredbe moč zakona v »dotični banovini«, bi bilo iz te lokalizacije zakonske moči sklepati, da gre za prvo možnost, namreč, da te uredbe lahko spreminjajo in razveljavljajo lokalne zakone.

Čl. 91. ustave določa, da »proglašaa« banovinske uredbe ban. Avtor meni, da tukaj ne gre za razglašanje, torej za promulgacijo, ampak da pomeni tukaj »proglašanje« potrditev, torej sankcijo. Evfemizem »proglašanje« da se je uporabil samo zato, da bi bilo zabrisano dejstvo, da je ban udeležen pri ustvarjanju teh uredb.

Kako je prišel avtor do tega sklepa, mi ni razumljivo. Če bi imel ban pravico potrjevanja banovinskih uredb, bi moral nujno

imeti pravico, da te uredbe potrdi, ali pa jih ne potrdi. Ali pa ima ban to pravico? Ne! Uredbe, o katerih je izjavil državni svet, da so zakonite, ali o katerih se državni svet ni izjavil v mesecu dni, ban mora razglasiti. Uredbe pa, o katerih je državni svet izjavil, da so nezakonite, ban ne sme razglasiti. Kje se potem kaže bano-va pravica potrjevanja?

Smisel pa ima banova pravica razglašanja, torej promulgacije banovinskih uredb. V promulgaciji bo posvedočil ban, da je banovinska skupščina v tej in tej seji tega in tega zasedanja sprejela uredbo in da je bila predložena uredba državnemu svetu ter da je državni svet izjavil, da je uredba zakonita, ali pa, da se državni svet ni izjavil v določenem roku. Uredba, ki ne bi imela te posvedočbe, ne bi pomenila pravno nič in ne bi vezala nikogar. Posvedočba glede predložitve državnemu svetu pa bo imela nadalje pomen zaradi tega, ker se bo vprav iz posvedočbe videlo, katere uredbe lahko preskušajo sodišča glede zakonitosti in katerih ne.

Zmotno je avtorjevo mnenje, da kaže ime »monopol« na državo. Kajti beseda »monopol« ne prihaja od monos = sam in polis = država, kakor misli avtor, ampak od monos = sam in polein = prodajati.

Dr. Joso Jurkovič.

Književna poročila.

Dr. Dolenc Metod in Maklecov Aleksander: Sistem celokupnega kazenskega prava kraljevine Jugoslavije. Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1934. Strani 413. Cena 200 Din.

S to knjigo se nam je izpolnila davna želja; dobili smo sistematični pregled našega celokupnega kazenskega prava. Knjiga ne upošteva le določb kazenskega zakonika, marveč tudi določbe vojaškega kazenskega zakona, zakona o tisku in določbe stranskih kazenskih zakonov. Določbe vojaškega kazenskega zakona, ki so sorodne deliktom, določenim v občem kazenskem zakonu, obravnava knjiga tam, kjer govori o dotičnih zločinih občnega kaz. zakona; posebnim zločinom zoper vojaške službene dolžnosti pa je posvečen poseben oddelek (§ 109). Posebni oddelki so določeni tudi za kršitve imaterijalnih pravnih dobrin (avtorsko pravo, zaščita industrijske svojine (§ 68), kaznivim dejanjem zoper pravilnost volitev (§ 103) in kaznivim dejanjem glede državne ureditve tiska (§ 104).

Vsa snov je razvrščena v tri oddelke. Prvi oddelek (uvod) daje med drugim kratek pregled kazensko-pravnega slovstva, našega in tujega, zgodovino, vire in razčlenitev našega celotnega kazenskega prava. Posebno važen je del uvoda, ki govori o osnovnih smereh v teoriji kaz. prava. Pregled glavnih znanstvenih doktrin (šol) kazensko-pravne znanosti (§ 3) bo odpiral dijakom pogled v kazensko-pravno znanost; nič manj

važen pa je ta pregled tudi za praktike. Naši praktiki so izšolani večidel še v duhu prejšnje zakonodaje. Treba jim je novega duha modernega kazenskega prava v smislu sodobnih znanstvenih smeri. Prejšnji avstr. kaz. zakon je imel ozke kazenske okvire. Individualizacija kazni je bila otežkočena, če bi bil sodnik odmeril kazen v zakonitem kazenskem okviru. Mnogo kaznivih dejanj, ki so danes prestopki, je bilo po prejšnjem kaz. zakonu uvrščeno med zločinstva n. pr. usmritev deteta, motenje vere itd. Niti kvalifikacija posameznih zločinov niti kazni niso več ustrezale miselnosti nove dobe. Zato se je pri odmeri kazni vkoreninila praksa, da je sodnik najprej določil, kaj je olajševalno, kaj obteževalno. Nato je vzel za podlago odmere kazni spodnjo mejo kazenskega okvira (najmanjšnino). Če so prevladovalle obteževalne okoliščine, je nekoliko prekoračil najmanjšnino, če so prevladovalle olajševalne okoliščine, pa je praviloma uporabil določbe o omilitvi kazni in odmeril kazen izpod kazenskega okvira. Ta način odmere kazni je postal tipičen in je morda ustrezal določbam starega kaz. zakona, nikakor pa ne ustreza več sedanjemu zakonu. In vendar se je ta stara praksa odmere kazni vzdrževala deloma tudi po 1. januarju 1930; in to ne glede na to, da je novi zakon itak izpremenil mnogo prejšnjih zločinstev v prestopke in da je novi zakon znatno razširil kazenske okvire. Prejšnje kazensko sodstvo je videlo predvsem le zunanje kaznivo dejanje (uspevek), ni se pa zadostno pečalo s storilčevo osebnostjo: ni razlikovalo dovolj točno med priložnostnim (aktualnim) in profesionalnim (kroničnim) zločincem. Naš zakon ima dovolj široke kazenske okvire; spodnji del okvira je določen za priložnostne, gornji za profesionalne zločince. Sodnik mora torej, preden odmeri kazen in preden se bavi detajlno z olajševalnimi in obteževalnimi okoliščinami, presoditi, ali bo vzel za podlago odmere kazni spodnji ali gornji del kaz. okvira. Nato si ogleda šele v detajlu posamezne olajševalne in obteževalne okoliščine. Za višino kazni torej niso odločilne detajlne olajševalne ali obteževalne okoliščine, marveč tip zločinca; to je: ali je dotični zločin tipičen za storilca, ali je v skladu z njegovim značajem in njegovim dosedanjim vedenjem, ali je zločinsko nagnjenje globoko vkoreninjeno v storilčevem značaju (zločinci iz navade, po poklicu). V takem primeru je torej kazen odmeriti v gornjem delu okvira, spodnji del okvira pa velja le za storilce, ki so zagrešili zločin po vplivu zunanjih okoliščin, n. pr. v bedi, izkušnjava (priložnostni zločinci). To smo navedli, ne da kritiziramo delovanje sodišč, marveč le radi tega, da poudarimo, kako potrebno je bilo, da sta se avtorja bavila v knjigi z osnovnimi smermi v sodobnem kazenskem pravu. Praktiki naj ne bo le detajlno orijentiran o vsebini posameznih določb zakona, on se mora uglobiti v duha zakona, v osnovna načela kazenskega prava. S temi načeli se pa lahko seznani le iz sistematične obdelave kaz. prava; komentarji nudijo le detajlno orijentacijo o posameznih določbah brez organske zveze. Zato priporočamo vsem praktikom, naj si prečitajo vsaj ona poglavja, ki govorijo o osnovnih smereh modernega kazenskega prava. Kdor dela v praksi, ve, kako važna je sistematična obdelava zakona tudi za praktika. Zato je treba pozdraviti, da je posvečen precejšen del knjige splošnemu delu kazenskega prava.

Drugi oddelek knjige govori o občem delu kaz. zakona. V tem delu obravnavata avtorja osnovne pojme kaz. prava, in sicer po sistemu tri-

delbe (kaznivo dejanje, storilec, sankcija). Nekateri sestavki v tem delu knjige se naravnost odlikujejo po preglednosti, jasnosti in lepi dikciji. V kratkih besedah je težko izčrpati snov v toli važnem vprašanju kot je n. pr. vračunljivost (§ 15), krivda (§ 17) in kazenska odgovornost mladostnih oseb (§ 16). Pravilno smatra knjiga vračunljivost za pogoj krivde (str. 73, 83, 93). Brez vračunljivosti ni krivde. S tem opušča »Sistem« stališče, ki ga v tem pogledu zagovarjajo motivi k prvemu osnutku našega kaz. zakona. Na kratko je tudi omenjeno pojmovanje krivde po normativni teoriji (str. 83). Težkoče bi nastale pri rehabilitaciji, če se smatra, da je pogojno obsojeni oporečen, dasi je minila preskusna doba brez prikora (str. 118). Pogojno obsojeni bi moral čakati — to cmenjata avtorja sama (str. 200) — na rehabilitacijo dlje časa, ko ne-pogojno obsojeni, ker se sme pri pogojnih obsodbah šteti petletna doba po § 90. k. z. šele od dne, ko je brez prikora pretekla preskusna doba; če pa je bila pogojna obsodba radi slabega vedenja (obsodbe) že prej preklicana in kazen izvršena, šteje petletna doba (§ 90 k. z.) že od takrat. Doslej v praksi v tem pogledu niso nastale težkoče; če bi pa začela sodišča različno tolmačiti določbo § 68 k. z., bi ne kazalo drugo, kakor novelirati določbe §§ 65—68. k. z. po vzorcu češkoslovaškega osnutka.

Tretji oddelek knjige obravnava posebni del kazenskega zakona in sporednih zakonov kazenskopravne vsebine. Avtorja sta razvrstila snov po dveh osnovnih vidikih: zločini zoper posameznika in zločini zoper občestvo. Iz didaktičnih razlogov se obravnavajo najprej zločini zoper posameznika, ker se pri razlaganju deliktov zoper interese občestva govori o pojmi, ki so že objasnjeni v onem delu knjige, ki govori o zaščiti pravnih dobrin posameznika. Divji lov kvalificirata avtorja po § 322 k. z., praksa izvzemši stol sedmorce ga kvalificira kot tatvino. Seveda je zgrešeno eno kakor drugo, ker sta oba delikta (§§ 314 in 322) naperjena zoper lastnino; gre le za to, kaj je manj zgrešeno. Ko bo dobil veljavo zakon o lovu, bo postala zmeda še večja. Ves ta kaos se ne da odstraniti niti s teoretičnimi razmotrivanji, niti z judikaturom, marveč le s tem, da se uvrstijo v kazenski zakon posebne določbe o neupravičenem lovu in ribarjenju.

»Sistem« je izvršten učbenik za dijake, služil bo pa tudi praktikom, ki se hočejo poglobiti v duha novega kaz. zakona. Knjiga je pregledno spisana, dobro redigirana, dikcija jasna, jedrnata, lahko razumljiva, jezik lep, dasi se z nekaterimi izrazi ne strinjam.

Končno naj nam bo dovoljeno, da omenimo ob tej priliki še nastopno: Kdor prečita to knjigo naših dveh odličnih kriminalistov, ne najde v njej niti ene opazke o tem, da ne ustreza zakon sam ali da ne ustreza ta ali ona določba sodobni kazensko-pravni vedi. To poudarjamo zbog tega, ker so se pri nas slišali glasovi, da naš zakon ni modern in da je le kopija zastarelega nemškega osnutka iz l. 1909. V uvodnih besedah pravita avtorja, da se bo materialno kaz. pravo pri nas gotovo še izpopolnjevalo in preoblikovalo, toda njegovo osnovno moderno ogrodje bo ostalo morda polstoletja, morda še več, (IX). Res je, da zakon še ni povse izglajen. Treba bo še to ali ono preoblikovati, da bo bolj jasno in bolj razumljivo. Kljub temu pa moramo reči, da je enotni kaz. zakon za nas Jugoslovane toli važna narodna pridobitev, tako važno delo državnega

in narodnega edinstva, da to delo daleko odtehta one malenkostne hibe, ki jih je večidel že popravila novela in ki jih z lahkoto uravna razumna sodna praksa. Tudi Nemcem je šlo takrat, ko so ustvarili novi kaz. zakon, predvsem za to, da se zakon čim prej uzakoni; rade volje so žrtvovali razne nedostatke zakona veliki ideji narodnega edinstva. Mirne vesti lahko trdimo, da je naš kaz. zakon tak, da smo lahko nanj ponosni, nekatere določbe, zlasti one o kaz. odgovornosti mladostnih oseb pa je označil že Čubinski, pravnik svetovnega slovesa, kot take, da spadajo med najnaprednejše na svetu.

Dr. Avgust Munda.

Dr. Krek Gregor: Lastnina na divjačini. Posebni odtisek iz »Spomenice Mauroviču ob njegovi šestdesetletnici«; Beograd, 1934. 68 strani.

Da sem hitro pograbil pred oči mi prišlo brošuro, temu sta bila vzrok ne le predmet razprave, temveč tudi osebnost avtorjeva. Nisem se varal, zvedel sem cel niz izvirnih in rečem že sedaj — po svojem naziranju pravih misli o problemu pridobitve lastnine na divjačini. Že v nekem člančiču pred več nego 20 leti (Cenitev škode prilovskih tatvinah: Sl. Pravnik 1913, št. 6., str. 169, odločbi kas. dvora na Dunaju z dne 28. IV. 1913 Kr. I. 101/13-5 ter 18. XI. 1912 Kr. I. 283/12-4.) se pridružujem oni izmed nasprotujočih si odločb, ki pravi, da je prištevati divjačino v prostem lovskem revirju po § 295 o. d. z. šele tedaj premičninam, ko je bila ta divjačina ujeta ali ubita. Ko gre za ugotovitev neposredne tatinske škode, prihaja torej v poštev zgolj vrednost ustreljene divjačine. Seveda s tem ni izključeno, da utegne imeti okradeni lovski gospodar še večjo škodo. Mnogo bolj je bila vseh prijateljem lova nasprotna odločba, da se mora določiti vrednost ukradenega blaga tudi pri lovski tatvini po škodi, ki jo ima radi tatvine okradeni, ne pa po dobičku tatu. Torej ni upoštevana vrednost mesa ubite divjačine, temveč vrednost še žive divjačine. Predvojna judikatura je silno kolebala v navedenih dveh pravicah in je žal upravičen očitek, da so sodbe ene in druge vrste imele svoj izvor v simpatijah in antipatijah do lovskega sporta. Pravnemu čutu so se najbolj upirale kazenske sodbe radi poskušene lovske tatvine v družbi (§§ 171, 174b avstr. k. z.). Dandanes imamo na razpolago prekršek po § 88 l. z. z določbo § 91 odst. 3. l. z., dalje pa še poleg drugih sankcij prestopke po § 322 k. z., a dvomov še več, kdaj in kako uporabiti eno ali drugo določbo ali obe zapored pred različnimi forumi. Kako da je reševati konkretne pravne spore iz tega področja pred civilnim sodnikom — o tem si že celo doslej nismo mogli polagati računa. Pritrjujem naziranju, da se sučejo vsa ali pa vsaj velika večina spornih vprašanj okoli problema pridobitve lastnine na divjačini, ki je predmet vzorne dr. Krekove razprave.

Avtor pričenja svoja razmišljanja pri našem novem zakonu o lovu (l. z.), ki sicer jasno gornjega problema ni rešil (§§ 1, 3, 4, 37 l. z.), ker vzbuja še domnevo, da mora lovski upravičenec izvršiti prisvojitveno dejanje bodisi sam bodisi kdo drug v njegovem imenu. A določbe lovskega zakona dajo razumeti dovolj točno (§ 958 nem. drž. zak.) vsaj v negativnem smislu, da svobodna žival še ni last lovskega upravičenca. Navidezno mnogi predpisi na okoli poudarjajo, kakor bi šlo le za prisvojitev lovskega živali kot ničijih stvari (§ 960 nem. drž. zak. primerjaj pripombo pod 6a str. 5 raprave) po lovskem

upravičencu, a tu se pojavi vprašanje o lastnini, kadar si prisvoji divjačino neupravičena oseba. Avtor kritično prerešetuje sodobne teorije o slednjem vprašanju, posebno še takozvano reprezentančno, ki pravi, da je drug okupant neprostovoljni namestnik lovskega upravičenca v pridobitvi lastnine, Andersovo, po katerem gre tudi pri od drugega ujeti ali ubiti divjačini za ničije stvari, ki da so pa pridržane prisvojitvi lovskega upravičenca po zakonitem predpisu. Celo znani moderni Klangov komentar se povzpne do nekaj čudne trditve, da tu postane dobroverni tretji pridobitelj vobče [ne le izjemoma] (§ 367 o. d. z. in čl. 306 trg. zak.) lastnik ubite divjačine.

Avtor prehaja nato na lastno rešitev problema z osnovno trditvijo, da ne gleda naš državljanski zakonik na lovsko pravico le zgolj iz vidika okupacije, temveč tudi na to, kje in kdo jo izvaja. Razločuje namreč med lovskima pravicama na tujem (§§ 292, 383, 477, 503 o. d. z.) in na lastnem zemljišču (§ 295 o. d. z.). Ni res, da bi bila slednja določba zgolj »pravna mrtvorojenka« (Randa), marveč je postalo rimsko okupacijsko načelo (§ 383 o. d. z. in drugi) po ekonomskem zgodovinskem razvoju (str. 27—30, prip. 31 do 32 b) že v bivši Avstriji z lovskim patentom 5. III. 1849 drž. zak. 194 več ali manj obsoletno. Končno prihaja avtor do zaključka, da je lovska pravica sedaj in celo iz vidika našega l. z. vobče pravica na lastnem zemljišču (str. 33 prip. 35) in to tudi v primerih, kadar lastnik zemljišča na njem ne sme loviti (§§ 4 in 5 l. z.), temveč mora prepuščati, da se daje v zakup. Divjačino na zemljišču je smatrati kot nekaj prirast, ne pa kot samostojno premično stvar, dokler ni ulovljena, ali ubita ter prisvojena. Ko se pa slednje zgodi, čeprav ne po lastniku samem, je pridobil on lastnino na tej divjačini, prav kakor sicer na odločenih sadežih. Prav tako, kakor pri zakupniku zemljišča, je pri zakupniku občinskega lovišča. On postane lastnik od kogarkoli prisvojene divjačine, ker pač izvršuje le eno od pravic zemljiškega lastnika. Avtor primerja potem še to od sebe ustvarjeno konstrukcijo z mnogimi primeri privatnega in javnega prava, kjer nastopi od enega pravnega subjekta zahoteni uspeh v interesni sferi drugega. Pri tem avtorju ne napravlja težav v enomer poudarjana potrebnost posebnega prisvojitvenega dejanja za pridobitev lastnine; slednja pač ne prihaja do gospodarsko-pravnega pomena, če se nahaja ubita ali ujeta divjačina neznano kje v lovišču, treba je prisvojitve od kogarkoli, da nastane pravni interes (zahteva). Sicer pa to ne velja o živalih v zverinjah ali takih, ki že nosijo takorekoč na sebi znake pridobljene lastnine (zanimiv primer, na strani 57, prip. 54, razprave se je zgodil lani tudi pri nas).

Sklepno preskuša avtor svojo pravno konstrukcijo na praktični uporabi zakonitih sankcij zoper kršitve lovske pravice. Pri tem moram poudarjati iz spominov svojega življenja, da ustreza njegova teorija tudi obćemu ljudskemu naziranju. V prejšnji dobi se je ljudstvo vedno upiralo lovskim pravicam privilegirancev na tujem zemljišču, tudi sedaj se pojavlja odpor zoper »prisilno« zakupodajo lova, ampak vedno so govorili in govorijo le o lovski tatvini. Le da je imela taka tatvina poseben značaj, ker storilca — prav tako kakor tatvina v tujem gozdu — ni onečaščala. Zdi se mi, da je tukaj iskati kriminalno politične vzroke za uzakonjenje posebnih kazenskih določb za kazniva dejanja te vrste.

Pri nas se (v novem kaz. zakoniku) to ni zgodilo, vendar mislim, da ni zaprek uporabljati tudi glede lovske tatvine občo določbo § 314 k. z., ki jo utegnejo uspešno dopolniti določbe o prekrških po l. z. (§ 88 l. z.). Na stališču pojmovanja Krekovih tez o pridobitvi lastnine na divjačini je pač prav lahko sklepati na »odvzem« tuje premožne stvari, v tem ko je bilo mnogo težje in bolj prisiljeno smatrati po § 171 avstr. k. z., da je lovski tat odvzel tujo premakljivo stvar iz posesti drugega. Kar se pa tiče zasledovanja lastnih »imovinskih koristi«, povem tu le, da v pre mnogih letih svojega praktičnega udejstvovanja še nisem imel opraviti z obdolžencem, kateremu bi se zamoglo po pravici njegovo dejanje v tujem lovišču pripisovati čistemu sportnemu čutu ali celo ljubezni do narave. Tako pač utegneš uživati na lovu tudi brez puške, kaj še brez nastavljanja zanj!

Dr. Edvard Pajnič.

Frank Stanko: Kazneno pravo. II. Posebni dio; 1. svezak: Osnovi diobe posebnog dijela i zločini protiv života i tijela. Naklada »Obnove«. Zagreb, 1934. Str. 114. Cena 45 Din.

Komaj tri mesece po tem, ko je bil objavljen novi kazenski zakonik z dne 27. januarja 1929., je že izšla knjiga »Kazneno pravo«, ki pravi na naslovni strani, da je bila spisana od dr. Josipa Šilovića »uz saradnju dr. Stanka Franka«; obsegala je le »I. Opći dio«. Takó naglo izdanje se je dalo doseči le na ta način, da je ostalo prejšnje Šilovićevo delo o istem predmetu podlaga, a novote so bile vrinjene na mesto brisanih ali izpremenjenih partij iz prejšnjih izvajanj. Čez pet let je izdal Frank (na pobudo Šilovićevo) sam samostojno obdelan »Posebni del kazenskoga prava« kot dopolnitev k splošnemu delu, vendar od tega v pričujoči knjigi samo prvi zvezek. Le-ta obseza samostojno poglavje o podlagah za razdelbo posebnega dela (str. 1 do 30), za tem pa pravcato monografijo o kaznivih dejanjih zoper življenje in telo (str. 31 do 112). Primerjanje knjige o posebnem delu z ono o občem delu pokaže veliko odliko Frankovega samostojnega dela v tem, da se preiskavajo problemi vsestransko temeljito, po možnosti tudi izčrpno, tako da ustrezajo hkratu potrebam teorije in prakse in zbog tega nudijo dobre temelje za rešitev tudi takih vprašanj, ki jih utegne življenje na dan spraviti še preko sedajšnjega stanja stvari: Frank hodi svoja pota, ne posnema, ostvarja posebna pravila tolmačenja. Tudi tam, kjer mu ne bi radi sledili, je izviran in zajemljiv, daje priliko za smotreno razmišljanje, ki zopet oplaja vedo. Če n. pr. deli »posebni del« na dvoje delov: 1. Kazniva dejanja zoper pravne dobrine posameznika in 2. Kazniva dejanja zoper pravne dobrine zajednic, pa ustanavlja pri prvih kot prvi odsek: »Pravne dobrine po-jedinca političnega izvora«, bi pač ne pričakovali, da pridejo na to »Kazniva dejanja zoper življenje in telo«. Raz stališče Frankove označbe pravnih dobrin (str. 3., 7.) pa je to seveda opravičljivo. Nam bi se pač neprimerno bolje zdelo, ko bi se njegova razdelitev pravnih dobrin držala že davno utrlih potov. Če naj bi se pa uvedel vendar le nov naziv, bi se moral glasiti nekako tako: »Kriminalnopolitično ustanovljene pravne dobrine posameznih oseb«; ta smisel bi bilo treba izraziti, drugače nimamo na razpolago, a poudarek tega smisla bi bil — seveda — vendar superfluum. — Razdelitev po obeležju bitja kaznivih dejanj je Franku lepo uspela. Zlasti treba poudariti njegovo zaslugo, da se je na primernem

mestu lotil obdelave problema »Kazenskopravne namere«. Z njim je doslejšnja jugoslovanska kazenskopravna književnost pač naravnost mačehovsko postopala. Pisec teh vrstic sem v svojem »Tolmaču« dal prvi razlago pojma »namere« v zvezi z »naklepom«; napisal sem o istem predmetu nekoliko mesecev preden je izšlo Frankovo delo, razpravo, ki pa, žal, čaka v Beogradu še vedno, da pride v tisk. Sedajšnja Frankova izvajanja zategadelj pozdravljam, ker je prišel do istih načelnih zaključkov, toda izraza za podvrsto namere »tendenciozna namera« ne bi podpisal. To pomenja jasno razlago po načinu »idem per idem«. Poglavlje o »normativnih elementih bitja dejanja« (t. j. o takih sestavinah dejanskega stanu, ki jih mora sodnik ugotoviti, ker jih zakonodajalec ni jasno določil) prinaša mnogo luči. In vendar motijo neke trditve, kakor n. pr. one na strani 38., da je (nek) normativni element »primarno deskriptivne prirode, da pa je za ugotovljenje potrebno sodelovanje sodišča, ki ima regres na pravila izkustva«. To je precej temno povedano, zlasti kar se tiče »regresa«... Zdi se, da je avtorja zavedla želja po izvirnosti do neke vrste »preduhovitosti«. — Zabeležili bi lahko še nekoliko sličnih stavkov, toda ni, da bi jih iznašali, ker nikakor ne bi hoteli zabrisati splošnega izvrstnega vtisa, ki ga napravi smoteno, prilično široko izvedeno obravnavanje problemov. Frank se bavi pri dogmatični razlagi elementov dejanskih stanov takorekoč z vsako besedo predpisa. Spričo obsežnosti in temeljitosti prikazane monografije moramo naravnost izjaviti, da pomenja ona znanstveno delo, ki mu ga doslej še ni para, kar se tiče publikacij iz posebnega dela kazenskega prava v Jugoslaviji. Želimo, da ostanejo vsi nadaljnji »sveski« vsaj relativno na isti višini, seveda pa tudi to, da bi sledili v krajših dobah, kakor se je pripetilo pri izdaji začetka posebnega dela za občnim delom. Pa še eno bi želeli: Avtor navaja takoj za vsakim poglavjem svetovno (zlasti nemško) literaturo precej izčrpno; pogrešamo pa citiranje marsikaterih razprave naših domačih avtorjev.

Dr. Metod Dolenc.

Skala Anton: Zavodi za vaspitanje dece i mladjih maloletnika sa gledišta savremene kriminalne politike. Izdanje Doma maloletnika. Beograd 1934. Str. 99 (v cirilici).

G. Anton Skala, referent ministrstva prosvete, nas seznaja v tej svoji knjižici s stanjem zavodov za vzgojo otrok in mlajših maloletnikov v naši državi. Navaja predvsem podatke o razvoju teh zavodov in o njih razvrstitvi, nato označuje način upravljanja in vzdrževanja zavodov v zvezi z obstoječimi predpisi in pravilniki. Sledi poročilo o zgradbah zavodov in posestvih, o uradnem osebju in o gojencih. V posebnih poglavjih obravnava pisatelj vprašanja o vzgojnih načelih, o šolah, čitalnicah in gledališčih v zavodih, o disciplinskih sredstvih in o zdravstvenih ustanovah. Na kraju pregleda so navedeni podatki o skrbstvu za maloletnike po izpustu iz zavoda. Posebno zanimivi so odlomki iz avtobiografij gojencev samih (str. 50—56).

Teoretični del knjižice se naslanja v glavnem na znano delo nemškega kriminalista Ericha Wulffena o kriminalni pedagogiki. Načela kriminalne pedagogike so žal oblikovana nekoliko preohlapno: »Upravitelj zavoda treba da zameni oca, a vaspitač majku.« (Str. 35.) »... Deca, vaspitač i nadzorno lice treba da stvore jednu jednorodnu celinu, jedinico

ljubavi, trpeljivosti i dobrote» (Str. 36). Prav tako so le na splošno označene naloge moralne vzgoje: »Zadatak moralnog vaspitanja je... da se štetne sklonosti preduprede i da se dobre sklonosti razvijajo i jačaju.« (Str. 60.)

Na več mestih omenja pisatelj povsem objektivno precej važne nedostatke sedanje ureditve zavodov: neprimerne zgradbe in prostore, pomanjkanje strokovne pedagoške predizobrazbe pri vzgojnem osebjem in pod. Opozarja tudi na to, da »uprave zavoda u najviše slučajeva nemaju nikoga, na koga bi se obratile, da nadje mesto za otpuštenog pitomca.« Že glede na navedene pisateljeve lastne ugotovitve zveni nekoliko preoptimistično avtorjev sklep, da je »naša država učinila sve što je najbolje v pogledu zaštite mladine,« da je »omogućila da se može rad ovih zavoda vršiti po najmodernijim načelima kriminalne politike« (predgovor, str. 3).

Naznanjeno knjižico, ki je lično opremljena ter vsebuje več preglednih statističnih tabel in fotografskih posnetkov, smatramo lahko kot prvi poskus informativnega pregleda celotnega stanja naših zavodov za vzgojo otrok in mlajših maloletnikov, ki izpopolnjuje v tem pogledu občutno vrzel v naši strokovni literaturi.

A. Maklecov.

Dr. Franolić V.: Protekcionizam u prošlosti i sadašnjosti. Ekonomsko-politička studija. Zagreb 1934; XI+305 strani.

Vsebina knjige je na kratko ta-le: Prvi, historični del, prikazuje, kako vodi protekcijonizem k imperijalizmu velikih držav in splošno k sodobnemu gospodarskemu nacijonalizmu. Drugi del naj dokaže, da povzroča protekcijonizem po svojem bitnem učinkovanju hipertrofijo stoječih kapitalov in preobljudenost z vsemi škodljivimi posledicami. Tretji del je namenjen teoretični tezi, da zahteva sedanja doba »svobodno cirkulacijo kapitalov« ter da preti, ako se ta ne bi uveljavila, vsemu civiliziranemu svetu gospodarski in socialni polom. Pisatelj zatrjuje, da ni bilo še nikoli toliko nelogičnosti kakor danes. Največji del krivde očita protekcijonizmu in skuša prikazati, kako bi postalo po uvedbi svobodne mednarodne trgovine vse neprimerno boljše.

Posito sed non concessio, da se je pisatelju dokaz o vesoljni krivdi protekcijonizma posrečil, vsa njegova obetanja, vsi ti »bi« še dolgo niso niti senca dokaza, da bi bilo ob veljavi svobodne mednarodne izmenjave blaga, kapitalov in delovnih moči kaj bolje. Nekterim narodom bi ta sistem pač prinesel obilno blagostanje, večini pa javeljne. V neizprosni borbi vseh proti vsem za nabavišča in razpečevališča bi močni, tisti, ki sta jih narava in sreča bogato obdarili, kmalu zaslužnili druge. Notranja lepa logika vseh teh lepih dokazov o edini upravičenosti svobodne trgovine praktično pred človeškim egoizmom ne obstane. Celo tista matematično eksaktna bajka o angleškem suknu in portugalskem vinu, ki jo pripoveduje borzni špekulant Ricardo v dokaz vsezveličavnosti svoje teze, velja le na papirju; radi neizbežnih posledic svobodne trgovine pa dokazuje nasprotno potrebo, da se vsak narod pobrigaj za gospodarsko samostojnost. Če bi bili izdelovali Portugalci še nadalje sami sukno, ko so ga utegnili proizvajati vendar ceneje kakor Angleži, bi se ne bili znašli v položaju, ki ni samo malo zavidljiv, marveč še smešen povrh. Sistem, ki ga avtor tako priporoča in ki je prav za prav le pogled, ki ga imata na narodno gospodarstvo raz svoje specialno strokovno zrelisce

trgovec in prevoznik, se mora spričo razmer, kakoršne so, avtomatično, brž sprevreči v svoje nasprotje. To je velika škoda, kajti nam vsem tlači protekcijonizem življenjsko raven prav hudo globoko, toda dokler se eksperimentalno ne izkaže, da morejo s svobodno trgovino tudi manjši narodi zares najti trajno solnčno mesto, se bodo ti branili pač s protekcijonizmom. Naj ima notranja, stvarna logika svobodne trgovine ob privajenih predpostavah še tako dokazno moč, hoteti približati to metodo gospodarske politike z literarnim priporočilom v sedanjí dobi vsaj za milimeter bližje k praksi, je za zdaj še poskus z nepripravnimi sredstvi.

Novih argumentov avtor ne pošilja zoper protekcijonizem v fronto, pač pa zna zbrati z metodično spretnostjo starejše, že znane v tesno sklenjene vrste. Pisatelj črta z velikimi potezami, nanaša site barve in spravlja teoretično doktrino z dejstvi, kakor jih opisuje, v dobro preračunjeno skladje. Besede mu teko v preprostem a ne vulgarnem slogu prepričevalno in se kopičijo v eno samo gromadno obtožbo-obsodbo. Komur ni teren dobro znan, bo na podlagi te argumentacije kaj lahko prišel do prepričanja, da je protekcijonizem največji škodljivec človeškega rodu.

Želeli bi si kaj več knjig v jugoslovanski gospodarski književnosti, ki bi po preglednosti in po prijetno gladki besedi nalikovale okusno opremljeni knjigi dr. Franolića.

Ogris Albin.

Dr. iur. & dr. phil. Flandrak Fritz: Die Praesumptionen im Strafrecht. Wien, 1933. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung. Str. 140.

Ta knjiga, ki je trd oreh, pa če se vanjo zaglobiš, postane dober ključ za razumevanje, kakšna bodi pravilna zakonodavna tehnika. Pisana je za avstrijsko zakonodajo, pomembna pa za vsako. Obravnava samo »*praesumptiones iuris et de iure*«. Če se glasi pravni predpis tako, da se mora vzeti, čim je dokazana činjenica A, da je dokazana činjenica B, tedaj postane le činjenica A odločilne važnosti, činjenica B postane za uporabo zakonite norme brez pomena. Primeri na brzo roko izpisani: Starostna meja kot neovrgljiv simptom za vračunljivost ima tudi za deliktčna dejanja pomen. Avstr. k. z. kaznuje spolno občevanje z žensko osebo izpod 14 let staro, predpostavljajoč, da ona nima sposobnosti, da bi prav pojmovala dalekosežnost takega dejanja. Ali: Obrekovalec (§ 210., lit. c., avstr. k. z.) se kaznuje strožje, če je služitelj, sostanovalec ali podrejenec obrekovane osebe. Presumpcija tiči v naštevanju kategorij storilcev, med njimi tudi sostanovancev, čeprav so le-ti včasih samo čez noč v hiši (Bettgeher), ker se domneva, da se z obrekovanjem prav posebnó pregreše zoper zvestobo. Ali: Kriva prisega se kaznuje strožje ko lažljivo nezaprisežena izpovedba, ker se pripisuje zapriseženi izpovedbi vobče večja dokazna moč. Škodljivi uspevek, iz katerega se črpa krivičnost, je sledeča napačnost sodbe. Čim pa se tiče izpovedba zgolj osebnih podatkov, n. pr. starosti ženske osebe, se pokaže fikcija, ker bi se samo v najredkejših primerih prišlo zastran takšne izpovedbe do napačne sodbe. — Pisatelj je razčlenil v prvi polovici knjige materialno pravne presumpcije po vidikih nepravó, krivda, odgovornost za uspevek, milost i. t. d., v drugi polovici pa je preskusil smernice, kako bi se dale takšne presumpcije smotreno odpraviti, razrešiti ali odbiti. — Vobče se dajo, pravi avtor, vse presumpcije odpraviti. Treba je najti le formulacijo, ki se

izogne presumpciji in zadene vprav tisto, kar hoče normativni predpis izraziti. Mnogokrat pa se pokaže, da je — po sebi odpravljliva — presumpcija takega značaja, da ustanovitev zakonodavne norme brez presumpcije ne bi bila smotrena. Primer: Dejanski stan § 73. avstr. k. z. ima dvoje presumpcij materialnopravnega pomena: Gradi se na eni strani na tem, da je prišlo do poprejšnjega uradnega odvrčala oblastva, na drugi strani, da je bilo treba za vpostavitev miru in reda poraba izredne sile. Oba ta znaka veljata zakonodavcu očitno za simptoma posebno težke motivitve miru. Znak, za kateri gre, se da torej prav lahko spoznati; odpravljlivost ali razrešljivost presumpcije bi bila brez dvoma mogoča. Vprašljiva pa je njena umestnost. Ako bi se vzela na mestu obeh označenih delov presumpcije oznaka »posebno težki značaj motivitve miru«, bi se morala formulacija glasiti, da postane vstaja upor, čim je bila motitev reda posebno težka ali nevarna. Ti pojmi pa so raztezni, a stopnjevanje sodnega preudarka, kdaj je dana večja, kdaj manjša težina ali nevarnost, do tako velike svobode baš pri političnih deliktih ni priporočljivo. Iz teh, na brzo roko izbranih primerov naj se razvidi kvalitativni pomen Flandrakovih izvajanj, iz konstatacije, da je v knjigi nanizal, opredelil in oblelal na stotine presumpcij, pa kvantitativna bogatost njegovega problema. Glavno je, da bo zakonodavna tehnika, če se bo ozirala na te probleme, prav gotovo pridobila. Najpreprostejše misli, in če skoraj neopažene, postanejo pomembne, čim jih uvrstimo v logični sostav miselne zgradbe, zlasti če gre za tako važno, kakor je ustvarjanje zakonov.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Borowski Stanisław: Materiały do ćwiczeń seminaryjnych z historii prawodawstw słowiańskich: I. Statuty Cara Duszana z lat 1349 i 1354. Warszawa, 1934. Str. 84.

Prof. dr. Józef Rafacz izdaja v seminarju za poljsko pravno zgodovino na varšavski univerzi posebna dela za seminarske vežbe. Doslej je bilo izdanih petero del, a razen enega so vsa napisana od avtorja tu prikazane knjižice, ki smo jo že srečali v Sl. Pr. 1933, str. 34, kot bivšega stipendista beograjske in zagrebške univerze. Plod njegovih studij v Jugoslaviji je poljska prireditel Dušanovega zakonika. Za uvod prinaša podatke prepisov Dušanovega zakonika, 21 po številu, potem podatke o izdajah tega zakonika v izvirnem in v francoskem, nemškem, poljskem, ruskem, novosrbskem in slovenskem jeziku, slednjič omenja že v uvodu tista dela, ki se bavijo na splošno z Dušanovim zakonikom. Glavno delo pa je opravil Borowski s tem, da je po izdaji Stojana Novakovića natisnil izvirne določbe in jim sproti dodajal poljski prevod. Pod črto je priobčil nekoliko razlage v opombah, zlasti glede tega, v katerem prepisu se nahaja kakšna določba v drugačni obliki. Za praktične svrhe pri seminarskih vežbah je podal na 8 straneh razlago izvestnih pravnih izrazov, ki pa bi bila po nekodi lahko obširnejša (n. pr. pri »duševnicah« v primeri s »porotniki«, pri »potki«, »uzdanju« i. t. d.). Na kraju priobčena bibliografija o Dušanovem zakoniku je zelo skrbno sestavljena; zato je bo vsakomur, ki se zanima za srbsko pravno zgodovino, zelo dobrodošla. S posebnim zadovoljstvom smemo ugotoviti, da se zanimanje severnih Slovanov za pravno zgodovino južnih Slovanov od leta do leta širi in pogloblja.

Dr. Metod Dolenc.

Dąbkowski Przemysław: Kronika historyczno-prawna za rok 1933. Odbitka z Przewodnika historyczno-prawnego Rocznik IV. za rok. 1933. Lwów, 1934. Str. 124.

Slovenske pravnike velja opozoriti na velikansko delo, ki ga opravlja univ. prof. Dą b k o w s k i (Lwów) na polju svetovne pravne zgodovine; on je sekretar historično-filozofičnega oddelka Akademije znanosti v Lwóvu, pa je že leta 1927. praznoval tridesetletnico svojega znanstvenega delovanja. Že od l. 1927. dalje priobčuje v vseskozi znanstveni obliki material za pravno zgodovino vsega sveta. Prvi zvezek je izšel za dobo 1920. do 1925., naslednja leta je obdelal pozneje, vso dobo leta 1933., deloma — glede posameznih vprašanj, do 31. marca 1934. pa v pričujočem delu. Tu je registrirano in zvečine tudi vsebinski naznačeno prav vse, kar je izšlo in se tiče pravnozgodovinskih vprašanj v poljski državi, vse, kar je samostojnih del izšlo v ostali Evropi, dalje pa tudi Afriki, Aziji in Ameriki. Jugoslaviji je posvečen oddelek na str. 91 do 96. Da so omenjene vse razprave, ki so v navedenem razdobju izšle v Slovenskem Pravniku, je samo ob sebi razumljivo. Pa tudi v Jugoslaviji med pravniki malo znana bogoslovna revija Cerkovnoe Obozrénie (Beograd) je upoštevana. Že ideja, na kateri sloni prikazana kronika, je izvrstna, istotako pa tudi njena izvedba.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Sajovic Rudolf: Rassegna di Legislazione jugoslava, anno 1925, Roma 1934, str. 85.

Dr. Sajovic Rudolf: Rassegna di Legislazione jugoslava, anno 1930, Roma 1934, str. 81

Institut za proučavanje zakonodavstva, o čemer je bilo v Slovenskem Pravniku že poročamo, je objavil tudi letos svoje redne publikacije, to je Letopis za primerjalno pravo in zakonodajne študije (Annuario di diritto comparato e di studi Legislativi), Pregled svetovnega zakonodavstva (Repertorio della Legislazione Mondiale) in Pregled mednarodne pravne bibliografije (Repertorio di Bibliografia Giuridica Internazionale).

Za sedmo in osmo knjigo imenovanega Letopisa (Annuario) je napisal dr. Sajovic, ki sodeluje pri Institutu od njegove ustanovitve že vrsto let, pregled jugoslovanske zakonodaje za leti 1929 in 1930. K običajnim težavam takih del, ki zahtevajo — če naj resnično služijo namenu — temeljito poznavanje teorije in prakse, se je pridružilo še to, da se naša pregled na dobo, ko se je po 6. januarju 1929 v rastočem tempu uveljavljala naša zakonodavna aktivnost in položila zakonske osnove nove državne ureditve. Priznati je treba, da je avtor vsestransko zadovoljivo premostil težave in podal zgoščeno, a jasno sliko našega zakonodavstva v letih 1929 in 1930. Inozemstvo se bo iz tega pregleda, ki vsebuje v vrstnem redu italijanskega alfabeta včasih kar skrajšane razprave o posameznih zakonih, moglo izčrpno informirati o velikem delu in napredku, ki ju je v tem pogledu storila naša država. Da navedem le nekatere primere: Zakon o odvetnikih je obdelan na osmih straneh slovarskega formata, poravnava izven stečaja in stečaj na devetih straneh, avtorsko pravo na 3 straneh, zakon o ureditvi sodišč in sodnikih rednih sodišč na 11 straneh, civilni postopnik na 12 straneh itd. Iz pregleda za leto 1930 naj omenim le zakon o izvršbi in zavarovanju, vojni kazenski zakonik, zakon o zemljiških knjigah, o notarjih, o upravnem

postopku. Kakor kažejo že ti primeri, gre za snovi, ki so za državno ureditev osnovne važnosti in za katere se inozemski juristi posebno živo zanimajo. Pri tem je bilo treba držati pravo mero in posvetiti tudi drugim zakonom ono pažnjo, ki jo po svoji funkciji zaslužijo v hierarhiji pravnega reda. Tudi to je avtor povsem zadovoljivo rešil in pri vsem tem v vseh pregledih znal spretno poudariti prav one elemente, ki prihajajo v poštev iz komparativnega vidika, ne da bi pri tem kaj utrpela enotna slika našega pravnega sestava.

Ob živahnem — morda celo preživahnem — delovanju zakonodavnih aparatov na vsem svetu so taki zgošчени — a točni in jasni — pregledi, neobhodno potrebni. Za veliki trud, znanje in izkustvo, ki jih je dr. S a j o v i c položil v ta dela, zasluži našo iskreno hvaležnost, Rimski Institut pa, ki nas že vrsto let seznanja s pravnim udejstvovanjem inozemstva, obenem pa širi glas o našem prizadevanju v mednarodnem svetu, naše nedeljeno priznanje.

Dr. Boris Furlan.

Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht je nemška revija, ki jo je pod okriljem instituta za inozemsko javno pravo in mednarodno javno pravo začel l. 1929 izdajati vodja instituta in berlinski vseučiliški profesor Viktor Bruns v družbi z drugimi strokovnjaki: Erich Kaufmann, Carl Schmitt, Rudolf Smend, Heinrich Triepel, Ludwig Kaas, Friedrich Glum, Ernst Schmitz. Revija izhaja v založbi Walter de Gruyter et Co, Berlin - Leipzig letno v štirih sešitkih, ki obsegajo skupaj 50 do 60 tiskovnih pol in stane sedaj letno RM 25, dočim je znašala še lansko leto še enkrat več. Letošnji trije obširni sešitki imajo bogato vsebino. Naš namen je, naznačiti to vsebino in tako opozoriti na revijo interesente.

Revija je s svojo mnogovrstno, aktualno in dobro podano vsebino bogat vir za študij javnega prava. V vsakem sešitku je na prvem mestu nekaj razprav, nakar se vrste poročila in listine o mednarodnem javnem pravu, mednarodnih pogodbah, Zvezi narodov in mednarodnem pravosodstvu. Dokumenti so ponatisnjeni v izvirnem besedilu. Za nas, ki smo daleč od bogatih strokovnih knjižnic, so velike vrednosti številni kritični prikazi najnovejših knjig kakor tudi člankov in razprav, natisnjenih v strokovnih revijah s področja javnega prava in mednarodnega javnega prava.

Dne 16. novembra 1933 sta Roosevelt in Litvinov izmenjala 11 pisem, ki vsebujejo priznanje sovjetske vlade od strani USA. Ta pisma, ki so v celoti ponatisnjena na 83—92 strani, obravnavajo vzpostavitev diplomatskih odnošajev, neintervencijo in vprašanje propagande, versko svobodo in obči pravni položaj Američanov v USSR, terjatve in protiterjatve. M a k a r o v (str. 1—24) analizira te dogovore in pri tem upošteva rešitve, ki so se v omenjenih vprašanjih dosegle v razmerju med USSR in drugimi državami. Bloch razpravlja o sklepanju mednarodnih pogodb po švedskem pravu (str. 25—52), pri čemer se obširneje zaustavlja pri sodelovanju narodnega zastopstva. O organizaciji in o rezultatih obveznega dela v Bolgariji, uvedenega z zakonom od 14. junija 1920 piše L u b e n o f f (str. 53—70). Kdor se zanima za problem korporacij, bo s pridom vzel v roke razpravo A p o l l o n j a, ki v dveh sešitkih (str. 193—207, 547—581) razvija svoje

misli o nastanku in dalekosežnosti italijanskega zakona od 5. februarja 1934 o ustanovitvi korporativnih organov fašistične države. Na str. 450—455 je ponatisnjeno besedilo navedenega zakona. Gretschaninow piše o sestavi Sveta Zveze narodov (str. 208—225), posebno o metodi, ki velja od leta 1926 dalje za volitev nestalnih članic Sveta ZN in o poskusu spremeniti prakso, da bi se te članice izbirale vedno le iz kroga istih skupin držav. V razpravi pod naslovom Vzpostavitev ravnotežja v Evropi po dunajskem kongresu (str. 226—260) dokazuje Elbe na podlagi številnih zgodovinskih dejstev, da so v nasprotju z »versajskim diktatom« sto let prej državniki, zbrani na dunajskem kongresu, bili prožeti z mislijo vzpostaviti evropsko zajednico držav kot v svojih delih harmonično razčlenjeno in izravnano celoto. Potem ko Stauffenberg odgovarja na kritiko Scellea v pogledu odtegnitve državljanstva (str. 261—276) in podaja Bentwich razvoj mandatov B in C tekom zadnjih petih let (str. 277—295) se vrstita dve razpravi o problemih, s katerimi se posebno nemški znanstveniki mnogo bavijo, odkar je Nemčija izstopila iz Zveze narodov: Swendemann riše potek pogajanj o razorožitvi in enakopravnosti od 14. oktobra 1933 dalje (str. 296—314), dočim zavzema Bilfinger načelno stališče napram problemu enakosti držav v mednarodnem javnem pravu (str. 482—497). Aktualna je še ne zaključena razprava Gretschaninowa o »Closer Union« in »Closer Co-operation« v Vzhodni Afriki (str. 498—546): pisatelj razvija načrte angleške vlade o načinih, kako naj bi se ozemlje Tanganyika tesneje združilo s sosednjimi ozemlji, in dokazuje, da ti načrti niso združljivi z značajem Tanganyike kot ozemlja pod mandatom. Csekey podaja nastanek in vsebino zakona o spremembi ustave Estonske od 28. okt. 1933, katerega besedilo je v nemškem prevodu ponatisnjeno na str. 438—450.

Toliko glede razprav. Ni pa prostora, da bi navedel vso bogato vsebino drugega dela revije, namreč poročila in listine. Kot primer naj navedem, da je Lubenoff napisal poročilo o mednarodnopravnem položaju na Balkanu (str. 118—127, 319—329) in da je na str. 329—330 ponatisnjeno besedilo pakta balkanske zveze.

Dr. Ivan Tomšič.

Dr. Weinmann Heinz: Die Verfassung der privaten Schiedsgerichte, insbesondere der Schiedsvertrag. Dunaj, 1933. Moritz Perles. Str. 98. M 3.80.

Naznanjeno delo obravnava v prvem oddelku razmerje med državo in razsodiščem. Razliko med tem in državnim oblastvom vidi v tem, da črpa razsodišče svoje pooblastilo iz volje strank, ono pa neposredno iz zakona. V drugem delu razpravlja pisec o področju razsodišč. Razen državljanskih pravnih stvari pripušča pisec, da razsojajo razsodišča tudi upravne sporne stvari in stvari, katere zakon izrečno razsodiščem odkazuje. V tretjem najboljširnjšem oddelku pa razlaga pisec ustavo privatnih razsodišč.

Delo je pravnodogmatične vsebine in podaja izčrpno skoro vsa vprašanja, ki se utegnejo pojaviti. Sklicuje se na bogato literaturo in judikacijo, zato bo zlasti praksi koristno. Saj je vprav v tej panogi nebroj spornih in pri tem zelo kočljivih vprašanj, na katera dosedanja literatura večinoma sploh molči. Zbog tega predstavlja knjiga nedvomno obogatitev avstrijske procesne literature, ki pa prihaja posredno v dobro tudi naši.

Saj razlike, ki jih je v tem delu grajanskega pravnega postopka uvedel jugoslovanski zakonodajec, niso tako načelne narave, da bi zahtevale v bistvu drugačno razlago. Ako piščeva razlaga, da državno oblastvo z zasebnikom ne more skleniti razsodiščne pogodbe (str. 8), za avstrijsko pravo morda ni povse nesporna, velja pa to gotovo po našem pravu. O sporih z državo smejo po § 24 zak. o drž. pravobranilstvu soditi namreč samo redna sodišča. Izmed drugih načelnih vprašanj, katerih se pisec dotika, ni moči pritrditi samo naziranju, da velja v procesu glede predlogov in navedbe teorija volje. Večina se namreč izreka za to, da je odločilna za procesna dejanja samo izjava dotičnega procesnega subjekta, ki jo je moči pobijati le po določbah procesnega prava. **Dr. R. Sajovic.**

Spomenica Kongresa pravnika u Zagrebu 1934. Izdal in uredil Stalni odbor Kongresa, 1934, Zagreb. Str. 310.

Poleg predgovora, v katerem poudarja urednik dr. Ivo Politeo važnost letošnjega zagrebskega kongresa, in kratkega prikaza o postanku in delu te vse jugoslovanske pravnike združujoče ustanove, prinaša knjiga sedemnajst referatov, ki so bili podani kongresu. O razmerju med državnim in cerkvenim zakonodavstvom posebno z obzirom na sklepanje braka so referirali odvetnik dr. Belić Matija, univ. profesor dr. Kušej Rado in apelacijski sodnik dr. Pavlović Toma. O dopolnitvi kazenskega zakona glede deliktov iz imovinske sfere sodnik Jovanović Stojan, tajnik vrhovnega sodišča Timoškin Vladimir in odvetnik dr. Zimpermann Lujo, o pravici na popravek po zakonu o tisku pa kasacijski sodnik dr. Belajčić Vladimir, odvetnik dr. Blagojević Vidan, predsednik sodišča dr. Čulinović Ferdo, univ. prof. dr. Dolenc Metod in odvetnik dr. Vesel Josip. O zakonitosti uredb referirata univ. prof. dr. Andrassy Jurij in dr. Jurković Joso. Referate o taksah v sodstvu in administraciji so napisali odvetnik dr. Brencelj Ljudevit, državni svetnik dr. Sagadin Stevan in obrtni referent dr. Trtnanj Josip. O fiskalnih bremenih in narodni imovini je natisnjen samo referat ljubljanskega odvetnika dr. Lapajneta Stanislava.

Priporočamo, da si knjigo nabavijo oni, ki se kongresa niso udeležili. S tem pomorejo odboru, da bo utegnil vršiti svoje naloge tudi nadalje, obenem pa izkažejo utemeljeno zahvalo referentom, ki so za sestavo svojih lepih in vestnih referatov vložili vanje ne malo truda in dragocenega časa.

Dr. R. S.

Dr. Godina Dionis: Teoretsko praktični komentar Zakona o sudskom vanparničnom postupku za Kraljevinu Jugoslaviju (Vanparnični postupak) s uvodnim zakonom. Beograd, samozaložba, 1934. Str. 582, cena 100 Din.

Z zakonom o nepravdnem postopku je naša civilno procesna zakonodaja v glavni stvari završena in novi zakoni bodo, kolikor doslej še niso, stopili skoro povsod v uporabo. Naše pravništvo je postavljeno s tem pred veliko nalogo, da te zakone prouči in jih pravilno izvaja. Pretežno praktični pravniki so tudi čutili potrebo, da nove zakone raztolmačijo in jih primaknejo bliže izvršujočim ter omogočijo njih uporabo brez prevelikih trenj. Seveda je bilo to mogoče le, ker novo zakonodavstvo ni v glavnem izvirno, marveč se opira na tuje vzore, o katerih obstoji tako obširna literatura kakor tudi judikatura.

Vsak resen napor v tej smeri je pozdraviti in zato jemljem z veseljem v roke tudi naznanjeno knjigo, ki je izšla kmalu po publikaciji zakona samega in par dobrih mesecev prej, preden stopi v celoti v veljavo. Pisec tega komentarja, ki je izdal v Beogradu že tri priročnike za uporabo civilnega procesnega in izvršilnega postopnika, razklada na lahkoumljiv način določbe novega nepravdnega postopnika. S teorijo se ne bavi skoro nič in to tudi ne štejem knjigi v slabo, načela nepravdnega postopka pa so jasno in dobro razložena. Tu pa tam bi želeli sicer nekaj več, tako n. pr. o vprašanju, kdaj napoti nepravdni sodnik stranke na civilnopravno pot. To pa zaradi tega, ker ta ne odloča vselej le o »nepravdnih« stvareh, marveč so mu odkazane sempatam tudi sporne in ker so v beograjskem področju strogo pazili doslej, da je dobil rešitev v roke pravdni sodnik, čim so se pokazala nasprotja o temeljnih činjenicah. Svoja lastna razlogovanja je dopolnil pisec z motivi k zakonskemu načrtu in z odločbami bivšega dunajskega vrhovnega sodišča. Posebno praktično vrednost pa dajejo knjigi obrazci številnih sodnih odločb in rešitev v nepravdnem postopku, te bodo prav dobro služile onim, ki so bili vajeni doslej drugačnega reševanja.

Dr. Rudolf Sajovic.

Annuario di diritto comparato e di Studi legislativi. Vol. IX, Fasc. V in Vol. IX, Fasc. VI. Roma, 1934. Članka: Rombach, Il Progetto italiano di Codice marittimo e il Codice di commercio olandese; Radouant, Osservazioni sul titolo della filiazione nel Progetto di Codice Civile Italiano. Bibliografia Belga 1931, Giurisprudenza Italiana 1931.

Dr. Bajič St.: Vpliv gospodarske depresije na delovno pravo. Odtis iz Pravosudja, 1934, str. 14.

Dr. Bajič St.: Zaščita delavskih in nameščenskih zaupnikov. Knjižnica Zveze društev privatnih nameščencev. Ljubljana, 1934. Str. 11.

Del Vecchio Giorgio: Giustizia e Diritto. Odtis iz Rivista Internazionale di Filosofia del Diritto, 1934, str. 8.

Del Vekio Gjorgjo: Kriza pravne nauke. Odtis iz Arhiva za pravne i društvene nauke, 1933, str. 16.

Del Vecchio Giorgio: Il Problema delle Fonti del Diritto positivo. Odtis iz Rivista Internazionale di Filosofia del Diritto, 1934, str. 17.

Del Vecchio Giorgio: Individuo, Stato e Corporazione. Odtis iz Rivista Internazionale di Filosofia del Diritto, 1934, str. 37.

Del Vecchio Giorgio: La Crisi della Scienza del Diritto. Odtis iz Rivista Internazionale di Filosofia del Diritto, 1934, str. 30.

Del Vecchio Giorgio: Le Problème des Sources du Droit Positif. Annuaire de l'Institut International de Philosophie du Droit et de Sociologie Juridique, 1934, str. 20—35.

Del Vecchio Giorgio: Ricordando Alberico Gentili. Odtis iz Rivista Internazionale di Filosofia del Diritto, 1934, str. 6.

Maklecov A.: Strafrechtsnovelle in Jugoslavien. Odtis iz Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, Bd. 54, str. 256—260.

Jovanović St.: Dr. Dušan Subotić. Odtis iz Pravosudja, 1934, str. 8

Jovanović St.: Prvi skup Sudija Kraljevine Jugoslavije. Šesta skupština Kongresa pravnika Kraljevine Jugoslavije. Poseta Bugarskih pravnika Jugoslaviji. Odtis iz Pravosudja, 1934, str. 23.

Dr. Štefinović J.: Malo o pravu Trgovačkog računovodstva. Odtis iz Randovega Spominskega zbornika. Praga, 1934, str. 41.

Dr. Vesel J.: Pravo na ispravku po zakonu o štampi. Odtis iz Spomenice na šesti kongres pravnika. Zagreb, 1934, str. 18.

Dr. Vesel J.: O valorizaciji u Krivičnom pravu. Odtis iz Spomenice Mauroviću. Beograd, 1934, str. 27.

Staub's Kommentar zum Allgemeinen Deutschen Handelsgesetzbuch. Ausgabe für Österreich. I. Band. 9. snopič, čl. 122—134, str. 513—576. **II. Band.** 1. in 2. snopič, čl. 271—289, str. 1—128. Dunaj, Manz, 1934. Cena za snopič S. 3.60.

Članki in razprave v pravniških časopisih. Arhiv, XLVI, št. 1, 2: Jovanović Sl.: Kelsenova kritika marksizma. Vukašinović V.: Imovinsko-pravni status ženske u Crnoj Gori. Pržić I.: Isključiva nadležnost država u oblasti međunarodnoga prava. Begović M.: O adopciji u šerijatskom pravu. Djura P.: Balkanske konferencije. Uzelac D.: Odnos državne vlasti i emisione banke. Prodanović D.: Svečano obećanje kao krivokletstvo. Kukoljac M.: Dokaz saslušanjem stranaka iz § 144 Kz. Pavlović I.: Zakon o ustrojstvu Ministarstva inostranih poslova, donet na osnovu turskog ustava iz 1838 godine. Djordjević J.: Digieva opšta teorija o državi. Blagojević B.: Egzekvatura stranih presuda po zakonu o izvršenju i obezbeđenju. Nedeljković B.: Nekoliko reči o zakonu o uređenju agrarnih odnosa u ranijim pokrajinama Južne Srbije i Crne Gore. Pržić I.: Stalni sud međunarodne pravde kao drugostepena instancija u sporu budimpeštanskog univerziteta protiv Čehoslovaške. Obradović S.: Privremeno zbližavanje sa balkanskim zemljama. Perković L.: Proglašenje mrtvim i pravo na aktivne odnosno penzijske prinadležnosti. Stjepanović N.: Povraćaj prinadležnosti primljenih po poništenim odlukama o službenim odnosima i građanska pravna odgovornost službenika koji su takve odluke spremali i podneli na odobrenje. Cirković S.: XVIII-a sesija Međunarodne konferencije rada. — Arhiv, XLVI, št. 3: Tasić Dj.: Interesna jurisprudencija. Frank S.: Izgradjivanje nauke o normativnim obilježjima bića krivičnog djela. Subotić Dj.: Zaštita poseda (državine) po novom Grpp. Bartoš M.: Za crkveni ili građanski brak. Pržić I.: Spor oko suverenosti nad istočnim Grenlandom. — Arhiv, XLVI, št. 4: Spektorski E.: Ruski sociolozi. Prodanović D.: Privatni učesnik kao supsidijarni tužilac. Mladenović M.: Sta je geopolitika. Kukoljac M.: Povlačenje tužbe po novom Grpp. Arandjević D.: Forma za sklapanje braka. Pržić I.: Berlinski projekti konvencija o vazduhoplovnom pravu. Perković L.: Razrešenje službenika koji se penzionise po disciplinskoj presudi. — Branić, št. 9: Subotić D.: Novi potezi nemačkog krivičnog zakonodavstva. Soldatović D.: Jedan kasacioni sud za celu zemlju. Janković D.: Sudska nadležnost i § 151 od. 1 st. 2 z. o šumama. Belić M.: Zamjenici advokata na raspravama. Jelić R.: Sudjenje u osustvu okrivljenog. Frantlović B.: Primena Grpp. u administrativnom sporu. Jovanović P.: O primeni čl. 17 z. o ličnim imenima. Blagojević B.: Odnos kolektivnih i pojedinačnih ugovora o radu. — Branić št. 10: Viteški Kralj Aleksandar I. Ujedinitelj. Šesta redovna skupština Advokatske komore u Beogradu. Živadinović M.: Mandatni postupak i postupak u meničnim i čekovnim sporovima. — Mjesečnik št. 8: Milobar F.: Rooseveltov veliki eksperimenat. Belić M.: Novi austrijski konkordat. Gornjić J.:

Carinsko zakonarstvo i egsekutiva. Steinmetz I.: Oštećenik i privatni učesnik. Boschi I.: Funkcije odvjetničkog i sudačkog poziva. Silović J.: Pobačaj se mora strogo kazniti. — **Mjesečnik št. 9 in 10:** Spomen povodom strašnoga događaja u Marseilleu. Milobar F.: Antidemokratske revolucije, njihovi uzroci i vjerojatni rezultati. Lederer Z.: Pariški pakt i naše ustavno pravo. Rižnar V.: Tužba ili otkaz za raskidanje uporabne pogodbe. Ščetinec J.: Socijalna organizacija fašizma. Žic N.: Volčičev prepis Moščeničkog statuta. Magjar D.: Dodaci na skupoću državnih službenika i socijalne odredbe ustava. Krmpotić J.: Gonjenje zbog preljuba iza stupanja na snagu zak. o izmjenama i dopunama u Kz. Šesta skupština pravnika. — **Policija št. 15—16:** Subotić D.: Kakve se mere mogu preporučiti da se skratiti trajanje procesa zvanih monstr-procesi? Stefanović J.: Odluke opštinskih odbora. Lazić D.: Krivična dela protiv sigurnosti javnog saobraćaja za ljude, imovinu i vesti. Kecojević S.: Uloga policije po novom krivičnom postupku. Stokić Lj.: Za legalnu formu pobačaja. Frantlović B.: Ima li pravnog sretstva protiv odluke o odobrenju opštinskog budžeta. Očokoljić N.: Zakon o gradskim opštinama. Milojević B.: Pobijanje mesne nadležnosti pred sreskim sudom. Jakovljević A.: Prazni prostori u pravu. Obrknežević Lj.: Da li je propisom § 383 novog Kz derogiran propis § 373-a starog Kz. Savić T.: § 178 Kz u teoriji i praksi. — **Policija št. 17—18:** † Dr. Dušan M. Subotić. Stefanović J.: Odluke opštinskih odbora. Lazić D.: Krivična dela protivu sigurnosti javnog saobraćaja za ljude, imovinu i vesti. Vlaškalin M.: Kazna zatvora i reforma zakona o istupima. Kecojević S.: Uloga policije po novom Kp. Djelešević B.: O pravnim lekovima u krivičnim delima. Banković M.: Uticaj duvana na zločin. Marinković B.: O overavanju potpisa po zakonu o sudskom vanparničnom postupku. Pražić J.: Još o postavljanju opštinskih kapetana. — **Policija št. 19—20:** Tragična smrt Viteškog Kralja Aleksandra I. Ujedinitelja. Blagojević V.: Regalni danak u praksi Državnog saveta. Kecojević S.: Odmeravanje kazne s obzirom na propis § 76 Kz. Stokić Lj.: Odmeravanje kazne. Stojanović M.: O disciplinskoj odgovornosti opštinskih organa. Jovanović R.: Isključenje sudije. Urošević M.: Primena § 9. Z. o suzbijanju spolnih bolesti u praksi. Simonović A.: Upućenje na spor po § 466 gr. sud. post. Savić T.: Rezervne sudije i njihova prava. Živanović M.: Pred donošenjem zakona o istupima. — **Pravosudje št. 8:** Jovanović S.: Dobro nam došli. Jovanović S.: Kongres jugoslovenskih pravnika. Blagojević V.: Postupak posredovanja u teoriji i praksi. Bajić S.: Vpliv gospodarske depresije na delovno pravo. Vukčević R.: Smisao § 90 Mz. Mirković M.: Procena spornog predmeta od strane tužioca. Stanoš I.: O nagradama sudbenih povjerenika. Djoković T.: § 471 Grpp i zemljišna knjiga. Vinogradov M.: Primena TBr. 44 Zst. u ostavinskim stvarima. Čurčija J.: Uticaj francuskog građanskog zakonika na srbijanski gr. z. Lengold L.: Kontumacija u postupku pred sreskim sudom. Rukavina B.: Uloga državnog tužioca pri ponavljanju Kriv. post. pred sudijom pojedincem sreskoga suda. Petković I.: O odlukama okružnog suda po prizivima protivu presuda sreskog suda. Umičević D.: Ispravljanje progresa u krivičnoj presudi. — **Pravosudje št. 9:** Čulinović F.: Antonin Randa. Jovanović S.: Prvi skup sudija Kraljevine Jugoslavije. Lazarević A.: Položaj i uloga sudije u savremenoj državi. Bizjak I.: O siromaški pravici. Petrović V.: § 620 Grpp. Švarc Lj.: Da li odgovara za pogonske obveze

sekvestar, koji vodi cijelo poduzeće? Vinogradov M.: Nadležnost za ispitivanje uverenja po uredbi o zaštiti zemljoradnika. Čurčija J.: Uticaj franc. gradj. zakonika na srbijanski gr. z. Branković S.: Granice kažnjive uvrede i klevete. Milić K.: Pobačaj se mora strogo kazniti. Milosavljević D.: O kompetenciji okružnog suda za donošenje rešenja o obustavi krivičnog postupanja po § 108/II Kp. Čosić F.: Dokle ima mesta odustanka od predloga za gonjenje kod krivičnih dela kod kojih se postupak pokreće i vodi po predlogu oštećenog lica a u slučaju odlaganja pretresa? Jovanović S.: Šesta skupština kongresa pravnika Kraljevine Jugoslavije. Jovanović S.: Poseta bugarskih pravnika Jugoslaviji. — **Pravosudje št. 10:** Dr. Arandjelović D.: Njegovo Vel. Kralj Aleksandar I. Ingjatović N.: Oko pitanja postavljenja u pravosudnoj struci. Arandjelović A.: Ko može tražiti amortizaciju menice. Vukičević V.: Smisao § 90 Mz. Jelisavljević S.: Da li je školska opština pravna ličnost. Sardielić F.: Zapisnik i presuda u slučaju priznanja i odricanja. Godomirov Lj.: Primena čl. 56 i 117 zak. o uređenju uprave fondova u novo oslobođenim krajevima Kraljevine Jugoslavije. Muković M.: Prijava tražbina u postupku prinudnog poravnanja van stečaja. Gradnik A.: Pojam »potpomaganja« udruženja. Rukavina B.: O surogatu zakletve s osobitom obzirom na propis § 381 Kp. Kulaš J.: Nekoliko reči uz § 98 Kz. Savić T.: § 178 Kz. u teoriji i praksi.

Razne vesti.

Kronika društva »Pravnika«. Komemorativna seja. Odbor društva »Pravnika« je imel povodom strašnega dogodka v Marseilleu dne 10. oktobra t. l. žalno sejo. Predsednik g. univ. prof. dr. M. Dolenc je poudarjal splošno žalost in bol, ki je zadela ves narod ob tragični smrti Nj. Vel. kralja Aleksandra I. Našteval je nevenljive zasluge, katere si je stekel Veliki pokojnik kot narodni in državni voditelj in zlasti kot pokrovitelj pravnega reda v državi in unifikator zakonodaje. Ob tej težki usodi, ki je zadela državo, je tembolj potrebno, da prisežemo zvestobo domovini in dinastiji, zlasti novemu kralju Petru II. Spomin so počastili navzoči s »Slava« vzkliki in se poklonili novemu kralju s klicem »Naj živi kralj Peter II!« Ob isti priliki je poslal odbor g. predsedniku vlade to-le brzojavko: »Ob tragični izgubi našega Velikega kralja, pokrovitelja pravnega reda v državi izražamo najglobokejše sožalje ter zagotavljamo neomajno zvestobo in vdanost Nj. Vel. kralju Petru II.«

Dr. Dušan Subotić †. Zgodilo se je kakor pred desetimi leti, ko se je pred prvim zborovanjem jugoslovanskih pravnikov razstal z materjo zemljo pokojni podpredsednik stola sedmorice, odd. B, Franjo Smekia, da je na predan pravniškega kongresa, ob desetletnici te ustanove, nenadoma preminil predsednik beograjskega kasacijskega sodišča dr. Dušan Subotić. Malo pred smrtjo je bil tako rekoč v službi kongresne ideje, zamisli sodelovanja jugoslovanskih in bolgarskih pravnikov; slednjim je govoril še dne 4. septembra v imenu vseh sodnikov iz vse

dežele pristrčno dobrodošlico. Tri dni nato je bil predan rodni zemljici v Kragujevcu, kjer sniva svoj večni sen.

Pokojni dr. Subotić je bil rojen l. 1877. v vasi Ramaći v kragujevskem okraju. Ko je dovršil pravne nauke na beograjski veliki šoli, je odšel študirat na vseučilišče v Lipsko in dosegel tam doktorat z disertacijo iz kazenskega prava (*Die Unterschlagung nach dem serbischen Strafgesetzbuch*, 1904). Že malo pred promocijo je vstopil v sodno službo, nato je služil od l. 1907. do 1912. v ministrstvu pravde. Meseca julija je bil postavljen za sodnika prvostopnega sodišča v Loznici. Tedaj se je začela njegova nenavadno brza karijera. Še istega leta je bil premiščen kot sodnik na prvostopno sodišče v Beogradu, postal naslednje leto predsednik beograjskega trgovskega sodišča in po končani vojni l. 1920. sodnik kasacijskega sodišča. Dne 3. oktobra 1925 je bil postavljen za predsednika kasacijskega sodišča v Beogradu, bil minister pravde od 16. junija 1927 do 23. februarja 1928 in postal dne 17. marca 1928 zopet predsednik kasacijskega sodišča. Razen tega je bil Subotić član vrhovnega zakonodajnega sveta, predsednik komisije za sodniško-advokatske izpite, stalni zastopnik naše države pri mešanih razsodiščih kakor tudi član mnogih tuzemskih in mednarodnih znanstvenih društev.

Poleg uradnega dela, ki je zahtevalo že zbog funkcij, katere je vršil, vedno celega moža, se je bavil pokojni Subotić že zgodaj in precej z znanstvenim delom. Njegovo glavno torišče je bilo kazensko pravo, in to že iz časov študija v Lipskem, kjer je poslušal znanega kriminalista Bindinga. Po vrnitvi v domovino pa do svoje smrti je priobčil veliko število razprav in člankov iz kazenskega prava. Pri obdelovanju prava je idejno izhajal iz socijološke smeri. Pred svetovno vojno je bil član komisije za načrt kazenskega zakonika, ter ji pripadal tudi pozneje, ko je izdelala načrt jugoslovanskega kazenskega zakonika in kazenskega postopnika. Ni pa uspel, da bi kot minister uzakonil oba načrta, zato je bila potrebna mirnejša, manj strankarska doba. Njegovo zadnje večje delo kazenskopravne vsebine je »šest osnovnih problemov kazenskega prava«, nastalo l. 1933. kot plod predavanj na Kolarčevem ljudskem vseučilišču. V tej knjigi razlaga veljavno kazensko pravo, podeljeno na osnovne probleme, seveda vse v velikih potezih. Da je bil poklican za tako razlago, utemeljuje njegova globoka, vsestranska znanstvena nabrazba in dejstvo, da je sodeloval v redakcijskih komisijah od kraja. Zato so imela ta njegova predavanja tudi resnično velik uspeh.

Dr. R. Sajovic.

Profesor Edvard Cuq †, član Instituta. Francosko pravno romanistiko kakor tudi svetovno pravno orijentalistiko je zadela letos huda izguba s smrtjo emeridiranega in hkratu honorarnega profesorja Sorbonne Edvarda Cuqa (1850—1934). Velezaslužnega učenjaka, ki je bil tudi velik prijatelj Slovanov, naj se naše glasilo spomni vsaj s skromnimi vrsticami.

Edvard Cuq je svoje pravniške študije dovršil v Parizu. Od leta 1876. do 1893. je bil profesor za rimsko pravo na univerzi v Bordeauxu, od tedaj dalje do svoje upokojitve l. 1925, pa na pariški Sorbonni, kjer je poleg splošnih predavanj o rimskem zasebnem pravu predaval tudi o zgodovini rimskega javnega prava.

Proučevanje rimskega prava je skušal vsestransko poglobiti. Tako je prebil dve leti (1878—1879) kot član *École française de Rome* v Rimu in tam proučeval rimsko juridično epigrafiko. Uspehe tega študija je uporabil v kasnejših razpravah (*Études d'épigraphie juridique*, 1881; *Notes d'épigraphie et de papyrologie juridiques*, 1908—09 i. dr.). V številnih drugih razpravah (*Le Conseil des empereurs d'Auguste à Dioclétien*, 1884; *L'Examinatio per Aegyptum*, 1893; *Recherches sur la possession à Rome*, 1894; *Les Préfets du Prétoire*, 1897; *Le Colonnat partiaire*, 1897; *Un Règlement administratif sur l'exploitation des mines au temps d'Hadrien*, 1907; *Un nouveau document sur l'apokéryxis*, 1913 i. dr.) je obdeloval najrazličnejša zasebno- ter javnopravna vprašanja iz rimskega in grškega prava. Sinteza njegovega romanističnega znanstvenega dela so njegove »*Les Institutions juridiques des Romains*« I. 1891, II. 1902 (2. izd. 1904); delo je prejelo nagrado francoske Akademije znanosti. L. 1917. je izšlo predelano, lažje uporabno za študijske namene kot *Manuel des Institutions juridiques des Romains* (v drugi izdaji 1928).

Cuqov veliki duh pa si je za svoje neumorno raziskovanje izbral še drugo polje. V letih 1901—02 je francoska Morganova ekspedicija v Suzi našla Hammurabijev zakonik; že l. 1902. ga je francoski učenjak Vincenc Scheil odlično prevedel. Cuq je objavil l. 1905. razpravo o zakonskem (matrimonijalnem) pravu po HZ, naslednje leto doslej edino pravniško razpravo o babilonskem zemljiškem pravu po tako zvanih *kudurrih*, l. 1910. o babilonski sodni organizaciji; številne druge so sledile tako o babilonskem zastavnem pravu (1915) i. t. d. Odslej je tako rekoč sproti obdelal vsako večjo skupino novih klinopisnih pravnih virov, ki so bili odkriti in od asirijologov kolikor toliko prevedeni. Tako je obdelal l. 1916. nove odlomke Hammurabijevega zakonika, l. 1922. medtem odkrito asirsko pravno knjigo, l. 1924 hetitski zakonik (še vedna edina celotna obdelava!), l. 1926. kerkuške (Arrapha) subarejske ploščice; še kot 82 letni starček se je lotil elamskega prava. Delal je v prijateljski kolaboraciji s svojim rojakom filologom Scheilom in se tako vsaj praktično približal načelu očeta moderne pravne orijentalistike profesorja Koschakerja v Lipskem, da mora tudi pravni orijentalist sam neposredno uporabljati klinopisne vire. Impozantno število svojih dotedanjih orijentalističnih razprav je v izpopolnjeni obliki objavil l. 1929. kot »*Études sur le droit Babylonien. Les Lois Assyriens et les Lois Hittites*« (522 str.); delo je posvetil Scheilu za sedemdesetletnico.

Cuqovi spisi se odlikujejo po globoki obči erudiciji, živahnem in jasnem izražanju, globoki analizi in duhoviti sintezi posameznih pravnih virov. Domovina in inozemski znanstveni zavodi so Cuqa počastili z visokimi odlikovanji. Že l. 1885. je postal član Akademije znanosti v Bordeauxu, od l. 1911. je postal član najvišje francoske znanstvene ustanove: Institut-a de France, in sicer oddelka Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. Postal je tudi Officier de la Légion d'honneur. Dalje je bil član Akademije v Bologni, zunanji član Akademije dei Lincei (1926), dopisni član Orientalnega Ustáva v Pragi.

Za plemenitim možem, neumorno delavnim učenjakom in našim iskrenim prijateljem žalujemo obenem s francoskimi pravnimi zgodovinarji, obenem z romanisti in orijentalisti vsega sveta tudi mi.

Dr. Viktor Korošec.

Osebnosti. Postavljeni so: za državnega tožilca v Mariboru dr. Zorjan Matko, za namestnika državnega tožilca dr. Dev Miroslav v Mariboru in dr. Goslar Branko v Ljubljani. K apelacijskemu sodišču v Ljubljani sta premeščena apelacijska sodnika dr. Dolinar Jakob in Klenovšek Karel. — Pri upravnem sodišču v Celju je postavljen za sekretarja dr. Mlinar Jakob. — Nadalje sta postavljena: za političnoupavnega sekretarja pri banski upravi v Ljubljani dr. Hacin Lovro, za predstojnika mestne policije v Mariboru Radošević Svetislav. — Odvetniško pisarno so otvorili dr. Pretnar Matej, Florjančič Ludovik in dr. Maček Viktor v Ljubljani, dr. Pokorn Jože v Škofji Loki. Izvrševanju odvetništva so se odpovedali dr. Škerlak Vladimir, dr. Rudolf Ivan in dr. Suyer Albin. — Upokojen je sekretar upravnega sodišča dr. Lininger Ivan. — Umrl je starešina sreskega sodišča dr. Schmidt Rudolf.

Občni zbor Društva sodnikov, sekcija Ljubljana se je vršil dne 3. junija t. l. v Celju. Sklenil je plačati en kamen (10.000 Din) za sklad vseučiliške knjižnice v Ljubljani. Denar je bil rektoratu že izplačan, repartiral se bo po sklepu občnega zbora od društvenih članov. Dalje je občni zbor sklenil resolucijo, da se pozove ministrstvo pravde, naj izdaja Vestnik za priobčevanje ministrskih razpisov. Ta je zelo potreben, ker se priobčujejo ti sedaj samo v Službenih Novinah, kar je zelo nepregledno. Prav tako je sklenil občni zbor na ministrstvo drugo resolucijo, naj izda uradno zbirko odločb kasacijskih sodišč. Sedaj ni pregleda čez te odločbe, ki se priobčujejo po raznih pravnih glasilih, in sicer v vsakem le za svoje področje. S tako zbirko bi pa bila razbremenjena tudi pravniška glasila sama. Pri volitvah je bil izvoljen za predsednika dr. Munda Avgust, namestnik viš. drž. tožilca, za podpredsednika pa Janša Josip, apelacijski sodnik. V ostalem je bil izvoljen stari odbor, izvzemši apelacijskega sodnika Lajovica Antona.

Dr. M.

Verböczy — Vrbec — Werbewcz ali Werbewtz — Vrbevec. Znamenitega ogrskega pravnika tega rodbinskega imena, ki je izdal l. 1514. sistematski urejeno ogrsko običajno pravo (Tripartitum opus juris consuetudinarii incluti regni Hungariae), pišejo danes kar od kraja (tudi hrvatski in srbski pravniki) Stepan pl. Verböczy. V poročilu o knjigi zagr. prof. dr. Lanovića »Privatno pravo tripartita za nastavne potrebe pravniškega fakulteta«, katero sem priobčil v št. 3—4 tega lista iz l. 1930., sem se poslužil češke pisave tega očitno slovanskega rodbinskega imena: Vrbec (Vrba, Vrbčev). Začetkom septembra tekočega leta pa, ko sem se mudil v Budimpešti na kongresu angleške družbe za mednarodno pravo (International Law Association), sem zasledil v ondotnem narodnem muzeju več izvirnih podpisov St. V.—ca, ki je bil protonotar kralj. kurije in je v tej lastnosti podpisoval historično važne pravne dokumente. Ti lastnoročni podpisi se glasé: Werbewcz. V istem muzeju je razstavljenih več izvodov Tripartita (tiskanih), in sicer ne le izvirnika v latinskem jeziku, ampak tudi ogrskega prevoda (iz leta 1565.), nemškega (1599) in hrvatskega (1574). Tudi v teh tiskanih tripartitih se piše avtorjevo ime dosledno Werbewcz ali (v nemškem) Werbewtz. Potemtakem moramo v današnji pisavi transskribirati njegovo ime: Vrbevec.

Prof. Lapajne.

Stari ljubljanski odvetniki (1782—1848). O starih ljubljanskih odvetnikih vemo doslej bore malo, toliko da so znana njih imena (Globočnik, Übersicht der Verwaltungs- und Rechtsgeschichte des Landes Krain, Ljubljana 1893, str. 127—128 v opombi 1.). Na osnovi starih instančnih šematizmov, seznamkov hišnih posestnikov in podatkov prvega ljudskega štetja iz l. 1834, ki jih hrani mestni arhiv, se je v naslednjem napravil poskus, podati njih imena in bivališče, ki se po navadi sklada z njih pisarno. Razvrščeni so po časovnem redu od l. 1782 nadalje do l. 1848.

1782:

dr. Schnideritsch Gregor, Stari trg 169 (danes št. 17); dr. Franchi pl. Frankenfeld Pavel Tomaž od l. 1795—1801 senior odvetnikov), Stari trg 175 (danes št. 7); dr. Posaviz Volbenk, Gosposka ulica 351 (danes št. 1); dr. Schildenfeld pl. Andrej, Križevniška ulica 314 (7); dr. Klinar Matevž, Rožna ulica 38 (5); dr. Gollmajer Anton, Mestni trg 278 (18); dr. Födransperg pl. Anton, Gradišče 41 (Vegova ul. 6); dr. Schiller pl. Valentin, Špitalska ulica 265 (Stritarjeva ul. 7).

1795:

dr. Potočnik Jožef, Križevniška ulica 304 (10); dr. Kappus pl. Pichelstein, Stari trg 174 (9); dr. Kovač Jožef, Stari trg 155 (28); dr. Repesič Andrej, Stari trg 176, v lastni hiši (5); dr. Luckmann Jožef, Slonova ulica 40 (Prešernova ul. 11); dr. Morak Ivan, Mestni trg 236 (Pred škofijo 1); dr. Rupert Matija, Mestni trg 234 (Pred škofijo 2), od l. 1801 na Bregu 325 (8); dr. Reich Nikolaj, Slonova ulica 42 (Prešernova 7); dr. Wolf Bernard, Sv. Jakoba trg 282 (Pod trančo 2 odnosno Mestni trg 14); dr. Zenker Anton, Gradišče 74 (Gradišče 3, podrto, na mestu stoji danes dramsko gledališče).

1801:

dr. Klobovs (Klobus) Blaž, tudi lastnik pivovarne, Gradišče (Babja dolina) 3, danes Vegova ulica 8; dr. Pillar Jožef, odvetnik in javni notar, Mestni trg 183 (9), l. 1807: Gledališka ulica 27 (Kongresni trg 15); dr. Repič Franc, Mestni trg 184 (8), 1807: Mestni trg 280 (16); dr. Valenčič Miha, Kapuc. predm. 25 (Kongresni trg 8); dr. Repič Ivan, Gosposka ulica 355 (6); dr. Frankenfeld Anton, Stari trg (Sv. Jakoba ul.) 112 (6); dr. Lusner Jožef, Mestni trg 271 (24, 1807: Mestni trg 259 (21), 1821: Mestni trg 237 (17); dr. Vagon Jožef, Gosposka ulica 351 (1); dr. Jurman Jožef, Mestni trg 180 (12), od l. 1806 dalje odsoten; dr. Thoman Jožef, Špitalska ul. 239 (8), 1807: Mestni trg 312 (Pred škofijo 20).

1807:

dr. Rus Luka, Mesto 282 (Pod trančo 2), l. 1807: Stari trg 18 (9), l. 1819: Gosposka ulica 209 (8); dr. Recher Jurij, Mestni trg 239 (19); dr. Rozman Ivan, Mestni trg 264 (26); dr. Rode Luka, Kapuc. predm. 39 (Wolfova ul. 12); dr. Dietrich Raimund, Židovska ul. 230 (1), od 1807: Stari trg 158 (22); dr. Stermole Miha, Mestni trg 196 (18); dr. Semen Anton, Mestni trg 197 (Pred škofijo 17), 1807: Mestni trg 279 (Pred škofijo 1); dr. Legat Andrej, Mestni trg 234 (14);

1815:

dr. Lindner Anton, Gradišče 4 (Vegova 6) 1834: Frančiškanska 18; dr. Burger Matija, Frančiškanska 9; dr. Eberl Franc, Kapuc. predm.

57 (Šelenburgova 1); dr. Homan Ivan, Gradišče 38 (10); dr. Wurzbach Maksimilijan, Gosposka ul. 210 (6), 1834: Novi trg 171 (7).

1830:

dr. Kalan Anton, Gosposka ulica 210 (6); dr. Oblak Janez Nep., Novi trg (8); dr. Baumgarten Leopold, Mestni trg 237 (17); dr. Napret Andrej, Kapuc. predm. 79 (Dunajska cesta 4); dr. Ovižah Blaž, Dunajska cesta 62 (7), 1848: Kongresni trg 37 (3); dr. Paschali Albert, Stari trg 40 (Florjanska ul. 11); dr. Chrobath Blaž, Slonova ulica 54 (Prešernova ul. 11); dr. Zwayer Ivan, Gradišče 41 (14); dr. Kavčič Matevž, Sv. Petra predm. 14, 1850: Gosposka ulica 209 (8); dr. Kleindienst Jožef, Mestni trg, 1848: Gosposka ulica 214 (3); dr. Pfefferer Anton, Gradišče 26 (3); dr. Rak Anton, Gradišče 17, 1848: Slonova ulica 53 (Prešernova ulica 9).

1848:

dr. Rudolf Anton, Kapuc. predm. 57 (Šelenburgova ul. 1); dr. Hradecky Viktor, Mestni trg 314 (27); dr. Suppantšitsch Franc, Židovska ul. 232 (7); dr. Wurzbach pl. Julij, Gosposka ul. 210 (6).

Odvetniki na deželi (Landadvokaten) so bili: l. 1807: dr. Homan Janez v Škofji Loki in dr. Burger Janez na Brdu; l. 1848: dr. Prešeren France v Kranju; dr. Rosina Jožef in dr. Supančič v Novem mestu in dr. Thoman Ivan v Postojni.

R. A.

Norveški sterilizacijski zakon. To je najnovejši sterilizacijski zakon, sprejet je bil 9. maja 1934. Posebnost tega zakona je v tem, da je zelo kratek; ima le devet kratkih paragrafov. Njegova druga posebnost je ta, da ne govori o sterilizaciji, marveč o »seksualnem posegu«. Seksualni poseg je po določbi § 1. operacija, ki ji je namen, vzeti kaki osebi plodnost ali spolni nagon. Iz tega vidimo, da dopušča zakon tudi kastracijo. Dovoljenje za seksualni poseg daje državna medicinska uprava; ta odredi tudi način posega (§ 5). Za operacijo na podlagi medicinske indikacije ni treba dovoljenja. Za maloletne ali duševno defektne osebe daje dovoljenje za operacijo posebna komisija.

Seksualni poseg je dopusten le na prošnjo stranke ali varuha. Iz besedila zakona ni posneti, da bi se smel izvršiti »poseg« tudi proti volji prizadete osebe.

Tretja posebnost zakona je ta, da so indikacije navedene precej na kratko in megleno. Zakon pravi (§ 3): »Na osebi, ki to sama želi, se sme izvršiti seksualni poseg, če je prošnja podprta z razlogom, ki je vreden uvaževanja« (!). To je določba, ki se da tolmačiti zelo na široko. Pri duševno defektnih ljudeh pa je poseg dopusten, če ni upanja, da bolnik ozdravi ali da se mu stanje zboljša in če je upravičeno pričakovati: 1. da dotični ne bo mogel z lastnim delom skrbeti zase in za potomce (socialna indikacija) ali 2. da bo prenesel duševni ali znaten telesni defekt na potomce (evgeniška indikacija) ali 3. da bo zbog abnormalnega seksualnega nagona začel zločine zoper нравnost (kriminalno-politična indikacija) (§ 4). Kakor je videti, zakon ne našteva bolezni, zbog katerih je dopusten poseg iz evgeniških razlogov. To je nedostatek, ki ga pa bo očitvidno odpravila izvršilna naredba.

Dr. Avgust Munda.

Darovalci knjig za vseučiliško knjižnico

Društvo prijateljev pravne fakultete v Ljubljani je sklenilo, nabirati knjige pravne vsebine za vseučiliško knjižnico in Društvo slušateljev pravne fakultete.

Tozadevnemu pozivu eksekutive društva se je doslej odzvalo že več darovalcev, ki so naklonili društvu tudi zelo dragocene znanstvene knjige.

Darovali so:

- g. dr. Vladimir Foerster, sodnik okrožnega sodišča v Novem mestu, 45 knjig;
- g. dr. Boris Furlan, privatni docent in odvetnik v Ljubljani, 22 knjig;
- g. dr. Stanko Lapajne, redni vseučiliški profesor v Ljubljani, 19 knjig;
- g. dr. Rudolf Andrejka, honorarni profesor v Ljubljani, 4 knjige;
- g. Anton Mladič, sodnik okrožnega sodišča v Ljubljani, 45 knjig;
- g. Matevž Gruden, kapetan v pok. v Ljubljani, 9 knjig.

Vsem darovalcem izreka odbor najsrčnejšo zahvalo. Knjige so že oddane knjižnici juridične fakultete v Ljubljani in se podo porazdelile med vseučiliško biblioteko, seminarske biblioteke in Društvo slušateljev pravne fakultete.

Na prodaj je 33 letnikov „Slovenskega Pravnika“ in nekaj izdaj novejših zakonov. Vse knjige so dobro ohranjene in vezane. Pojasnila daje društveni tajnik dr. Hinko Lučovnik, namestnik drž. tožilca v Ljubljani.

Naročnina za „Slovenski Pravnik“
znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čimprej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic; kdor pošilja naročnino s pošt. ali čekov. nakaznico, naj jo naslovi na „Društvo »Pravnik« v Ljubljani“ (ne osebno na blagajnika), ker se pripisuje vsa naročnina čekovnemu računu pri poštni hranilnici. Tudi reklamacije naj se naslavljaajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe: Spomenica na drugi Kongres pravnika in letniki „Slovenskega Pravnika“ od l. 1909. naprej. Cena s poštnino vred za Spomenico o ljubljanskem Kongresu — 25 Din, za „Slovenski Pravnik“ letniki od 1923 do 1933 po 70 Din, ostali letniki po 36 Din. Posamezni snopiči (dvojne številke) po 12 Din.

Dr. E. Pajnič: Sreska kot kazenska sodišča po novem zakoniku o sodnem kazenskem postopanju — cena 15 Din.

